Adliye Ceridesi

T. C.
Adliye Vekilliği tarafından her ay neşrolunur

Otuzuncu Sene
12 inci Sayı

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası
1939

443

İÇİNDEKİLER

No.		Sahife No.
68	**Akit yapma vaitleri**	**1385**
	(Yazan : Dr. B. N; Esen)	
69	**Cezaevlerindeki çalışmanın (İşin) Hususî vecheleri**	**1419**
	(Terceme eden : Rifat Alabay)	
70	**Fransa çocuk mahkemeleri mevzuat ve teşhilâtı üzerine bir tedkik**	**1436**
	(Yazan: Cavat Serim)	
71	**Hukuk nizamının mahiyeti**	**1459**
	(Yazan: Tevfik Besim)	
72	**Belçika hapishanecilik tarihne kısa bir bakış** . .	**1463**
	(Yazan: Muzaffer Öztunç)	
73	**Eski ve yeni tabiî hukuk**	**1473**
	(Yazan: B. Honig)	
	Alfabetik arama cetveli	**1483**

Mecmuaya bastırılmak istenen her yazı doğrudan doğruya Vekilliğe gönderilir. Mevzuu tamamlanmamış makaleler veya eserlerin neşrine başlanmaz. Her yazı 10 satırı geçmiyecek şekilde bir hülâsayı ihtiva etmelidir. Basılmıyan yazılar geri verilmez.

444

No : 68

AKİT YAPMA VAİTLERİ

BAŞLANGIÇ

Dr. B. N. ESEN
Medenî Hukuk DOÇENTİ

1 — Hukuk, teşekkül halinde bulunan hakların himayesini kendisi için gaye ittihaz etmiştir. Bu himayenin tatbik yerlerinden biri de akit yapma vadi mevzudur. Bir akdin tarafları onun in'ikadını henüz vaziyet itibarile ve akdin iktisadî şartları veya maddî imkânlar bakımından mümkün görmeyorlar, menfaatları da mukaveleden büsbütün vaz geçmelerine müsaade etmeyor ise daha şimdiden icap eden esasları tesbit ile iktifa edebilirler. Bu takdirde, akit, zaman dahilinde kademelenmiştir. Öyle bir an gelecektir ki akit için lüzumlu ve fakat eksik olan unsurlar tamamlanacak mukavele de in'ikat etmiş olacaktır.

2 — Romada mücerret bir pakt (ex nudo pacto actio non nascitur) [1] kaidesi mucibince hüküm ifade etmiyordu. Romalılar Pactum lar dolaysile akit yapma vaidine temas etmişlerdir [2]. Ancak Roma hukuku akit yapma vadi diye bir müessese tanıyacak kadar ileri gidememiştir.

Kanonik hukuk, Roma hukukunun aksine olarak ex nudo pacto actio auritur kaidesini vazetmiş ve 1180 tarihinden itibaren vaitlerin mecburî mahiyeti kabul edilmiştir [3]. Daha sonraları ticarî faaliyetlerin inkişafı neticesinde bu kaide büsbütün genişlemiş ve solus consensus obligat yani mücerret riza ilzam eder. Şeklinde ifade olunmağa başlamıştır.

---

[1] Digeste, 2. 14, de Pactis, 7, 4 ve 5; Code 2. 3, de Pactis 13 ve 21; Paul Sentences 2. 14, 1.

[2] Saleilles — Théorie Générale de l' obligation S. 135

[3] J. Roussier. — Le fondement de l'obligation contractuel le dans le droit classique de l' Eglise. Thèse, Paris 1933.

AKİT YAPMA VADİ HAKKINDAKİ NAZARİYELER

3. —A. Ön—akit veya ihzarî akit nazariyeleri.—İlk nazariye Romalıların (Pactum de contrahendo) telâkkisinden mülhem olarak 1871 de *Degenkolb* tarafından Almanya'da vazedilmiştir. Bu nazariyeye (*Vorvertrag*) nazariyesi adı verilir. Nazariye müellifi akit yapma vadinde bir ön—mukavele veya ön—akit vardır, diyor. Mevcut iradeler ancak bu ön—mukaveleyi meydana getirmişlerdir. Daha doğrusu burada bir *mukavele mevcuttur,* lâkin taraflar akdin şu veya bu *hükmünü geciktirmek istemişlerdir.*

Alman müellifinin bu ön—mukavele telâkkisine uygun olarak 1906 da [4] Gabriele *Faggella* vaid suretiyle vaki anlaşmalarda ihzarî akit veya ön—akit mahiyeti bulunduğunu ve akit yapma vadinde *tarafların veya* bunlardan *bir tanesinin kat'î taahhüt altına girdiğini* ifade etmiştir.

Bu telâkkilerin tesiri ile birçok müellifler akit yapma vadinde bir akit mevcut olduğunu iddia ve müdafaa etmişlerdir. Akit fikrinden hareketle akit yapma vadi akdinin mahiyet ve hususiyeti araştırılmış ve muhtelif neticelere varılmıştır. Son zamanlarda ortaya atılan bir telâkkiye göre *akit yapma vadi müstakil bir akittir.* Yalnız bir hususiyet göz önünden uzak tutulmamalıdır; o da ikinci mukavelenin akit yapma vadi akdine *tâbi bir mukavele* olduğudur [5]. İsviçre müellifleri hemen kâmilen bu fikirdedirler. Ezcümle *Von Thur*, akit yapma vadi, mevzuu diğer bir akit inşası olan bir akittir, diyor [6].

4.—B. İrade beyanı nazariyesi—İtalyan müellifi *Gabba* 1903 de iki taraflı akit yapma vaidleri hakkında neşrettiği bir tetkikte akit yapma vadinde [7] sadece bir akit yapma vadi iradesi mevcut olduğunu, yoksa akdi inşa etmek icap etmeyeceğini söyleyordu. Gabba, bu suretle vaidde bir akit mahiyeti görüyor. Ancak vadin müeyyide kuvvetinden mahrum bir mekanizma teşkil ettiğini ifade ediyordu.

5.— C. Tek taraflı mukavele nazariyeleri—Bu nazariyelerin

---

[4] G.Faggella'nın 1906 senesinde(Dei Periodi precontratuali) adlı tetkikinin neşrini müteakip Saleilles'in kaleme aldığı tetkike mür.(Rev Trim. de dr Civ. 1907, S. 697)

[5] Chevalier — Rev. trim. De dr. civ. 1926, S.711

[6] Von Thur— Partie générale du Code fédéral des obligations C.1,S.235

[7] Contributo alla dottrina della promessa bilaterale di contratti (Guirisprudenza italiana 1903,K,IV,s.29) Rev. trim. de dr. Civ 1905,s.309 a bakınız.

kâffesi de Fransız müelliflerinin meydana getirdikleri ilmî sistemlerdir.

İlk defa *Marcadé* tarafından [8] müdafaa edilmiş olan noktai nazara göre akit yapma vadinde tek taraflı bir akit mahiyeti mevcuttur. İki taraflı akitlere dair mütekabil akit yapma vaidlerinde ise *üstüste yapışık iki tek taraflı akit vardır.*

Bu telâkki ufak tefek farklarla birçok müellifler tarafından kabûl olunmuştur. *Saleilles,* esasen tek taraflı irade beyanlarının vecibe tevlit edeceği fikrine hararetle tarafdar bulunduğundan bu telâkkiyi de mülâyim görmüş ve müdafaa etmiştir. [9]. Kezalik, *Capitant* diyor ki: Size yaptığım vadi o suretle kabûl ediyorsunuz ki aramızda tek taraflı bir akit teşekkül ediyor ve bu akit neticesinde yalnız ben bir vecibe yüklenmiş oluyorum [10]. Hukukî mesuliyet hakkında pek mühim bir eser neşretmiş olan *Mazeaud*'lar da bu noktai nazara iştirâk etmektedirler. Akit tek taraflıdır, zira yalnız vadeden bir vecibe altına girmektedir, diyorlar [11].

6. — D. Nevi şahsına münhasır akit nazariyesi— Akit yapma vadinin mahiyetini izah maksadiyle ortaya çıkan muhtelif telâkkiler mevzua vüzuh ve ışık getirmekten aciz telâkki edilmiş olacaklar ki bir kısım müellifler bu işi esasından tetkik suretiyle ele almağı ve kat'î bir hal sureti bulmağı gaye ittihaz etmişler ve yeni bazı telâkkiler vücude getirmişlerdir. Bu müelliflere göre, akit yapma vadinden bir taahhüt doğar. Bu taahhüt esas itibariyle akitten doğan taahhütten farksızdır. Yalnız tesir itibarile asıl akde dair taahhüdün tesirinden daha zaif bir tesire maliktir. Taahhüdün ademi ifasından tıpkı kat'î bir mükavele imza edilmiş gibi akdî bir mesuliyet doğar. Bu mesuliyeti izah içinde şöyle derler: vaid, temlik vecibesi tevlit etmeyebilir. Yalnız temlik vakıasının illeti bu vaid olduğuna göre temlik vadini kabûl edilmiş addetmek icabeder [12]. Ayni fikre, yukarıdaki izah mevcut olmamakla beraber, *Planiol* da raslıyoruz. Planiol, gayet sarih bir şekilde şöyle yazıyor: akit yapma vadi öyle hususî bir akittir ki kendisine has bir mahiyeti ve hükümleri mevcuttur [13].

---

[8] Demogue — Traité des obligations en général C. II,s.I ve müteakip.

[9] Saleilles — Théorie générale de l'obligation.

[10] Capitant — Cours élémentaire de droit civil français 4 — éd. C. II,s. 425 ve müt.; Evolution du droit des contrats, Paris, 1936, s. 86 ve müt.

[11] H.et L. Mazeaud — Traité de la responsabilité civile Paris, 1931, C. 1, s. 109 ve müt.

[12] Chironi — Rivista di diritto commerciale 1911,K. 11,s : 635 (Demogue — Traité, C. 11. s. 91 den naklen)

[13] Planiol — Traité élémentaire de droit civil 10 e éd. C. 11 s. 493 ve müt.

447

Türk müellifleri akit yapma vadinde İsviçre'li müelliflere uyarak bir akit mahiyeti görmekle beraber ön — mukavele veya ön — akit ve hattâ ihzarî akit tabirlerini kullanmaktan umumiyetle [14] ihtiraz etmektedirler.

Esasını izaha çalıştığımız bu dört grup nazariye de akit yapma vadinde akdî bir mahiyet arayan telâkkilerdir. Ancak, akit yapma vadinin hakikî hüviyetini meydana koyacak kuvvvette ve bahusus akit yapma vadinin hususiyetini tebarüz ettirebilecek mahiyette değildirler.

7. — **E. Tasarruf nazariyesi.** Yukarıki müşahede bizi akit yapma vadi hakkındaki nazariyelerin ikinci makûlesini teşkil eden nazariyelerle meşgul olmağa sevkeder. Buna tasarruf nazariyesi adını vermekle doğru hareket edeceğimizi zannetmekteyiz. Zira, bu nazariye umumiyetle tasarrufların mahiyetleri aranırken ve tasarruflar tasnife tâbi tutulmak istenirken meydana gelmiş ve akit çerçevesini aşarak tasarrufu da ihtiva eden bir vüs'at iktisap etmiştir.

Akit yapma vadini tasarruf telâkkisine bağlayan görüşün ilk tohumları hukuku âmme toprağına atılmıştır.

Âmme hukukunun akit yapma vadi diye bir müessesesi yoktur ve esasen tetkik edeceğimiz nazariye de ilk olarak hukukun bu sahasında meydana gelmiş degildir, yalnız amme hukukunun bir telâkkisinden mülhem olmuştur.

Hauriou'nun tasarruflara dair fikirleri arasında bir de şu görülmektedir: bazı vaziyetler vardır ki bir tasarruf mevcuttur yolunda kat'î bir hüküm sevkine imkân bulunmaz. Farazâ, bir muameleye tasarruf adı verilebilmek için ekseriye üstün bir makamın ona dair diğer bir muamelesine ihtiyaç vardır. Bu gibi hâllerde asıl akit ancak bu son unsurun iltihakı ile meydana gelebilir.

Hauriou'nun idarî tasarruflara mütedair bu mütalâasından mülhem olan *Demogue* hususî hukuk sahasında umumî bir ön-tasarruf nazariyesi vücude getirmiştir. Müellif,nazariyesini muhtelif safhalarda teşekkül eden tekmil tasarruflara tatbik ediyor. Bu kabil akitlerde eksik olabilecek cihetleri dahi tasrih ediyor ve birer birer sayıyor.

8. — *Demogue*'a göre bir hukukî tasarrufun bir arada toplu unsurları malûm hukukî kalıplardan birine döküldüğü takdirde bir ön-tasarruf vücut bulur. Akit yapma vadi dahi böyledir. Kendisinde eksik olan unsurların tamamlanması ile akit teşekkül etmiş olacaktır.

Demogue, akit yapma vadinde bir akit mevcuttur dememektedir. Yalnız burada iki türlü akit yapma vadini yekdiğerinden tefrik edi-

[14] Bununla beraber Hirsch (ticaret hukuku, C. 11, s. 152) ön — mukavele; Schwrz (medenî huk. ders. C. 11 S. 132) ihzarî akit tabirlerini kullanmaktadırlar.

yor: Şayet akit yapma vadi iki taraflı olarak vukua gelmişse bu takdirde esasen akit mevcut demektir; yok eğer böyle değil de akit yapma vadi tek taraflı ise böyle bir vaitte ancak bir akit teklifi mevcuttur. Teklife hedef olan şahıs ondan muayyen bir müddette istifade etmeği kabûl etmiştir.

Müellif burada daha 1905 de yapmış olduğu, mühim bir tetkikinden (15) çıkardığı neticeleri tatbik ediyor ve diyorki: *Akit yapma vadi ile birlikte vaidden istifade edecek kimse için bir hak doğmuşdur.* Lâkin bu hak hususî bir mahiyet arzeder ve *muhtemel hak* adını taşır. Demogue için *akit yupma vadi henuz akit mahiyeti iktisap etmek için lüzumlu olan tekmil unsurlara malik olmıyan ve ondan istifade edecek şahıs için bir muhtemel hak husule getiren bir tasarrufdur.* Müellif, eserlerinde akit yapma vadinin tarifini yapmıyor. Lâkin nazariyesi etrafında verdiği izahattan bn tarifi çıkarmak mümkündür.

9.— Demogueun vazettiği nazariye münhasıran akit yapma vadine dair olmayıp çok geniş olmakla beraber (16) bundan akit yapma vadi için istifade edilebilir. Filhakika, akit yapma vadi bu telâkkiye göre bir akit olamaz. Zira *akdî unsurların kâffesi tamam değildir.* Burada bir tasarruf mevcuttur. Bu tasarrufun mahiyetine gelince: Tasarrufu yapan kimse için bir vecibe tevlit ettiği gibi diğer taraf için de muhtemel bir hak dogurur. Bu muhtemel hak, sahibi tarafından muayyen müddette istifade edilmek istendiği takdirde kat'î bir hak hâline inkilâp edecekdir. Akit yapma vadinde inşası vadolunan akde müteallik unsurlar malûm bir takım hukukî kalıplar içerisinde toplanmışdır. Bu keyfiyet dolayısiledir ki akdin unsurları donmuş, külçeleşmiş, iptâli hisse uğramış bir vaziyettedir. Bazı yeni unsurların kendilerini itmam etmesi ile yeniden hayatiyetlerini ele geçireceklerdir. Filhâkika umumiyetle kullanılan hukukî çerçeveler bir tasarrufun libasını teşkil etmekle kalmaz, bunlar aynı zamanda içlerine istenilen şeyin dökülebileceği kalıplardır da (17).

---

[15] Droits éventuels (Rev. trim. 1905 s. 723 ve 1906 s. 231

[16] Ön — Tasarruf fikri bu müellif tarafından vasiyetnameye dahi tatbik olunmakdadır. (Traité clit 2 s. 1 ve müt.).

[17] İbidem.

449

AKİT YAPMA VADİNİN BU GÜNKÜ TELÂKKİSİ

Mevzuat ve tatbikat

10. — Her şeyden evvel akit yapma vadini kendisine benzeyen muhtelif hukukî vaziyetlerden ayırmak icabeder.

11. — A. Akit yapma vadi ve Akit icabı — Bir aktin husule gelebilmesi için onun mevzuunu, şartlarını, şeklini, esas lı unsurlarını tesbite yarayacak olan evvelî bir mekanizmanın harekete getirilmesine kat'î ihtiyaç vardır. Burada akte tekaddüm edecek olan zarurî bir safha mevzubahstir. Taraflardan biri diğerine evvelâ icapta bulunur. İcap bir iradenin mevcudiyetini tazammun eder. Ancak icapta tek bir irade mevcuttur. Henüz anlaşma vukua gelmemiştir. İcapta bulunan kimse kanun hükümlerine göre muayyen bir müddet sonra artık icabı ile bağlı değildir. Müddeti içerisinde bir icabı kabul eden kimse bu keyfiyet dolayısiyle bir taahhüde girişmiş olur.

Akit yapma vadinde ise iki irade ile karşılaşırız: vadi yapan kimsenin iradesi ve vadi alan şahsın iradesi. İcabın dermiyanı bir anlaşma tevlit etmediği halde akid yapma vadinden bir anlaşma husule gelir. Bu anlaşma mucibince vaid alacaklısı muvafık göreceği zaman akti inşa etmek hakkını iktisap eder· İcapta vaziyet şöyledir: bir taraf icapta bulunmuştur. Diğer taraf henüz bir şey söylememiştir. Bu takdirde borçlar kanununun icap ve kabule müteallik hükümleri tatbik olunur. Halbuki akit yapma vadinde vadi alan kimse teklifi tetkik edeceğini ve fikrini bilâhara bildireceğini söylemiştir. Bu halde bir irade mutabakatı husule gelmiş ve vadi yapan kimse artık dönemeyeceği bir vecibe altına girmiştir. Bu kimse az veya çok uzayacak olan bir zaman için akit yapmak vadini tutmak taahhüdüne girmiştir. Faraza, bir icar mukavelesi ile kiracı tapu sicil muhafızı huzurunda mucirden bir bey vadi almıştır. Bu vade nazaran icarın devamı esnasında mal sahibine giderek «evi satın almak isteyorum» derse mucir gayri menkulünü satmakla mükellef olacaktır. Bunun gibi müstecir de mucirine «binayı satmak istediğiniz gün şu fiata satın alacağımı vadediyorum» diyebilir. Bu hallerde akit inikat etmiş değildir. Yalnız vadi yapan kimsenin taahhüdü icar müddetince devam edecektir. İcapta ise kabul eden kimsenin akti inşa hususunda rızası mevcuttur. Dükkânının vitrininde fiat yaftaları ile mal teşhir eden bir kimsenin icabını müşteri kabul edince

450

artık satın almak hususunda rızası vardır.

Demek oluyor ki icapla akit yapma vadini yekdiğerinden ayıran cihet *icapta yalnız tek bir irade* mevzubahs olduğu, *akit yapma vadinde* ise *birleşen iki iradeden bir anlaşma husule geldiği* noktasıdır.

12 — B. — Akit yapma vadi ve akte dair müzâkerat — Tekmil akitlerde değilse bile, bir çok mühim işlerde, işin bir ilk safhası mevcuttur. Bu safha aktin teşekkülünü hazırlayan müzakerat devresidir. Taraflar bu müzakereler neticesinde aktin esaslı noktaları hakkında bazı cihetleri tesbit edecekler, aralarında muhtelif anlaşmalar husule gelecektir. Akit yapma vadi de bir anlaşma olmakla bu nevi mütekabil ihzarî anlaşmalardan nasıl tefrik olunacaktır? Akit yapma vadinde rızalarda husule gelen uygunluk bir vecibe ihdası maksadiyle husule gelmiştir. Müzakerelerde ise, hakikî rıza uygunlukları mevcut olabilmekle beraber bu anlaşmalar katedilecek yolu işaretlemek ve asıl projenin bünyesini tesbite hizmet etmek gayesi ile vukubulmuştur. Bu gibi anlaşmalar vecibeler sahasına yabancı [18] olan anlaşmalardır.

Şu halde akit yapma vadini akte taallûk eden müzakerelerden tefrik için bu iki halde iradenin vâsıl olmak istediği gaye nazarı itibare alınmıştır. *Akit yapma vadinde kat'î bir taahhüt mevzubahs olur. Müzakerelerde* ise sadece *muayyen bazı noktalar üzerinde uzlaşma* husule gelmiştir (Punctation). Netekim Alman kanunu medenîsi (Madde 154) Punctation'nun tarafları ilzam edemeyeceğini tasrih etmektedir.

13. — C. — Akit yapma vadi ve taraflardan birine tanınan salâhiyetler. — Burada kasdolunan salâhiyetten maksat taraflardan birinin bir hukukî münasebet yaratmak veya mevcut bir münasebeti tadil veya ıskat etmek kudretidir. Akit yapma vadinde ise vadi alan kimse bir akit inşasını talep etmek hakkına maliktir. Salâhiyet sahibinin böyle bir hakkı yoktur. Salâhiyetini kullanmakla muayyen münasebet tevellüt etmiş olacaktır [19]. Halbuki *akit yapma vadinde* hak husule getirecek olan bir salâhiyet mevzubahs değildir. *Bizzat bir hak istimâli mevzubahistir. Salâhiyet hakkın nüvesini teşkil ederken* akit yapma vadi bizzat böyle bir hak tevlit eder.

Bu vaziyete yakın bir ihtimal de ruçhan hakkı veren anlaşmalarda görülebilir. Bunlar da akit yapma vaidlerinden farklıdırlar. Malını tercihen bir şahsa satacağını vadeden kimse bu malını üçüncü

[18] Saleilles — Rev. trim. de dr. civ. 1907, s. 697 ve müt.

[19] Von Thur — Op. cit. s. 235 ve müt.

451

bir şahsa sattığı takdirde mes'ul olacaktır [20]. Akit yapma vadinde ise vaidden istifade edecek olan kimse malı satın almak iradesini beyan etmekle vadi yapan şahıs vadin icabettirdiği tekmil vecibelerle bağlı kalmakta devam edecektir. Tercih paktlarında hakkın doğumu vadi yapan şahsın iradesine tâbi iken akit yapma vadinde rol oynayan vadi alan kimsenin iradesidir.

14. — D. — Akit yapma vadi ve iltihak mukaveleleri — İltihak mukaveleleri taraflardan bir tanesinin irade ve arzusunun hâkim olduğu mukavelelerdir. Bunlarda şartlar evvelden tesbit olunmuştur. ve artık münakaşası caiz değildir. Bunlar daima tip mukaveleler teşkil ederler ve her zaman taraflardan birinin iktisadî tazyikini ve üstünlüğünü icabettirirler. Akit yapma vadinde ise böyle bir bünye görebilmeğe imkân yoktur. Bu iki tasarruf şeklinin yekdiğerine benzedikleri yegâne nokta, her ikisinde de belki mevcut ğibi telâkki olunabilecek bir hukukî vaziyete taraflardan birinin iradesini izhar suretiyle akit şeklini verebilmesidir. İki vaziyeti birbirinden bariz surette ayıran vasıf, iltihak mukavelesinin âniyen inikat eden bir akit olduğu, akit yapma vadinin ise esasları taraflarca bilmüzakere tesbit edilmiş bir hukukî vaziyete muadil olduğu ve muahhar iltihakın vadin teşkil etmekte olduğu anlaşmaya istinat eylediği hususudur.

15. — E. — Akit yapma vadi ve Şartla yapılan akitler — Akit yapma vadini nev'ema şartla yapılmış bir akit gibi telâkki etmek de hatıra gelebilir. Filhakika, akit yapma vadinin vadı alan kimse lehine husule getirdiği hak şarta bağlı bir hakka benzer. zira bu hakkın da mevcudiyeti müstakbel ve gayrı muayyen bir hadiseye tâbidir. Bu hâdise vukua gelmediği müddetce tasarruf hiç bir zaman mevcut olamayacaktır. Halbuki, akit yapma vadinden doğan hakkın esasen bir mevcudiyeti vardır · Burada muamele vukua gelmiştir. Hak mevcuttur, fekat harekete geçmek için bir hadisenin tekevvününü bekler. Şart ile yapılan akitte ise hak mevcut değil dir. Bir hadisenin vukuu ile birlikte dünyaya gelecektir. onun içindir ki bazı müellifler [21], akit yapma vadi gibi hukukî vaziyetlerde bir muhtemel hak mevcut olduğunu söylerler [21 A].

16. — F. —Akit yapma vadi ve Fer'î mukaveleler — Fer'î

[20] Bartet — Pacte de Préférence, Thèse, Paris 1932, s. 22

[21] Demogue — Droits éventuels (Rev. Trim. 1905—1906).

[21A] Birinci hukuk dairesi 27-10-1938 tarihli bir kararında akit yapma vadi ile şarta bağlı borcu yanlış olarak aynı şey telâkki ediyor (Temyiz kararları. hukuk kısmı 1938.S:93

452

mukavelelerde de henuz inikat etmemiş bir esas mukavelenin ileride inşası mevzu bahistir. Lâkin akit yapma vadi ile fer'î mukavele arasında görülebilecek yakınlık burada hitam bulur . Bu iki nevi hukukî tasarrufda vaziyetler esaslı şekilde farklıdır . Fer'î mukavelede taraflardan her ikisi de rücuu kabil olmayan bir şekilde bağlıdırlar . Akit yapma vadinde ise taraflardan yalınız birisi bir borç altına girmiştir . Diğer taraf kendisi için doğan muhtemel hakkı kullanıp kullanmamakta tamamiyle serbesttir .

Mukayeseli hukuk

17. — Muhtelif milletler hukuklarına gözgezdirilecek olursa bir çoklarının akit yapma vadi hakkında tamamen sakit oldukları görülür. Fransa, Almanya, İtalya, Felemenk, Belçika hukukları bu zümredendirler. Mâhazâ, bu memleketler kanunları bazı muayyen akitler hakkında bunlara dair vukubulacak vaitlerden de bahsetmektedirler. Farazâ, Fransız (Madde 1587) ve İtalyan (Madde 1452) medenî kanunları hususî bir akit yapma vadi vaziyetine temas ediyorlar: «şarap veya yağ gibi satın alınmadan önce tadılması mutad olan şeylerde alıcı bunları tadıpta kabul etmedikçe beyi mevcut değildir.» İşte burada kabûl (agréage) keyfiyeti münhasaran alıcının keyfine kalmış bir cihet olmakla vaziyeti bir akit yapma vadi olarak izah ederler. Bundan başka Fransız medenî kanununun bir de 1589 uncu maddesi vardır ki şöyledir: «beyi vadi, mebi ve semen hususunda karşılıklı riza mevcut olduğu takdirde, beyi demektir." Fransız mevzuatı beyi hususunda vaid ile mukaveleyi bir tutar. İtalyan medenî kanunu ise evlenme vaidlerine dair hükümler de ihtiva ediyor. Kezalik bir kısım kanunlarda, ezcümle Tunus ve Fas kanunlarında, akit yapma vadi yalnız beyi veya nışanlanma dolayısiyle mevzubahis olmaktadır. Alman kanunu medenîsi, ön - mukavele fikrinin doğduğu memleket hukukunu temsil ettiği halde, akit yapma vadi hususunda umumî bir metin sevketmiş değildir. Buna sebep, böyle bir hüküm sevkinin zait addedildiğidir. Medenî kanunun esbabı mucibe lâyıhasına nazaran Vorvertrag'lara ait hususatın kanunda tasrihi faidesiz görülmüştür. Yani Alman hukuku ön - akit telâkkisine tamamen uygun olduğu için buna dair hususî kanun hükümleri sevkine lüzum görmemiştir. Yalnız bazı maddelere nazaran (119 ve 610) akit yapma vadi ancak vaziyet ve şerait aynı kalmak şartiyle (Rebus Sic Stantibus) muteber olacaktır.

18. — Hiç bir kanun akit yapma vaidlerini menetmiş olmamakla

beraber akit yapma vadi hakkında umumî metinleri havi olan kanunlar nadirdir. İlk defa umumî mahiyette hükümler sevkeden Avusturya medenî kanunu ile İsviçre borçlar kanunu olmuştur. 1881 tarihli İsviçre borçlar kanunu bu hususda hiç bir hüküm ihtiva etmemekte idi. Harp sonrası kanunları içerisinde akit yapma vadine dair umumî hüküm ihtiva eden ilk kanun da Türk Borçlar kanunudur ve hükümleri de İsviçredeki ahkâmdan farksızdır. Daha sonraları vücude getirilen Polonya Cumhuriyeti borçlar kanunu da akit yapma vadi hakkında bir takım hükümler ihtiva eder (Madde 62). Son zamanlara kadar proje halinde bulunan Macar Borçlar kanunu metni henüz elimize geçmediği için emsali arasında en yenisi olan bu kanunun müesseseye yer yerip vermediğini bilmeyoruz.

Borçlar kanununun iştigal maddelerine müteallik hükümlerin beynelmilel anlaşmalara mevzu teşkil etmesi fikri haylı zamandır hukuk âleminde ileri sürülmekte olduğundan bunun belki de ilk adımı olmak üzere neşredilen projede akit yapma vadine dair hükümler sevkolunmuştur. Beynelmilel borçlar kanunu projesi 153 üncü maddesi şöyledir: «Tek taraflı vaid tahrirî şekilde yapılmış ve mevzuu, müddeti veya şartı muayyen olarak vaki olmuşsa, kendisine karşı isdar olunduğu şahsın ittilâına vüsulü ânında bu kimse tarafından reddedilmediği takdirde, vadedeni ilzam eder. Tek taraflı vaide.... akitlere mütedair tekmil kaideler tatbik olunur.» [22].

19. — Mevzuat sahasında vaziyet böyle iken ilmî sahada daha başka türlüdür. Muhtelif memleketler hukukşinasları umumiyetle akit yapma vadi ile meşgul olmakta, ancak, nazariyeler bahsinde de görüldüğü veçhile ekseriya bu müesseseyi diğer hukuk müesseseleriyle karıştırmaktadırlar.

20. — Tatbikata gelince : Mahkemeler akit yapma vaidlerini muteber addederler. Filvaki, Fransa'da tek taraflı akit yapma vaidlerini muteber addetmeyen bazı kararlar görülmüştür [23]. Bununla beraber mahkemeler bu vaidlerin muteberiyetini kabul ve tasdik etmekte gecikmemişlerdir [24].

Akit yapma vaidleri ile etraflı bir şekilde meşgul olmuş olan kaza uzvu bilhassa İsviçre federal mahkemesidir.

İsviçre müellifleri umumiyetle akit yapma vadi nazariyesi diye

[22] Consentini — Code international des obligations (Fransız - İtalyan borçlar kanunu projesinden tevsian vucude getirilmiştir) Paris 1937.

[23] (Lyon) istinaf mah. 27 Haziran 1832 tarihli kararı (D. 1832,II,95)

[24] Temyiz İstida dairesi, 9 Ağustos 1848. Aubry et Rau, C. V. S. 349 dan naklen (S. 1848,1.615).

454

umumî bir telâkkiyi terviç ederler (Rossel, S.49; Oser, S·97 ; Schneider ve Fick, 22 inci madde şerhi ; Von Thur, S. 235). Oser, mukavele ile ön — mukavele arasında fark bulunduğunu ve bunların sıhhat şartları aynı olmadığını ifade eder ve ön — mukavelenin sıhhat şartları aktin sıhhat şartları kadar ağır değildir, der. Oser, bunu söylemekle beraber ifadesini teyit edecek hiçbir misal getirmeyor. Hattâ Niboyet, Oser'in bu mütalâasını bir kavli mücerret addederek mukavele ile ön — mukavelenin sırf böyle beyanla tefrikinde faide bulunduğunun iddia edilmesini şiddetle tenkit ediyor [25].

21. — Müellifler ön — mukaveleyi akit yapma vadinden ayırt etmeyorlar. Ön — akit bir akit yapma vadidir diyorlar. Ve farazâ, bey vadinin bir ön — mukavele olmadığını söyleyorlar. Akit yapma vadi ile ön — mukaveleyi bir tutan İsviçre müellifleri yalnız ön — mukavele vaziyetlerine misal getiriyorlar. Von Thur'a göre İsviçre hukukunda ön — mukavele teşkil edebilecek vaziyetler pek mahduttur. Filhakika, bu müellif ön — mukavele ihtimallerine misal olarak yalnız iki vaziyete işaret ediyor:

1. — Bir şahıs tekmil gayrı menkullerini satıyor. Aktin mevzuunu teşkil eden bu gayri menkullerin ayrı ayrı tasrih edilmeleri ve bunun için de yeni bir mukavele yapılması lâzımdır. İste bu vaziyette ilk yapılan akit ancak bir akit yapma mukavelesi olabilir. 2 — Akit yapma vadine misal teşkil edebilecek olan ikinci hâl de hamile muharrer senet ihracı vadinde bulunmaktır (pactum de Cambiando).

Von Thur'un bu iki misâli akit adını verdiğimiz müesseseden ayrı ve hususî bir mahiyet gösteren başka bir hukukî münasebet muhtevası meydana koymayor. Filhakika hamile muharrer senet ihracı taahhüt olunmakla bu taahhüdün yerine getirilmesi için bir çok diğer akitler yapılmak mecburiyeti de tevellüt eder. Lâkin bu muhtelif akitler ayrı ve hususî birer mahiyeti haiz değildirler.

Bu iki ihtimal haricinde akit yapma vadi mutlaka üç şahsın mevcudiyetini lüzumlu kılar. Bunu anlamak için Von Thur diyor ki: bu üç şahıs arasında iki ayrı hukuk münasebeti husule gelir. Akti doğuracak olan asıl münasebet esas mukaveledir. Akit yapma vadi ise mevzuu bu esas mukavelenin inşası olan bir akit münasebetidir. Her iki münasebete de dahil olan bir şahıs vardır ki o da akit yapma vadinde bulunan kimsedir. Bu kimse, aynı zamanda, esas mukavelenin de taraflarından birini teşkil edecektir. Esas mukaveleye gelince, vadi yapan kimse ile üçüncü bir şahıs arasında inikad eder.

[25] Niboyet — Sources des obligations du droit suisse comparées à celles du droit français. Paris, 1934.

455

Yâni, Von Thur'a göre, saydığı ihtimaller haricinde akit yapma vadi ile başkasının fiilini taahhüt arasında hiç bir fark bulunmamış oluyor.

22. — Bu izahata göre akit yapma vadine hedef olan kimsenin, yâni vaid alacaklısının muameledeki rolünü ve istifadesini kesdirebilmek imkânsızdır. Kanun hükümlerinden hiç birisi akit yapma vadinin sahasını böyle dar bir muhit içerisinde hapsetmeğe imkân ve cesaret verecek renkte ve edada değildir. Borçlar kanunun 22 inci maddesi en geniş şekilde bir akdin ileride yapılmasına dair vuku bulan taahhütlerin muteberiyetinden bahsediyor. Akitler ise, umumî kaide olarak, üçüncü şahıslara tesir eder mahiyette değildirler. Akit yapma vadinde bir akit mahiyeti gördükten sonra bunun bünyesinde üçüncü şahsa doğrudan doğruya sarî bir hususiyet görmek istemekte ancak ilmî bir sistem vücuda getirmek gayreti mevcut olabilir. Niçin akit yapma vadinde behemhal üçüncü bir şahıs bulunsun? Bunda hukukî bir zaruret varsa bu zaruretin hikmetini sormak ve izahını istemek hakkımızdır. Bu itirazı yapmakla beraber şöyle de düşünmeğe mecburuz: acaba müellifleri bu tarzda bir noktai nazar sevkine mecbur eden vaziyet tatbikat sahasının gösterdiği fiilî vaziyetler olamazmı? Tatbikatın böyle bir vaziyet doğurup doğurmadığı hakkında bir kanaat edinebilmek için İsviçre yüksek mahkemesinin vermiş olduğu kararları gözden geçirmek icabeder.

23. — Federal mahkemenin bahsımızı alâkadar eden kararları taâlluk ettikleri akit nevileri itibarile üç zümreye ayrılabilir:

Birinci zümre: tek safhada ifa olunan akitler.

İkinci zümre: müteaddit safhalara tevzi edilmiş olmakla beraber ilk mukavelenin müteakıp bir esas mukaveleyi ihzar eylediği akitler.

Üçüncü zümre: müteaddit safhalara malik olduğu hâlde ilk aktin tatbikatından olan müteakip akitlerin mevcut olduğu vaziyetler.

24. — Tek safhalı bir akit mevzubahis olduğu zaman Federal mahkeme ne ön — mukavele, ne de akit yapma vadi tabirini kullanıyor. Doğrudan doğruya akit vardır, diyor.

Bir gayri menkul sahibi bir hekime villâsını satmak teklifinde bulunmuştur. Hekim bu hususda hemen bir karar veremeyeceğini, ertesi akşama kadar beklemesini söyliyor ve muayyen zamanda da muvafakatını bildiriyor. Bunun üzerine villâ sahibi hekimi ferağ muamelesinin icrası için noter huzuruna davet ediyor. Hekim, akti yapmak istemediği için noterliğe gitmekten imtina ediyor. Federal mahkeme huzurunda villâ sahibi aktin kat'î olarak mevcudiyetini id-

456

dia etmektedir. Hekim ise, henüz müzakere devresinde bulunuyorduk demektedir. Federal mahkeme villâ sahibinin noktai nazarını terviç etmiş ve kat'î aktin mevcudiyetini kabul etmiştir. Ancak borçlar kanunu 216 ıncı maddesi ikinci fıkrası (Türk borçlar kanunu madde 213, fıkra 2) hükmünce de butlanına karar vermiştir. Bu kararında Federal mahkeme ön — mukavele mevcudiyetini kabul etmemiş, bir beyi vadi muvacehesindeyiz; bu ise beyi akti demektir, mütalâasında bulunmuştur. (Federal mahkeme, 26 Nisan 1913 tarihli karar R. O. Cilt 39; sahife 224).

Bu karardan çıkardığımız netice şudur: İsviçre yüksek mahkemesi akit yapma vadini bizzat akitten tefrik etmek lüzumunu hissetmemektedir. Akit yapma vadi akit hükümlerine tâbidir.

25. — İkinci zümrede raslanan kararlarda Federal mahkeme (ön - mukavele) tabirini kullanıyor. Mahkemenin tetkikine arzolunan ve 5 Teşrinievvel 1932 tarihli kararına müntehi olan hâdisede aşağıdaki vakıalar mevzu bahistir: 1931 senesinde 150 bin İsviçre frankı sermayeli bir şirket tesisi için bir mukavele yapılıyor. Bu mukavele hükümlerine göre şirkete bazı gayrı menkuller temlik olunacaktır. Bu gayrı menkul malikleri bilâhara mülkiyetlerini nakletmekten imtina ediyorlar. Şirket tesisi teşebbüsünde bulunanlar mezkûr malikler aleyhine zararı ziyan davası açıyorlar. Federal mahkeme diyor ki : ortada bir mukavele değil bir ön - mukavele mevcuttur. Bu da borçlar kanunu 22 inci maddesine tâbi olmak ve resmî şekilde yapılmak icap eder. Binaenaleyh ön - mukavele batıldır.

Federal mahkemenin bu kararından bir netice çıkarmak icabederse denilebilir ki : ön - mukavele ve akit yapma vadi aynı şeylerdir. Her ikisi de Borçlar kanunu 22 inci maddesine tâbi olmak lâzımgelir.

26. — Üçüncü zümreyi teşkil eden kararlarında da Federal mahkeme (ön - mukavele) tabirini kullanıyor. İşte, meşhur 12 şubat 1905 tarihli kararda mevzu bahis olan hadise: Biracılıkla meşgul bir şahıs bir bira fabrikasına âit bir depo kiralayor. Mukavele mucibince kiracı muayyen müddetle münhasıran bu fabrikadan bira almağı taahhüt etmiştir. Mukavelenin devamı sırasında fabrika akdi feshediyor. Buna sebep kiracının biracılık san'atı ile telifi kabil olmayacak âdâba muhalif hareketlerde bulunmasıdır. Fabrikanın iddiasına nazaran biracı ile bir hizmet akdi yapılmıştır. Bira satışı bu akte mülhak bir mukaveledir. Biracı ise, ortada bir icar akti vardır bira alıp satmak hususu fer'î bir mukaveledir, diyor. Federal mahkeme tarafların iddialarını mevzu bahis etmeksizin hâdisede müte-

457

vali bir bira satın alma mukavelesine dair bir ön - mukavele görmüştür. Bu ön - mukavele ile kasdedilen muamele tekmil müteakip muamelâtın merkezidir. Müteakip muameleler ön - mukavelenin tat bikatını teşkil edecektir.

Federal mahkeme bu tarihten daha eski kararlarında da aynî noktai nazarı izhara çalışmıştır (4 teşrinievvel 1889 tarihli karara bakınız;) [26].

Üçüncü zümreyi teşkil eden kararların tetkikinden şu anlaşılıyor: mütevali mukavelelerde evvelî akit diğerlerinin menbaını teşkil ederse ortada bir ön — mukavele mevcuttur.

27 — İsviçre mahkeme kararları (ön — mukavele) tabirini iki vaziyette istimâl ediyorlar: bir akit diğer bir akti ihzar edici mahiyette olduğu ve bir akit diğer bazı akitlerin merkezini teşkil ettiği takdirde. Bunlardan yalnız birinci hâlde ön — mukavele Federal mahkemeye nazaran akit yapma vadi ile aynı şeydir. Tek safha gösteren akdî vaziyetlere gelince, bunlarda akit ile akit yapma vadinin tefrikine lüzüm ve ihtiyaç yoktur.

Şu hâlde, İsviçre içtihatlarına göre akit yapmak vadi, bizzat akit, ve başka bir mukavelenin ihzarı mahiyetinde olan tasarruflar aynı şeylerdir. İhzarî akitler için kullanılan ön — mukavele tabirini biz tamamen lüzumsuz addediyornz. Hükümleri itibariyle akitten ve akit yapma vadinden farksız addolunan ve kendilerine hususî bir mahiyet izafe olunmayan bu ön - mukaveleler neye delâlet eder? Şu veya bu hâdisede bir ön — mukavele mevcuttur veya değildir demek hiç bir şey ifade etmez. Zira ne müellifler, ne de Federal mahkeme bize ön — mukaveleyi akitten tefrikteki zarureti ve maksadı izah etmedikleri gibi bu tefriki yapabileceğimiz kıstası da vermeyorlar ve tefrikten bir netice çıkarmayorlar.

Mütevali mukavelelerde bir aktin âdeta bir manzumei şemsiye merkezi teşkil etmesi hâlinde de Federal mahkeme ön — mukavele tabirini kullanıyor. Bu manada ön — mukavelenin mahiyeti ne olduğu mahkemece izah olunmamakla beraber zihnen buna hususî bir mana vermek istediğine kaniiz. Bununla beraber, bazı vaziyetlerde Federal mahkeme yine böyle mütevali bir akit ve onun nüteakıp tatbikatı mevzu bahis olduğu hâlde bir akit yapma vadinin mevcudiyetini ileri sürüyor [27]. Demek oluyor ki, Federal mahkeme zaman

[26] R. O.Cilt 15, S.770 — Niboyet zikrediyor.

[27] Bakınız: Oscar Deappen — Code Fédéral des obligations, Znrich, 1937. 22 inci maddeyi alâkadar eden kararlar.

458

zaman ön — mukavele adını verdiği bu merkezî akitleri dahi akit yapma vadi telâkki etmektedir.

28 — Hülâsa etmek lâzım gelirse: Federal mahkeme akit yapma vadini bizzat aktin tâbi olduğu hükümlere ve kaidelere tâbi tutmaktadır. Bir çok hâllerde Von Thur'un mevzu bahs ettiği gibi üç kişinin dahil bulunduğu hukukî münasebetlerde de akit yapma vadi görmektedir. Ancak bunların ekserisinde üçüncü şahıs lehine bir şart mevcut olduğunu kabûl [28] ve tasrih eder. Diğer bir çok hâllerde Federal mahkeme akit yapma vadi yerine ön — mukavele tabirini kullanmaktadır. Lâkin, fikrimizce böyle bir tefrike lüzum yoktur. Esasen, mahkeme dahi bu tefriki zahiren yapar gibi görünmekle beraber bundan hiç bir hukukî netice çıkarmamaktadır. Burada hasıl olan mütereddit vaziyet olsa olsa 22 inci maddenin Almanca metni matlabındaki (Vor vertrag) ibaresinden ileri gelmektedir. Maddenin metni böyle bir ibareyi muhtevi olmadığı hâlde akit yapma vadi mukabili olarak Almanca metnin ön — mukavele kelimesini taşıması Federal mahkemenin kâh bu son tabiri ve kâh akit yapma vadi tabirini kullanmasının intaç etmiştir. İsviçre hukukunun bugünkü vaziyetinde ön — mukavele ile alelâde mukavele arasında yapılabilecek yegâne tefrik ancak iki küçük farka istinad edebilir ki bunu da zaten borçlar kanunu 22 inci maddesi açıkca beyan etmektedir: evvelâ, akit yapma vadi bir akit inşa etmek vecibesine mütaâllik olduğu hâlde, bu vecibe muayyen muhtevada, sabit ve değişmez bir vecibe olduğu hâlde, alelâde mukavelenin mevzuu pek mütahavvil ve muhtelif olabilir. Sonra da, bazı akit yapma vaidleri taâlluk ettikleri akit hususî bir şekle tâbi olsa dahi, bu şekil tarafların menfaatine mevzu bulunmadıkça her hangi bir tarzda yapılabilirler. İsviçre hukukunda bunlardan başka tefrik esasları bulabilmek mümkün değildir.

Türk hukuku

29.— Türk hukukunda akit yapma vadi hakkındaki telâkkiler nelerdir? Hiç şüphe yok ki İsviçre mahkemelerinin içerisine girdikleri girift ve kararsız vaziyetin Türk mahkemelerine sarî olabileceğine ihtimâl verilemez. Filhakika İsviçre' deki muğlâk telâkkilerin sebepleri bir taraftan kanunun muhtelif dillerde yazılmış olan matlap metninden, diğer taraftan da müelliflerin ön — mukavele mefhumu-

[28] Federal mahkeme: 14 Teşrinievvel 1932 tarihli kararı (Journal des Tribunaux 1932, S. 409).

459

nu akit yapma vadi ile ayni şey addetmelerinden ileri gelmektedir. Türk hukukunda vaziyet aynı değildir. Borçlar kanunumuzun kabulüne kadar Türk mevzuatı ve ilmî görüşleri sureti umumiyede vaid mefhumu ile meşgul olmuş değillerdi. Mecelle, vadi mücerredin hükmü olamayacağını söylüyor ve ancak şekli talikî iktisa etmek şartı ile bir vadin lâzım olabileceğini zikrediyordu [29]. Borçlar kanunumuzun kabulünden evvel teşekkül eden Vâcibat komisyonu akit yapma vaitlerine de temas etmişti. Neticede komisyon mecelledeki hükmü aynen kabul ile beraber bir de şu fıkrayı ilâve ediyordu: «vaid .... nikatı asliyesi muayyen bir akdin ilerde inşasını tazammun ederek tahriren vuku bulursa lâzım olur.» Vâcibat komisyonu bu madde esbabı mücibesinde şöyle diyordu: «Erkânı malûm ve nikatı asliyesi malûm olan bir aktin ileride inşasını tazammun eden bir vaid, ... tahriren vukubulduğu surette nevema taahhüt ve mukavele mahiyetini iktisap etmiş demek olacağından bazı Avrupa kanunlarınca da kabul edildiği vaçhile bu nevi vaitlerin dahi lüzum ifade etmesi kabûl edilerek ... " . Komisyonnun kasdettiği Avrupa devletleri kanunlarından maksat İsviçre borçlar kanunudur. Akit yapma vadinin tahrirî olması lüzumu İsviçre borçlar kanunu hazırlanırken de mevzu bahs olmuş lâkin neticede bugünkü 22 inci madde ikinci fıkrasının ihtiyaca kifayet edeceği tekarrür etmişti. Vâcibat komisyonu doğrudan doğruya tahrirî şekil lüzmu hakkında bir formülü tercih etmiştir [30].

30 . — Borçlar kanunumuzun meriyet mevkiine vaz'ından sonra hukukçularımız da akit yapma vaidleri ile meşgul olmağa başlamışlardır. Umumiyetle İsvçre'li müelliflerin takip ettikleri esaslara tâbi olmakla beraber, yukarıda da bilmünasebe temas ettiğimiz veçhile ön — akit veya ön — mukavele ve yahutta ihzarî akit tâbirlerini kullanmaktan ihtiraz etmişlerdir.

Bu sükûta sebep ya tabirin kendilerine tamamile yabancı gelişi, yahutta akit yapma vadinin yanı başında fikirlerde karışıklık husule getirmesi muhtemel olan böyle bir tabirin yer almasına asla lüzum ve ihtiyaç görmemeleri olabilir. Biz bu ikinci ihtimalin daha kuvvetli olduğunu zannediyoruz.

31 . — Mahkemelerimize gelince, akit yapma vadi ile doğrudan doğruya meşgul olmamışlardır. Adliyeye akseden tekmil hâdiselerde akit yapma vadinin hukukî mahiyetinden, bünyesinden ve hu-

---

[29] Ali Haydar—Mecelle Şerhi, 3 üncü Tabı, İstanbul 1330 Cilt 1 S. 184

[30] Vâcibat komisyonu beşinci raporu. Ceridei adliye 1 Teşrinisani 1340 tarihli ve 28 sayılı nüsha, sahife 1145.

460

susiyetinden ziyade tâbi olması lâzımgelen şekil mevzu bahs olmuştur. Ancak, şekil noktasından akit yapma vadini tetkik ederken mahkemelerimiz dolayısiyle ve zımnen akit yapma vadi hakkındaki noktai nazarlarını da ifade etmişlerdir.

Bu kararların bir kısmından [31] çıkan ilk netice şudur: Tarafların menfaatine mevzu şekillere tâbi akitlerle bunların yapılmasına dair vaid arasında teşekkül bakımından bir fark yoktur [32].

İkinci netice: Akit yapma vadi alelâde akitlerden ayrı bir takım eşhas kombinezonuna ihtiyaç göstermez. İki kimse yine kendi aralarında bir akit inşasına dair vaitte bulunabilirler.

Türk temyiz mahkemesinin gayri menkul beyi vadine dair sadır olan bir kararı yüksek mahkemenin akit yapma vadi hakkındaki telâkkisini ortaya koyacak mahiyettedir. Hâdise şudur: Ahmet ve Mehmet bir senetle ikinci bir Ahmetten bir değirmen satın almayı kabul ediyorlar. Fakat bilâhara satın almaktan vaz geçiyorlar. Senette ise bu halde üçyüz lira cezaî şart tediye edeceklerine dair bir hüküm mevcut. Mal sahibi olan Ahmet hâkime müracaat ediyor. Develi sulh mahkemesi 20-9-1932 tarihli kararında: Hâricî senetle beyi vadi vâidi için borç doğuramıyacak olan bir muameledir. Kanuna mugayir olan bu akit zımmındaki cezaî şart da batıldır, diyor ve davayı reddediyor. İş temyize gidiyor. Temyiz , senet mahkemede ikrar olunmuştur, bu kabil senetler ise hukuk usulü muhakemeleri kanunu 296 ıncı maddesine göre resmî senetler hükmündedir. Binaenaleyh tazminata hükmedilmesi lâzım gelirdi, diyor ve hükmü bozuyor. Sulh mahkemesi eski hükümde israr edince heyeti umumiye 4-1-1933 tarihinde şu kararı veriyor: «Borç muteber bir akitten doğar, böyle bir borç doğurmayan akitle kimse ilzam edilemeyeceği gibi böyle bir akitle taahhüt olunan şeyi icraya»da mecbur tutulamaz (33). Bizim için kararın bu kısmı ehemmiyeti haiz değildir. Asıl üzerinde dur-

---

[31] Bakınız; İstanbul barosu mecmuası, 1930 S. 283 ; hukuk heyeti umumiyesi esas 191 , karar 240 tarih: 25-12-929; temyiz kararları, cilt 8 İstanbul 1931—Esas 87 Karar 82 ve 9-7-1939 tarihli karar.

[32] meselâ, bakınız: Tevhidi içtihat hukuk kararı 19-10-1938 Esas No. 937/15; birinci hukuk dairesi 27-10-1938 temyiz kararları hukuk kısmı Ankara 1939 s: 10- ve 93; dördüncü hukuk dairesi 25-5-1939 (basılmamıştır).

[33] Temyiz kararları, hukuk heyeti umumiyesi, İstanbul 1935 esas: 2/3, Karar : 6: tarih 4-1-1933. Aynı mahiyette diğer bir hâdise için bak: (32) numaralı notun mevzuubahs ettiği 27-10-1938 tarihli daire kararı.

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

461

maklığımız icabeden cihet kararın aşağıdaki kısmıdır: «Gayri menkul bey vadine dair akit yapanlar bu akitle mülkiyetin naklini temin eden mukaveleyi kanunun tayin ettiği şekillerde tanzim edecekleri taahhüt etmekte oldukları cihetle... »

32. — Temyiz mahkemesinin noktai nazarı şu oluyor:

Akit yapma vadi bir akittir. Öyle bir akit ki bununla taraflar bir şeyi yapmak vecibesini (mukaveleyi kanunun tayin ettiği şekilde tanzim) taahhüt ederler. Temyiz, akit yapma vadinin ancak muayyen bir vecibeye : bir mukavele tanzimi vecibesine taallûk eden bir akit olabileceği esasını vazediyor ve ön — mukavele veya ihzarî akit gibi muhtelifünfih tabirler kullanmaktan içtinap ediyor.

Türk müellifleri doktrin sahasında akit yapma vadinin mahiyetini lâyıkiyle ve etraflıca araştırmamış olmakla beraber isviçreli müelliflerin içerisinde bulundukları bulanık havaya girmemişler, müessesenin mahiyeti hakkında yegâne telâkkiyi temyiz mahkememiz yukarıda bahsettiğimiz kararı ile meydana koymuştur.

Netice: Türk mahkeme içtihatlarına nazaran akit yapma vadini akitten ayırmakta faide ve lüzum yoktur. Nasıl ki her aktin mevzuu diğerlerine nazaran bir başkalık gösterirse akit yapma vadi dahi tevlit ettiği vecibe itibariyle bir hususiyet taşır. O da, akit yapma vadinin daima muayyen bir vecibeye müteallik oluşu, bir mukavele inşası gayesine matuf bulunuşudur.

33 .— Türk hukukunun bugünkü vaziyetinde akit yapma vadi telâkkisi diğer hukuklarda olduğundan çok daha vazıh olmakla beraber işlenmeğe ve derinleştirilmeğe muhtaçtır. Filhakika, asıl mühim olan cihet bir akit olarak telâkki edilen bu müessesenin hükümlerinde de bu mahiyeti taşımakta devam edip etmediğidir. Şayet bu hususta bir takım ayrılıklara raslanıyorsa bu takdirde bir tefrik yapmak ve, şekil noktasından benzerlik mevcut ise de hükümler bakımından vaziyet başka türlüdür, demek lâzımdır.

AKİT YAPMA VADİNİN HÜKÜMLERİ

34. — Akit yapma vadinin hükümleri ondan husule gelecek olan hak ve boçların hareket ve faaliyet hâlinde mütalâasına müncer olur. İşbu hak ve borçların her hangi bir sebeple malûl bulunmamaları, sıhhat şartlarını haiz olmaları lâzım gelir. Bu ise bizzat akit

462

yapma vadinin hukukî bünyesinin sağlamlığına, muteber bir şekilde teşekkül etmiş olmasına bağlıdır.

Sıhhat şartları

35. — İsviçre'li müellifler müttefikan, akit yapma vadinin muteber bir muamele olabilmek için mukavelenin tekmil esaslı unsur ve şartlarını ihtiva etmesi lüzumundan bahsederler. Bununla beraber. Federal mahkeme aynı mütalâada değildir. Bir kararında «akit yapma vadi ismi verilmiş olan bir anlaşma şayet esas mukavelenin tekmil esaslı unsurlarını ihtiva etmekte ise ve hangi noktaların tanzimi lâzım geldiği anlaşılamıyorsa hakikat halde ortada bir esas mûkavele var demektir.» diyor [34].

Bizce, Federal mahkeme mütalâasında haklıdır ve bu ifadesinden de şu netice çıkar ki, akit yapma vadi ile mukavele arasındaki fark daha teşekkülde mevcut olan bir farktır. Akit yapma vadinin mukaveleye nazaran henüz tanzim edilmemiş bazı noktalara malik bulunması icabeder. Müelliflerin ifratkâr bir lisanla aktin tekmil şart ve unsurlarının ve esaslı noktaların mevcudiyeti lüzumundan bahsetmeleri 22 inci maddenin yalnız şekil noktasına temas eden bir metin oluşundan ileri gelmektedir [35].

36. — **Mevzu:** akit yapma vadinin mevzuu borçlar kanunun 19 uncu ve 20 inci maddeleri ile mukayettir. Şayet istihdaf eylediği mukavelenin sıhhatı için konulmuş bir takım intizamı âmme kaideleri mevcutsa bu kaidelere muhalefet hâlinde akit yapma vadi batıldır. Vait, hâlen mevcut bulunmayan ve fakat bir müddet sonra mevcut olacak olan bir mevzua malik olabilir. Yeter ki, bu mevzu daha şimdiden kabili tayin bulunsun. Esasen akit yapma vadinin başlıca faidelerinden biri bu hâlde meydana çıkacaktır.

37. — **Ehliyet:** akit yapma vadinde tarafların ehliyet derecesi ne olmalıdır? Burada muhtelif vaziyetleri yekdiğerinden ayırmak lâzım gelir. Evvelâ, ehliyetsiz kimsenin tek taraflı bir akit yapma vadine muhatap olduğunu farzedelim. Vaziyet ne olacaktır? Ehliyetsiz kimse temyiz kudretine malik ise mesele basittir. Kendisi bir vaid alacaklısı mevkiindedir, hakkını müddeti zarfında kullanıp kullanmamakta muhtardır. Aktin inikadı sırasında esasen muhtelif vesayet uzuvları veya diğer kanunî mümessiller müdahale edeceklerdir.

[34] Oscar Deappen — Op. cit. 22 inci madde altındaki kararlar.

[35] Türk hukukçularının da ekserîsi aynı hataya düşmüşlerdir.Meselâ: Haci Adil borçlar kanunu şerhi, İstanbul 1926, 22 inci madde şerhine bakınız.

463

Binaenaleyh mümeyyiz olan ehliyetsiz kimse tek taraflı bir akit yapma vadine muhatap olabilecektir. Şayet, ehliyetsiz kimse mümeyyiz değilse, böyle bir şahsın tasarrufları kaide olarak hukukan muteber olmamakla vaziyet değişir. Vaid kabul edilmiş dahi olsa hükümsüz addedilmek lâzım gelir [36]. Saniyen, ehliyetsiz kimse iki taraflı akit yapma vaidlerinde bulunabilmek için kanunu medeninin ehliyetsiz olan şahsın hukukî tasarrufları hakkındaki hükümlerine tevfikan hareket etmek mecburiyetindedir (bilhassa kanunu medenînin 391-396 ıncı maddelerine bakınız).

Umumiyetle ehliyetsiz olmakla beraber mümeyyiz olan kimselere peşinen verilmiş müsaade ve muvafakatların yani iznin mevcudiyeti halinde akit yapma vadini muteber addetmek muvafık olur [37]. Keza, muamelenin sonradan tastik olunması veya icazet lâhik olması halinde de vaziyet aynıdır.

Ehliyetsizliğe yaklaşan bir hal de henüz şahsiyet iktisap etmemiş olmak hâlidir. Ancak, bu gibi hâllerde vadin muteberiyeti müstakbel şahsiyetin mamelekinde bir tezayüt husulü şartına tâbi olmalıdır. Aksi takdirde vadi hükümsüz addetmek icabeder. Faraza, henüz şahsiyet iktisap etmemiş bir müesseseye vâki hibe vadi muteber bir taahhüttür.

38. — Rızayı ifsad eden sebepler: Akit yapma vadinde taraflardan birinin rızası fesada ugramışsa bu taraf ilzam olunamayacağını iddia edebilir. Rızadaki fesat hususunda mevzuatımız umumî hükümler vaz'ı ile iktifa etmiş olmak ve akit yapma vadi için ayrı kaideler koymamış bulunmakla borçlar kanununun 23 den 32 ye kadar olan maddeleri tatbik olunmak iktiza edecektir. *Akit yapma vadi butlan sebeplerinden biri ile malûl iken asıl akit inşa edilmişse acaba bu sonuncusu muteber olmalımı?* Muteber olmamak lâzım gelir. Zira akdin mesnedi olan onun yapılması vadi batıldır. Ancak, bu

---

[36] Mamafih, Demogue aksi mütalaâdadır. Böyle bir vaid akıl hastalığı sebebiyle hacr altında bulunan kimsenin vasisi tarafından veya, bilâhara ehliyetini iktisap etmişse, bizzat kendisi tarafından ancak menfaatlarını ihlâl edici mahiyette ise tâlil olunabilir, diyor (Traité.C. 2 No. 484 ve müt).

[37] Ana babanın küçüğün evlenmesine riza göstermeleri bizce her zaman için istirdat olunabilir. Demolombe (cilt III,No.32)iki babanın ileride çocuklarını evlendirmeğe dair aralarında teati eyledikleri vadi, pek haklı olarak batıl addediyor. (Demogue da aynı reydedir) (Cilt 2, No.486). Mamafih, evlenmeğe dair vaitleri akit yapma vaitleri çerçevesi içersinde mütalâa etmenin doğru olmayacağını zannediyoruz. Filhakika, evlenmenin bir akit olduğunda çok şüpheliyiz. Bizce burada bir akit mevcut değildir ve bir akit yapma vadinden bahsedilmesi de manasız olur. Ancak, bu muellif nazariyesini tekmil tasarruflara teşmil ettiği için misalinde haklı görülebilir.

464

hususda dikkatli hareket etmek ve tarafların vaitle alâkası olmayan bir akit inşasını göz önünde tutup tutmadıkları tetkik olunmak icap eder. Şayet muteber bir akit yapma vadi fesat sebeplerinden biri ile malûl bir akit inşasını intaç etmişse bu takdirde yalnız nihaî mukaveleyi batıl addetmek gerekdir. Zira, akit yapma vadinin gayesi (38) muteber bir akit inşa etmekdir. Asıl akdin butlanı sabit olduğu anda akit yapma vadinden istifade müddeti geçmişse ne olacak? Bu halde, batıl olan akti hiç vaki olmamış addetmek icap edeceğinden ve bu akdin ibtali ile eski hal tamamen avdet edeceğinden mezkûr aktin inşası gününe rücu etmek ve o zamandan bu tarafa doğru geçen zamanı yok farzetmek muvafık olur.

39.— Akit yapma vadinde gabın hâli de mevcut olabilir. Lâkin gabın ancak aktin tamam olduğu anda tahakkuk eder. Gabnın mevcut olup olmadığını tayin için hangi zamana göre hüküm vereceğiz. Vadin vukuu zamanına göremi, yoksa aktin inikadı zamanına nazaranmı ? Borçlar kanununun 21 inci maddesine bakılırsa ikinci şıkkı tercih etmek lâzım gelecektir. Filvaki, kanun bir senelik müddetin hesabı için aktin inikadını nazarı itibara alıyor. Lâkin böyle bir sureti hallin hakkaniyete muvafık olacağını zannetmemekteyiz. Şayet gabnın tayini için aktin inikadı zamanı esas tutulursa akit yapma vadinden istifade edecek olan kimse daimî bir kararsızlık içinde kalacaktır. Akti inşaya hazır olduğunu söylediği gün kendisine diğer taraf : Gabın hali var, akti yapmayorum, diyecek olursa hukukî muamelelerin emniyet ve selâmeti tehlikeye girmiş olur. Binaenaleyh *gabnın mevcudiyeti vaid gününe nazaran tayin olunmalıdır.*

40. — Şekil: Akit yapma vadinin sıhhatı bazı hallerde muayyen bir şekle tâbidir. Bu haller bizzat akdin şekle tâbi bulunduğu vaziyetlerdir. Bu hususda tatbiki icabeden esasları tesbit edebilmek için kanunun şu veya bu akdin sıhhatı için şekil vazetmekle takip ettiği gayeyi göz önünde tutmak lâzımgelir. Bir akdin muayyen bir şekle tâbi tutulmasında iki noktai nazar hâkimdir.

1 — Âkitlerin serbestîsini muhafaza ve temin gayesiyle konulmuş olan şekillerde akdin taraflarının menfaatleri gözetilmiştir.

2 — Muayyen muamelelerde bu muamelelere bir aleniyet bahşetmek, hileli tasarruflara mâni olmak endişesi ile mevzu şekillerde üçüncü şahısların menfaatları diğer mülâhazalara hâkim olmuştur.

Birinci kısım şekle tâbi muamelelerde gaye, tarafların himayesi olduğu için bunlara dair vukubulacak vaitlerin de şeklî olmaları icabeder. Ancak bu suretledir ki gayeye vüsul mümkün olabilecek-

[38] Chevalier — Rev. trim. 1926, S. 711.

465

tir. Filhakika, şekil âkitler menfaatına konulduğu için hükümleri binnisbe mahdut kalacaktır. Âkitlerden biri şekli ifadan imtina eden diğer akidi şekli ifaya mecbur edemeyecektir. Yalnız, münasebete girişmemekte ne menfaatı var idi ise ona tekabül eden zarar ve ziyanını isteyebilecektir.

İkinci kısım şekle tâbi muamelelere gelince bunlar diğerlerine nazaran adetçe daha azdırlar ve burada şekil vaz'ından gaye üçüncü şahısları bazı hukukî vaziyetlerin vukuundan malûmattar kılmak veya hilenin önüne geçmek olduğu için bu gibi hallerde vait şekle tâbi olmayarak yapılmış olsa dahi tamamiyle mecburîdir. Esasen Türk borçlar kanunu bu hususu sarahatan tanzim etmiştir (madde 22 fıkra 2).

41. — Bir sual hatıra gelebilir: Taraflar yapacakları akdi kendi arzuları ile muayyen bir şekle tâbi olarak inşa etmeğe karar verirlerse (B. K. Madde 16) buna dair olan vaid de derpiş olunan şekle tâbi olmalımıdır ? Demogue, böyle bir vadin muteber bir ön — tasarruf teşkil edeceğini söylüyor [39]. Bu hâlde şekil kanunen zarurî addolunmuş değildir. Tarafların iradesinin mahsulüdür. İstemiş olsalardı bu akdin yapılması vadini de şu veya bu şekilde yaparlardı. Buna lüzum görmemişlerdir. Arzularına hürmet etmek ve âkit yapma vadini muteber telâkki etmek icabeder.

42. — Şayet akdi kanun muayyen bir isbat şekline tâbi tutmuşsa ve faraza yazılı şekilde isbatını isteyorsa bu zarurete uyulmayarak yapılmış olan bir akit yapma vadinin hükmü ne olacaktır? Böyle bir vaid kanunun emrettiği isbat şekline tâbi olmayarak yapılırsa kanun gayesinden inhiraf ettirilmiş olur. İki taraflı akit yapma vaitleri için muayyen isbat şekline uygun olarak tanzim olunmak zarureti münakaşa götürmez bir keyfiyettir. Ancak tek taraflı vaitler hakkında da vaziyet aynımı olacaktır? Aynı olmak hakkaniyet düşüncelerine daha muvafık gelir [40]. Filhakika vadin muayyen isbat şekli ile değil de faraza şehadetle isbatı kabûl olunursa bir takım sui istimâllere meydan verilmiş olur. Faraza bir kimse re'sen bir mektup tanzim ederek bunu gönderdiği kimseye evvelce kendisine yapmış olduğu tek taraflı *icar vadini* kabul ettiğini söyleyebilir ve böyle bir vadin mevcudiyetini de şahitlerle isbata kalkışabilir. Bu gibi hâllerin hukuk hayatında tevlit edeceği tehlikeler meydandadır. Binaenaleyh en salim çare hususî bir isbat şekline tâbi kılınan akit-

[39] Op. Cit. S. 1 ve müt.

[40] İbidem.

lere müteâllik vaitlerin de aynı isbat şekline tâbi olması lâzım geleceğini kabul etmektir.

Hükümler

43 — Akit yapma vadinin hükümlerini vazıh bir şekilde ortaya koymak için iki taraflı vaitlerle tek taraflı vaitler arasında bir tefrik yapmak icabeder.

44 - I.— İki taraflı vaitlerde akte teşekkül etmiş nazariyle bakılır. Bu hâlde sadece aktin ifasına esaslı surette müessir olan hükümlerden birisinin geciktirilmesi muvafık görülmüştür. Bu nevi vaitlerde aktin inikadına takaddüm eden safha tamamiyle tekemmül etmiştir. Taraflardan birisi diğerine bir icapta bulunmuş ve diğer taraf bunu kabul etmiştir. Ancak, anlaşma icabınca faraza mülkiyetin ancak falan tarihte intikâl edeceği veya mecurun muayyen bir müddet sonra müstecirin istifadesine âmâde tutulabileceği tekarrür etmiştir. Bu gibi hâllerde hakikî bir akit yapma vadinden bahsetmek doğru olmaz. Burada âdeta ecele bağlı akitlere yaklaşan bir vaziyet vardır. Şayet muayyen olan zamanda akit icra olunmazsa umumî hükümlere tevfikan hareket olunacak ve meselâ fesih talep edilebilecektir.

Bir akit yapma vadi karşısında bulunduğumuzu söyleyebilmekliğimiz için taraflardan birine vâki akit icabının hukukî manada kabula mazhar olmamış bulunması lâzımdır. Böyle bir vaziyete ise ancak tek taraflı akit yapma vaitlerinde raslamak mümkündür. Bir şahıs diğerine bir akit yapma teklifinde bulunur. Teklifi alan şahıs bu tekliften muayyen bir zamanda istifade etmeği kabul ettiğini bildirmiştir. İşte bizim meşgul olacağımız bu tek taraflı akit yapma vadine taâllûk eden hükümlerdir.

45. — 11. — Tek taraflı akit yapma vaitlerinde — ki bunlara kısaca akit yapma vaitleri denmelidir — karşılaşdığımız ilk esaslı müşkül şudur: hangi vaziyetlerde hakikî bir akit icabı ve ne gibi hâllerde bir akit yapma vadi vardır ? Şayet muayyen bir hâdisede bir akit icabı mevzuu bahs ise bunun kabulü hâlinde akit inikad edecek, kabul edilmemesi ihtimâlinde ise bu ademi kabulün sarahaten veya zımnen vâki oluşuna göre hüküm verilecektir. Eğer, sarahaten red vaki olmuşsa mesele yoktur. Yok, eğer icabı alan taraf meselâ, susmakla veya hiç bir harekette bulunmamakla iktifa etmişse icabı yapan şahıs kanun hükümlerine nazaran akte münakit olmuş nazariyle bakacak veya icabı ile bağlı kalmayacaktır. Halbuki hâdisede

467

bir akit yapma vadi mevzu bahistir denirse icabı yapan kimse mevkiinde olan şahıs kat'î bir borç altına girmiş olacaktır. Bu sebepledir ki akit yapma vadi hâlinin tesbitinde zaruret vardır. Tarafların menfaatı düşünülerek şekle tâbi kılınmış olan akitlerde akit yapma vadinin mevcudiyetini tayin hususunda mezkûr şekle riayet olunup olunmadığı noktası bir ölçü olabilir. Sair hallerde ise bu cihetin tayini tarafların iradelerini tefsir meselesi olacaktır.

Akit yapma vadinde aktin esaslı unsurları malûm olmak lâzımdır. Meselâ, beyi vadi mevzu bahs ise semen ve mebi gibi unsurlar takarrür etmiş bulunmak icabeder. Ekseri vaziyetlerde vadi almış olan tarafın sadece bir (evet!) demesi aktin teşekkülüne kâfi gelecektir.

46. — Akit yapma vadi zaman itibariyle istikbalde tesirleri görülecek olan bir muamele olduğu için mutlaka bir müddetle mukayyettir. Zira akit yapma vadi, itiraf etmek lâzımdır ki, müteredddit bir vaziyet tevlit eder. Vadi yapan, bir vecibe yüklenmiştir. Bundan diğer bir seri borç husule gelecektir. Bu da diğer tarafın iradesine bağlı kalmaktadır. İşte bu müteredddit vaziyetin uzamaması icabeder. Kanunun vadi yapan kimsenin bağlı kalacağı müddeti tayin etmesi en kestirme hâl çaresi olarak hatıra gelebilir. Netekim, kanun, bilhassa gayrı menkuller için, vâzıh vaziyetlere şiddetle ihtiyaç bulunduğunu düşünerek bu müddetin azamî haddini tesbit etmiştir (K. M. 658, fıkra 3). Avusturya medenî kanunu (madde 936) vadin istimâl olunabileceği müddetin vaitte tasrihi lüzumundan bahsediyordu. Ancak böyle bir hüküm, fikrimizce, maksadı temine kâfi gelmez ve müddet hakkında hiç bir hüküm sevketmemekle müsavidir. Polonya Cumhuriyeti borçlar kanunu da (madde 62) akit yapma vadinde vadin ne müddet devam edeceği hususunun tesbit edilmiş olmasını isteyor. Türk mevzuatı böyle bir şartı lüzumlu kılan hükümleri ihtiva etmez. Binaenaleyh, vadin ne kadar zaman için yapıldığını tayinde tarafların niyetini araştırmak mecburiyeti vardır. Bazı ahvalde bir akit yapma vadi diğer bir akitte yazılı olabilir. Bu takdirde, akit yapma vadinin akıbeti, içerisinde münderiç bulunduğu aktin akıbetine tâbi olmak icabeder. Zira bu halde akit yapma vadi içerisinde yazılı olduğu aktin hükümlerinden birini teşkil eder, bundan ayrılması kabil değildir [41]. Şayet akit yapma vadinde bir müddet tayin olun-

[41] Mâhazâ Fransız mahkemeleri icar akti ile yapılan beyi vaitlerinin icar mukavelesinin sükût ile tecdidi hâlinde sakıt olacağı reyindedirler. Bize kalırsa her hâdisede tarafların hakikî arzu ve niyetleri araştırılmalı ve ona göre hüküm verilmelidir.

muşsa, bu müddetin hitamında vait sukut etmiş olacaktır. Eğer bir müddet tayin edilmemişse burada da tarafların iradesi tefsir olunmak ve ona göre vadin sukutuna veya devamına karar verilmek icabedecektir. Ancak, bazı müelliflerle birlikte [42] öyle zannediyoruz ki müddet tayin edilmemiş olan hallerde vadi yapan şahıs vadi alan kimseye hakkını istimâl etmesi için muayyen bir müddet vererek bir ihtarda bulunabilir ve tayin ettiği müddet içerisinde hakkını kullanmayacak olursa kendisini vaid ile bağlı addetmeyeceğini söyleyebilir, yahut mahkeme marifetiyle bir müddet tayin ettirebilir. Böyle hareket etmemişse, vadi alan da âtıl kalmakta devam etmişse yine müddete had tayin etmek ve her hâlde âdî mururu zaman müddeti içerisinde sukutu kabul etmek lâzımdır (B. K. madde 125). İşbu on senelik mururu zamanın başlangıcı vadin yapıldığı gündür.

Akit yapma vadinin hükümlerini bu izahatımıza nazaran iki muhtelif safhada toplayabiliriz. Akit yapma vadinin müddet içerisinde devamı birinci bir devre, akte inkilâbı ise ikinci bir devre teşkil eder.

47. — A. — Birinci devre esnasında, yani vaid alacaklısının hakkını kullanmasından evvel vaziyet bir az karışıktır. Bununla beraber ortaya çıkması muhtemel bulunan meseleler yegân yegân tetkik olunmak ve birer hal şekline bağlanmakla mes'ele aydınlatılmış olur. Bu birinci devrede anlaşma vaki olmuştur. Yalnız vadi alan kimse henuz akti inşa hususunda iradesini izhar etmemiştir. Müteneffiin bu hakkı hususî bir mahiyet taşır. Bu, âdeta uykuda olan bir haktır. Buna bir çok müellifler (muhtemel hak) adını veriyorlar. Aktin teşekkül edebilmesi için eksik olan bir unsurun tahakkuku lâzım gelmektedir. Bu unsur vaitten istifa edecek olan kimsenin, aktin inşasını isteyorum, şeklindeki beyanı olacaktır. Vait borçlusu vadinden geri dönmek imkânlarına malik değildir. O, vadin kabulü ile beraber kat'î surette borç altına girmiş bulunmaktadır [43].

48. — Vadi yapan kimsenin vecibesinin mahiyeti nedir?

Nazariyeler bahsinde görülmüştü ki Chrioni, akit yapma vadinden husule gelen taahhüdün alelâde taahhütlerden yegâne farkı, daha az kuvveti haiz bir tesire malik oluşudur, diyordu.

Umumiyetle kabul olunan noktai nazara göre, akit yapma vadi

[42] Demogue — Op. cit.

[43] Capitant- Cours élém. de droit civ. français, 4e éd. C. 11, s. 425; Planiol- Traité élém. de droit civ. 10 e éd. C. 11, S. 493; Demogue- Cours de droit civil (Obligations) s. 168; Schw arz, (mükellefiyet altına girmiş olan borçlu) tabirini kullanıyor. Op. cit. s. 132 ve müt.

469

şahsî bir vecibe, bir yapmak vecibesi husule getirir. Bu vecibenin ifa olunmaması ancak zarar ve ziyana tahavvül eder.

Bu noktai nazarı tenkit ederler ve derler ki: kabul edilen bir akit yapma vadinde, vaitten istifade hakkını haiz olan tarafın akti inşaya dair rizasını bildirmesi ânında teşekkül eden akitle evvelce vukua gelmiş olan akit yapma vadi bir kül teşkil eder (tout contractuel). Böyle olunca, vaitten yalnız bir yapmak vecibesi husule geleceğini ifade etmek yanlıştır.

Akit yapma vadinden husule gelen vecibe esas itibarile şahsî olmakla beraber bundan akit yapma vadinin yanlız bir yapmak vecibesi doğuracağını kabul etmenin doğru olmayacağı mütalâasındayız. Zira, vaitten istifade edecek olan kimse daha vaitten itibaren aktin mahiyetine göre onu inşaya hazır olduğunu söyleyeceği dakikayı takip edecek zaman için bir aynî hak iktisap edebilir. Filvaki bu hak hemen hükümlerini hasıl etmeyecek ve iltihak zamanını bekleyecektir. Adetâ hakikî aynî hakkın bir fotoğrafıdır Hak doğmuştur, mevcuttur, ancak, henüz harekete geçmemiştir. Vait alacaklısının rızası ile beraber harekete geçmiş olacaktır. Bu rıza, elektrik lâmbasına ceryanın geçmesini temin eden düğme gibidir. Düğme çevrilmekle lâmba yanacaktır.

49. — Akit yapma vadinden husule gelen hakkın münhasıran şahsî bir hak mahiyetinde olduğunu iddia etmek tatbikî hâl şekillerine de uyğun düşmez. Netekim, bir kimse iki muhtelif şahsa aynı akti yapmak vadinde bulunacak olsa, yani iki ayrı müteneffie aynı mevzu hakkında vaid yapsa ilk vaid alanı tercih etmek icabeder.

Akit yapma vadinde aynı zamanda aynî bir mahiyet görülmesi diğer bir faide daha temin edebilir: Bu suretle vait alacaklısı, aktin mahiyeti elveriyorsa hakkının tesçilini talep edebilecektir. Filhakika, bir hakkın henuz muhtemel hak iken dahi teminat altına alınabilmesine mani olacak hiç bir sebep yoktur.

Federal mahkemenin, akit yapma vaitlerinde aynî bir mahiyet görüp görmediği vuzuh ile anlaşılamıyor. Yüksek mahkeme bir kararında [44] « bilâhara aktin inikadına yardım etmek suretiyle mezkûr beyanı yapmak vadi » nden bahsediyor. Kararın yazılış tarzına bakılırsa, Federal mahkeme ekser müelliflerin fikrine uyarak, akit yapma vadinde bir yapmak vecibesi görmektedir. Lâkin « aktin inikadına yardım » vecibesi pek âla aynî bazı vecibeleri de icabettirebilir. Acaba, Federal mahkeme bu hususda (vasıta vecibeleri) ile (netice vecibeleri) tefrikinimi düşünmek istemiştir? Bu noktayı yük-

[44] Deappen — Op. cit. 22 inci madde altına bakınız:

470

sek mahkemenin kararları ianesiyle aydınlatabilmek mümkün değildir.

Fransa'da pek yüksek bir yekûn teşkil eden muhtelif mahkeme kararları beyi vadinin mülkiyeti nakledici olduğunu kabul ediyorlar Böyle olunca, hasârın da müşteriye intikâl etmesi ve vadi yapan kimsenin mebi üzerinde aynî hak tesis edememesi icabeder ki netice şayanı arzu değildir. Fransız mahkemeleri icar vadinin de icar aktinin tekmil hükümlerini hasıl edeceğini ve mülkiyetin intikâl ede ceği her malike karşı dermeyan olunabileceğini içtihat ediyorlar.

Türk temyiz mahkemesi akit yapma vadinde, aktin mahiyetine nazaran, aynî bir vecibe husulü ihtimâlini derpiş etmiştir. Temyiz hukuk heyeti umumîyesinin 4- 1- 1933 tarihli kararında« gayri menkul beyi vadine dair akit vapanlar bu akitle mülkiyetin naklini temin eden mukaveleyi ... tanzim edeceklerini taahhüt etmekte oldukları cihetle» deniyor. Mülkiyetin naklini temin eden mukavelenin tanzimi mecburen aynî bir vecibeyi icabettirecektir.

50. — Akit zapma vadinin böyle yalnız vadi yapan kimseye vecibe tahmil etmesi bazı neticeler doğurur: vadi yapan kimsenin bu borcu bazı inikâslar hasıl edebilir. Ezcümle borçlunun ehliyetsizliğe duçar olması veya vefatı borcuna tesir etmez. Kezalik, bu devre içerisinde iflâsına hükmolunması da alacaklının hakkını kullanmasına mâni olamaz. Yalnız, vadi yapanın hile ile hareket etmemiş olması ve vaid alacaklısının da borçlunun bu kasdini bilmemesi lâzımdır. İcra ve iflâs kanunumuz (madde 280) buna benzer bir hüküm sevketmekle beraber tek taraflı muameleler için alacaklı tarafından borçlunun hilesinin bilinmesini şart koşmayor. Ancak, kanunun istimâl ettiği bir taraflı muameleler tabiri yalnız teberrü kast ve niyeti ile yapılan tasarruflar olarak tefsir olunmalıdır· Bu itibarla bizce, akit yapma vadinde her iki unsur birden, yani gerek hile ve gerekse vukuf unsurları mevcut olmalıdır ki vadin iptali kabil olsun.

Akit yapma vadinden mütevellit akit yapma vecibesi borçlunun mirasçılarına intikal eder (K.M.539,Fıkra 2) ve aktin icrası mirasçılardan talep olunabilir. Akit yapma vadinden istifade edecek olan kimse de haiz olduğu mutemel hakkı devir ve nakledebilir, temlik edebilir, hibe edebilir.Bu hak kendisinin ölümü ile mirasçılarına ve müsalehlerine intikal edebilir.Fransız mahkemeleri kararlarına nazaran bu hak hâmiline ait olabilir;bir şirkete sermaye olarak vazedilebilir, rehnolunabilir. Akit yapma vadinin tevlit ettiği bu haktan feragat etmek te kabildir. Kezalik muhtemel hakkın yerine tecdit(B. K·114) suretiyle kat'î bir hak ikame olunabilir ve bu taktirde va-

471

itten mütevellit hak sukut etmiş olur.

Akit yapma vadinde bulunan kimse akti üçüncü bir şahısla icra etmişse vaziyeti iki bakımdan mütalâa etmelidir [45] :

a—üçüncü şahıs hüsnüniyet sahibi ise, vait alacaklısı vadi yapan kimseden ancak zarar ve ziyan istiyebilecektir.

b—üçüncü şahıs suiniyetle hareket etmişse vadin mevcudiyetinden haberdar olarak akti icra etmekle bir kusur irtikâp etmiştir. Bu kusur sebebiyle husule gelen zararları tazmin etmekle mükellef olacaktır. Tazminatın suretini tayinde hâkim serbest olmakla (B.K.43) üçüncü şahsın suiniyetle yaptığı aktin hükümsuz olduğuna ve vadin mevzuu olan şeyin vad alacaklısına iadesinin tazminat makamına kaim olacağına karar verebilir.

51.— Akit yapma vadinin devamı sırasında neşrolunan bir kanun vadin taallûk ettiği akte dair olan kanun hükümlerini değiştirecek olursa kaideten vaid bundan müteessir olmaz. Ancak, Şayet kanun,harp sonrası kanun tekniğinde ekseriya görüldüğü gibi âmme intizamı mülâhazası ile sevkedilmiş bazı hükümleri ihtiva ediyorsa ve bu hükümler vadin ifasına imkân vermeyorsa akit yapma vadinin sukut edeceği kabûl edilmelidir.

52. — B. İkinci devre, vadi alan kimsenin muvafakati ile açılır. Vadin istimaline engel olabilecek bir halin mevcut olması lâzımdır. Eğer müteneffi vaitten istifade etmekten sarih veya zımnî bir surette feragat etmişse [46], veya vadin ifası faraza, vadin mevzuu olan şeyin tamamen telef olması yüzünden, imkânsız hale gelmişse [47], yahutta vadin taallûk ettiği aktin şartları vadi alan kimsenin fiili ile yahutta bir imkânsızlık yüzünden, tahakkuk etmemişse artık vait istimal olunamayacaktır. Şayet vadi yapan kimsenin fiili ile vadin icrası imkânsız olmuşsa bu takdirde diğer taraf zarar ve ziyan istemek hakkını haizdir. [48].

---

[45] Planiol (op. cit. S. 493),üçüncü şahıs kat'î surette mâlik olur, demek suretile umûmî bir fikir serdediyor.Bu fikirden hareket edilecek olursa, vecibenin ifa ettirilemiyeceği ve mutlaka zarar ve ziyana tahavvül edeceği kabul olunmak lâzım gelir.

[46] Müellifler zımnî feragate misal vermeyorlar. Lâkin şu yolda bir ihtimâl düşünmek mümkündür zannediyoruz: bir mühendis, bir arsa sakibin bu kimsenin falan yerde kâin arsası üzerinde yaptıracağı evin plânlarını bir sene zarfında istediği takdirde yapmağı vadediyor. Aradan bir müddet geçtikten sonra bakıyor ki mevzubahis arsa üzerinde temelleri atılmış bir evin inşaatı yükselmektedir. Bu takdirde, bizce, arsa sahibi mühendisin vadini istimalden zımnen feragat etmiş demektir.

[47] Demogue, kaydı hayat ile tesis olunacak bir irattan istifade edecek olan üçüncü şahsın ölümünü de misal olarak zikrediyor (Traité' ye bakınız).

[48] Rossel — (Türkçe tercümesi, S. 56; Hacı Adil — Op. cit. 22 inci madde şerhi.

472

53. — Vadin akte tahavvül edeceği kabul keyfiyetinin vukuu fiilî bir meseledir. Bu kabul sarih veya zımnî olabilir. Kendisine satılacağı vadolunan şeyi tekrar satan kimse vadi zımnen kabul etmiş demektir. Vaitten istifade edecek olan kimsenin kabulü bilâ kaydüşart olmalıdır. Zira kabul ile vâzıh bir hukukî vaziyet husule getirilmek istenmiştir. Kabulün şart ile vâki olabileceği tecviz olunursa müteredit vaziyet devam edip gidecek demektir. Gaye, tarafların münasebetine kat'iyet vermektir. Bu itibarla, şayet kabul şartile vâki olmuşsa tarafların ayrı ve müstakil bir mukavele kastettikleri farzolunmalıdır.

Vadi veren kimse diğer tarafın kabulünü rededebilir mi? Esas itibarile bunu yapamaz. Lâkin, bu kabul sırasında aktin feshini icabettirecek bir sebep mevcutsa bilâhara fesih cihetine gidileceğine şimdiden inşası lüzumsuz olan mukavelenin reddolunabilmesi mantıkî olur.

Kabulün vadin devam ettiği müddet içerisinde vadi yapmış olan şahsa bildirilmiş olması icabeder. Fransız temyiz mahkemesi [49] sadece muvafakat edilmiş olmasını kâfi addediyor. Böyle bir hal sureti, belki muayyen bir hâdisenin unsurları tecvize imkân veriyorsa, doğru görülebilir. Fakat, vaidden istifade edecek olanın muvafakat etmiş bulunması kâfi değildir. Muvafakat keyfiyetinin vait borçlusuna tebliğ edilmiş olması şarttır. Zira, asıl olan borçlunun müddet sonunda vaziyetini kat'î olarak bilmesidir. Akit teşekkül etmişmidir, edecek midir, etmeyecek midir? Bu hususta şüphe ve tereddütten kurtulması için de müddet sonunda diğer tarafın muvafakat edip etmediğinin kendisince malûm olması lâzımgelir. Eğer muvafakat eden kimsenin bu muameleyi ifa edebilmesi için başka bir yerden bir müsaade veya salâhiyet almasına ihtiyaç varsa bu müsaade ve salâhiyetler de müddet sonunda verilmiş bulunmalıdır. Eğer bir şirket bir beyi vadinden istifade edecek ise ve şirket müdürü de, nizamname mucibince bu hususta heyeti umumiyeden salâhiyet almak mecburiyetinde ise işbu salâhiyet müddet zarfında müdüre verilmiş olmalıdır.

54. — Vaitten istifade edecek olan şahıs müddeti zarfında muvafakatini bildiriyor. Bu takdirde akit teşekkül edecektir. Lâkin, vadi yapmış olan kimsenin akti inşa etmek istememesi mümkündür. Bu halde ya açıkca vadi yerine getirmekten imtina edecektir, yahutta dolambaçlı yollardan vadin tahakkukuna mâni olmağa çalışacaktır. Vadi yerine getirmekten imtina halinde mahkemeye müracaat mec-

[49] Temyiz Hukuk Dairesi, 6 Şubat 1906 kararı (D. 1910,1, 234)

buriyeti vardır. Mahkeme bu takdirde neye karar verecektir? Müellifler, mahkemenin akti inikad etmiş addetmesi lâzımgeleceği fikrindedirler [50]. Fransız mahkemeleri, vadi yapan şu kadar müddet zarfında mukaveleyi tanzime mecburdur, şayet tanzim etmezse işbu ilâm akit makamına kaim olacaktır, şeklinde dikkate şayan ve orijinal bir karar vermektedirler.

Bir de vadeden kimsenin diğer taraf için vaitten istifadeyi güçleştirmesi hali mevzubahs olabilir. Faraza, vadin mevzuunu teşkil eden eşya üzerinde vâit vadin devamı sırasında birçok masraflar ihtiyar etmiştir. Maksadı diğer tarafın vadi istimaline mâni olmaktır. Böyle bir ihtimal hudusunda vadi yapan kimseyi himaye etmek doğru olmaz. Diğer tarafı bir hakkını kullanmaktan menetmek fikrini gütmekle bu kimse kendi hakkını suiistimal etmiştir. Hukuk esasları ve telâkkileri bu masrafların kendisine tediyesini terviç edemez. Bunun aksi olarak vadin mevzuunu teşkil eden şey kıymetten düşmüşse veya kısmen telef olmuşsa bu kıymet noksanı veya telef, vadi yapanın kusurundan ileri gelmedikçe bedelin tenkisi talebinde bulunulamaz. Vaitten istifade edecek olan kimse arzu ettiği takdirde akti inşa etmeyebilir. Yoksa tenkisi isteyemez. Bunun gibi, şayet kıymet tezayüdü hususle gelmişse bu yüzden vadededen kimse fazla bir bedel istemek hakkını haiz olmamalıdır.

55. — Bütün bu söylediklerimiz Borçlar hukukunun umumî bir prensipi ile mukayyettir. Bu esas, rebus sic stantibus kaidesidir. Malûmdur ki Fransız hukuku bu kaideyi kabul etmez. Ancak, Türk hukukunda kaide câridir ve Borçlar kanunun 82 inci maddesi de umumî surette kaideyi ihtiva eder [51]. Şu halde akit yapma vadinin vuku buluduğu ân ile aktin inşası zamanı arasında vakıalar ehemmiyetli surette tahavvül etmişse vadi yapan kimse akti yapmadığını söyleyebilecektir. Bu tahavvülün vadi yapanın iradesi haricinde vuku bulmuş olması şarttır. Hâkim, hakkaniyet icabettirdiği takdirde kendisini borcundan kurtulmuş addedecektir.

Yukardaki izahata nazaran, akit yapma vadi tahlil olunmak lâzımgelirse, denebilir ki:

Vaitte bulunan kimse akti kat'î olarak istemiştir. Lâkin bu isteğin tahakkuku vaitten istifade hakkını haiz olan tarafın kararına bağlıdır. Ancak bu karar ile akit teşekkül edecektir.

---

[50] Bu hususda ittifak vardır. Schwarz, mahkeme hükmünün vadi yapanın aktin yapılmasına dair rizası yerine kaim olacağı fikrindedir.

[51] Esat Arsebük — Türk kanunları bakımından borçlular hukukunun umumî esasları. Ankara. 1937 S. 466.

56. — Bu tahlilden bazı neticeler çıkarmak mümkündür :

1 — Vadi yapan kimse vadettiği şeyi ifa ile mükelleftir.

2 — İfada taahhür ederse diğer tarafa tazminat vermekle mükellef olur.

3 — Kanunî bir sebep olmaksızın ifadan imtina ederse mahkeme aktin ifasını veya zarar ve ziyan tediyesini emreder.

4 — Akit yapma vadi bir anlaşma teşkil etmek itibarile kaideten ancak yeni bir anlaşma ile ortadan kaldırılabilir.

57. — Akit yapma vadi mucibince teşekkül eden akdin hükümleri vait ânından itibaren değil aktin inikadı zamanında ceryana başlar. Fransız temyiz mahkemesi bu fikrin birçok tatbikatını göstermiştir : 1914 den evvel vâki olmuş gayrimenkul bey vaitleri bu vaitlerin alacaklıları tarafından harbi müteakip kullanılmak istenilmiş, gayri menkul sahipleri vadin istimali günü cari olan fiatları talep etmişlerdi. Vâit alacaklıları gayrimenkulleri harpten evvel kararlaştırılan eski frank kıymeti üzerinden iktisap etmek arzusunda idiler. Temyiz mahkemesi aktin ancak tarafların rizalarının birleştiği günde inikad edebileceğini söyledikten sonra fiatın da ancak o zamana göre hesap edilmesi icabedeceğini kabul etmiştir. Yine beyi vaitlerine dair verdiği muhtelif kararlarda Fransız temyizi mebideki gizli ayıpların tayini için vaitten istifade olunmak istenen zamanı esas tutmaktadır.

Bu tatbikattan anlaşılması lâzımgelen nokta vait alacaklısının hakkının muvafakatini beyan ettiği ândan itibaren kat'iyet kesbettiğidir. Şayet, fâsıla esnasında vâit tarafından vadin mevzuu olan şey üzerinde tesis olunmuş bazı aynî haklar mevcutsa bunlar baki kalacaktır. Vâit alacaklısı böyle bir neticeyi menfaatlarına münafi görüyorsa akti inşa etmeyebilir. Bazı müellifler, akti inşa etmesi takdirinde dahi, sonradan bu aynî hakların ref'i talebinde bulunabileceğini sarahaten kaydediyorlar [52].

NETİCE

AKİT YAPMA VADİNİN HUSUSİYETİ

58.— Akit yapma vadi etrafında şimdiye kadar söylediklerimizden şu anlaşılmak lâzımgelir: hukukî hayatta ferdler müstakar va-

[52] Demogue — Op. cit.

475

ziyetler görmek istedikleri ve hukukun gayelerinden biri de bu istikrarın temini olduğu için akit yapma vaitlerinin mümkün mertebe hüküm tevlit etmelerini mümkün kılmak icabeder. Kanunlar bu imkânın nasıl temin edileceğini söylememekle beraber bir takım kaideler vaz'ı surtiyle imkân kapılarını filen açmış olurlar. Kanunun bunu yapmadığı veya esksik olarak yaptığı yerde bu iş hukukçuya düşer.

Bizim de yapmak istediğimiz, mevzubahs edilen hal suretlerini âhenktar bir kitle halinde hülâsa edebilcek olan umumî fikri bulup çıkarmaktır. Bu fikir, akit yapma vadinin hususiyetini teşkil edecektir.

59 .— Akit yapma vadinde, bir takım farık vasıflara raslamak mümkündür. Bu vasıflar başlıca üç kısımdır :

I — Müddet . — Akit yapma vadi, istikbale muzaf bir muameledir. Bu itibarla akit yapma vadinde mutlaka bir müddet mevzu bahsolur. Müddet, akit yapma vadinde her hal ve kârda bulunacaktır. Zira bu mevcut olmazsa bir akit yapma vadinden değil, artık akitten bahsetmek icabeder. Müddet, akit yapma vadinin hayatını evvelden tahdit eden bir unsurdur. Vait, bu müddetin bitimine kadar devam edecektir.

II — Mes'uliyet. — Akit yapma vadinden husule gelen hukukî münasebette vadi alan tarafın akdî mahiyette bir mes'uliyet altına girmesine imkân yoktur. Bu da akit yapma vadini akitten ayıran cihetlerden birisini teşkil eder. Tek taraflı dahi olsa bir akitte her iki tarafın da akdî mes'uliyet altına girmeleri mümkün ve mutasavver iken akit yapma vadi bu bakımdan vadi alan kimse için bir hususiyet taşır. Hatta, kanaatimizce, vaitten istifade edecek olan kimse berveçhi peşin akden mes'ul olacağını dahi söyleyemez. Zira böyle bir şartın muamelede mevzubahs edilebildiği ânda artık ortada bir akit yapma vadi kalmaz, belki bir ecele yahutta şarta bağlı mukavele husule gelmiş olur.

III — Tarafların rızası. — Akit yapma vadinin asıl hususiyeti hukukî muamelelerin temel rüknünü teşkil eden rıza hususunda tebarüz eder. Buradaki hususiyet müessesenin işleyişindeki ve hükümlerindeki tekmil ayrılıkları izah edebilecek kadar kuvvetli ve ehemmiyetlidir.

60. — Akit yapma vadinde, vadeden tarafın rizası tahlil olunursa burada aynı zamanda sâdır olmuş, bir tek formül içerisinde yer almış iki ayrı ve fakat yekdiğeri ile münasebettar irade görülür. Bu iradelerden birisi akit yapma vadinin hemen o anda hükümlerini husule getirmek iradesidir. Bundan,müddet sonuna kadar akti inşa etmek vecibesi doğar. Diğeri ise akit yapma vadinin taallûk ettiği

476

aktin kendisine terettüp edecek olan tekmil vecibelerini şimdiden ifayı taahhüt etmek iradesidir. Bu iki irade kaynaşmış bir şekilde ve tek bir rıza suretinde tecelli eder.

Müellif Von Thur [53], akit yapma vaitlerini gayet dar bir zaviyeden görmeğe mütemayil olduğu için« hâli hazır hukuku akit yapma vadi mefhumunu istihkak iddiasına imkân veren akitler için icad etmiştir. Borçlar kanunu aynî akitleri kabul etmediği için bu vadi tecviz etmek faidesizdir." diyor. Bu hukukçuya göre akit yapma vaitleri ancak bir şeyin teslimini icabettiren akitler için mevzu bahis olabilir. Bu görüş sathî olmak ithamına hedef olmaktan kurtulamaz. Von Thur, akit yapma mefhumunun faidesizliğini isbat sadedinde karz vadini misâl olarak zikrediyor. Filhâkika ilk bakışta, karz vadi bizzat karz akti ile ayni şeymiş gibi görülebilir. Mukrizin vecibesi bir mikdar para teslimidir. karz aktinin yapılması vadi de tahakkuk edebilmek için böyle bir teslim muamelesine ihtiyaç gösterecektir ve her iki tasarruf arasında fark olmayacaktır zannedilebilir. Lâkin karz aktinde, şayet hakikaten Türk borçlar kanunu da İsviçre'de olduğu gibi aynî akitler mefhumunu kabul etmeyorsa, tarafların rızası birleşinceakit husule gelmiş demektir. Aynın teslimi, mukrizin vecibesinin ifasını, karz akdinin hükmünün yerine gelmesini teşkil edecektir. Bu vecibenin müstakriz taraf için karşılığı evvelemirde parayı tesellüm etmek borcudur. Bunu yapmayacak olursa kendisi akden mes'ul olur. Halbuki karz akdi vadinde vaziyet tamamile başka türlüdür. Vadi alan kimse sadece karz akdini ileride inşaya razı olmuştur. Bilâhare yapılacak bu karz akdi hususundaki rızasını henüz beyan etmemiştir. Kendisini tesellüme icbar edebilmek hukukan imkânsızdır.

Akit yapma vadi, kanunda işgal ettiği yerin de delâlet ettiği gibi, umumî bir telâkkinin ifadesidir. Sahası gayet geniş tutulmak ve esas itibariyle her akit için kabul edilmek lâzımdır.

Akit yapma vadi bir borç münasebeti husule getirdiği için akit hükümlerine tâbidir. Kanun dahi bu sureti halli ilham ve hatta, mühim bir nokta olarak, şekil bakımından dahi akitlere dair olan kaidelerden esas itibariyle ayrılmamak icap edeceğini kaydediyor. Yalnız, akitlere dair ahkâmı akit yapma vaitlerine tatbik ederken daima göz önünde tutulması lâzımgelen bir nokta vardır: Müstakbel bir hukuk münasebetine vaitten istifade edecek olan kimsenin iradesi hâkimdir ve teşekkül edecek olan akit hakkında vadi yapan kimse esasen rücuu kabil olmayan bir şekilde rızasını istimâl etmiş bu-

477

lunmaktadır.

Neticede diyeceğiz ki: akit yapma vadinin hususiyeti şudur:

Bir akit yapmağı vadeden şahıs **Haddı zatında iki muamele için rızasını izhar etmiştir:** Birisi, muayyen müddetle vaitten istifade edecek olan tarafın iradesine tâbi olmak hususundaki iradesidir: Diğeri ise, akdin icabettireceği bilûmum vecibelerin ifasını taahhüt etmek iradesidir.

Burada akdin vecibelerini şimdiden ifa taahhüdü vardır diye, akitte mevcuttur denemez. Zira, henuz diğer taraf bu akde razı olduğunu söylemiş bulunmamaktadır.

---

[53] Von Thur — Op. cit. S. 235 ve müt.

478

No : 69

Cezaevlerindeki çalışmanın (İşin) hususî veçheleri [*]

Yazan: Filippo Saporito.
Aversa Adliye akıl hastahanesi yüksek direktörü ve Roma Üniversitesi Ceza Hukukunda tekemmül Mektebi İnfazı mücazat teknik ve pratiki Profesörü.

Terceme eden :
Rifat ALABAY

I

Şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalar hakkındaki muasır telâkkilere ait mukaddeme ve izah

Bu mevzu, suç ve ceza hakkındaki an'anevî fikirlerin zamanımızda gerek filiyat sahasında ve gerek temayül itibarile - hiç olmazsa medenî memleketlerin mütetebbilerinin riza ve muvafakatlarını istihsal eden kısım hakkında - geçirdiği tahavvülâta ait bazı mukaddemelere ve izahlara ihtiyaç his ettirmektedir. Meşgul olduğumuz mes'elenin, pratik mahiyeti dolayisile, lüzum hasıl olduğunda isbat edilebilecek bir realist hal şekline imkân bulunduğunu zan ediyoruz. Diğer tabirle işsizlik buhranının, mahpusların çalışmaları üzerinde yapabileceği tesirleri tanımak, takdir etmek ve onunla mücadele eylemek için muasır mahpus telâkkisinin, ona en uygun olan muamelenin ne olduğunu ve cezanın gayesine vusûl için kullanılabilecek vasıtaların heyeti mecmuasında işin oynadığı rolü evvelden ve hakikata karip bir surette tayin ve tesbit eylemek mecburiyetindeyiz. Cezaevi âlemi bereket versin ki büyük hayat dünyasının yalnız ufak bir kısmıdır. Bu, anlaşılması çok kolay bir hakikattır ki muhtelif milletlere göre ancak pek küçük derece farkları olabilir. Suçluların

[*] Bu yazı 18-24 Ağustos 1935 de Berlinde toplanmış olan II inci beynelmilel ceza ve cezaevleri kongrasında İtalyan delegelerinden bulunan mumaileyhin kongraya verildiği rapordur.

câmi'a arasında sayı itibarile ihmal edilebilecek şekilde ufak bir kemmiyet teşkil ettikleri söylenebildiği halde keyfiyet cihetinden böyle söylenemez. Malûmdur ki bir genç ilim, tahminen bir asrın üçte ikisi kadar bir müddettenberi hayat ve cemiyet ilimlerinin emirlerinde bulunan bütün vasıtaların yardımından istifade ederek suç faillerinin şahsiyetleri hakkında tetkikat yapmakla meşguldür. Biliyoruz ki Biyoloji ile Sosyoloji, cinaî hâdiselerin künhüne nüfuz etmek ve suçlulukla mücadele etmek - tenkili ve önleyici vasıtalarla- gibi kendisine ağır bir vazife düşen hukuk ilmini tenvir etmek için müsabaka yapmaktadırlar.

Bu tetkiklerin neticeler elde eitiğini tanımamak imkânı yoktur. Bunların Hukuk sahasındaki nüfuz ve tesirleri artık inkâr edilemiyecek bir haldedir. Elemanlarının gayri mütecanisliklekini göstererek suç işlemek kabiliyetlerine göre ayrı ayrı gruplar teşkil etmeğe yarayacak şekilde kendilerini eşkâli mahsusalarile birbirinden tefrik etmek suretile suçluların kaotik yığınlarını birbirinden eyırmak maksadile sarfedilen cehdleri göz önünde tutmak kâfidir. Bu neticeler — henüz daha üzerlerinde işlenmekte olmasına rağmen — ceza kanunlarına girmişler ve inkişaflarile müvazi surette gerek cezaların ve gerek emniyet tedbirlerinin tatbik ve infazı cihetinden de daha ziyade nüfuz edeceklertir. Bu yorucu mesainin maddî faidsi, gerek mücazatı ve gerek önleme tetbirlerini artık yalnız suça göre değil suçlunun karakterine göre de daha uygun bir hale ifrağ etmek olacaktır.

Bugün suçtan başka suçlunun şahsiyetini de tetkik ve nazara almak mevzu teşkil etmektedir. Bir taraftan suçun başlı başına, diğer taraftan suçlunun bir birine zıt iki mektebin alâmetlerini teşkil ettikleri zamanların akisleri henüz kesilmemiştir. Belki bu mekteplerin yekdiğerile mümkün ve zarurî olan temaslarının faidesini tanı mayarak müfrit ve inhisarcı surtte birbirile mücadele etmeleri her ikisinin müşterek haksızlıklarıdır. Lâkin bugün mektep proğramları ve kıstasları, insaniyete müteveccih mesai ve cehdlerinde Adliyenin vazifesi nefine olarak birbirile kaynaşmaya ve birleşmeye çalışmaktadırlar. Ve hattâ bazı mevzatta da birleşmişlerdir. (tipik misali bizim faşist mevzuatımızdır). Bu cehd ve mesai kelimenin santimental (hissî) manasında değil fakat, kanunun hükümlerine çarpılmış olan fertlere ve içtimaî zaruretlere iltihak manasında—ki hukuk kaidelerinin ihdas kuvvetlerini bnnlardan alır— alıyoruz. Bu prensibin yüksekliği —ki birleştirici (unionistipue) diye biliriz ve yeni İtalyan ceza mevzuatı bundan mülhem olmuştur — baki kalan ve temadi eden mücadelelerin fevkindedir. Bu mücadeleleri, kaynaşması ve bir-

480

leşmesi halinde muktedir olebileceği münakaşa götürmez inkişafları taharriye tevcih belki daha faideli olur. Eski kanunlarla nukeyese edilirse mühim olan şey suçlunun şahsiyetini nazara almanın esaslı prensip olmasıdır. Bu şimdi azamî surette tahakkuk ettirilmiş bir prensiptir. Bu prensibin bilkuvve ihtiva ettiği bütün semerelerini bize vermesini ümit etmek kalıyor. Bu semereleri; daha uygun şekil ve unsurlarla, daha vasi teknik vasıtalarla ve ihtisas kesbetmiş infaz organları ile ve bilhassa salâhiyete dahil kısımlarda biyolojinin yardımcı hizmetlerinden bihakkin istifade etmek suretile ceza müeyyideleri daha nufuz ederek verebilir.

yukarıda işaret edilen istikamete tâbi olarak şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı sahasında elde edilen terakkiler, bizi işgal eden gaye itibarile, az ehemmiyetli değildir.

Muhafaza edilen, suçluların manevi mes'uliyetleri prensibi ve bunun neticesi olan cezanın mukabeleyî ve tazibî vasıfları tatbikat sahasında — hiç olmazsa bizde — ayni cezanın deruhte ettiği tehzibî karekterine mani olmadılar ve olamıyorlar. Bu unsur - ki lafzan ve şeklen bütün infazı mücazat sistemlerinde mündemiç denebilir. - düşmüş olanların kısmı azamisini imkân nisbetinde kurtarmak için gittikçe tahakkuk eden bir emel olmaktadır. Bu gayeye, daha geniş gaya olan ırkın muhafazası ve kuvvetlendirilmesi gayesinin bir çok veçhelerinden ve kısımlarından birisi olarak bakılmaktadır. Cezaların ekserisinin muvakkat olması suçluluk mes'elesini insanların ıslâhına taalluk eden mes'elelerin en geniş muhitine nakil suretile buna hususî bir ehemmiyet vermektedir.

Umumiyetle bu hususta bu günkü tarihî anda ceza evleri teşkilâtlarının en müessirinin; şahsî hürriyetten mahrumiyetin—bu mahrumiyet mahpusun fizik şahsiyetinin bir yerden diğer yere gitmesinin men'i gibi basit bir şey değil fakat diğer bütün fizik, fiziyolojik ve manevî mahrumiyetlerinin heyeti mecmuasını tazammun eder — cezanın tazibî mahiyetini temine kifayet edecek derecede olan, terbiye ve ıslaha mani olacak tarafını mahpus hakkında tatbik edilecek muameleden hariç tutmayı tevsiye eden re'el tarafa müteveccih bulunanlar oldukları kabul edilebilir. Buda, cezanın diğer çehresine halel getirmeksizin ve mahiyetini değiştirmeksizin mahpusun ıslah ına hadim olabilecek şekilde yapılacak şeylerin hududile mukayyettir. Bir kelime ile „ *ıslâh ederek tedib ve tedip ederek îslâh* " formülü gittikçe asrî manada telakki edilen cezanın iki gayesini âhenktar kılanpratik esası iktisap etmekdetir. Nasıl olursa olsun, cezanin eski govdesine aşılanan ve „ *emniyet tetbirleri* „ denilen genç dal

481

bilhassa göz önünde tutularak suç ve suçlu hakkında yaratılan bu yeni hava mahpus yığınlarını ve onların toplandığı yerleri heyeti içtimaiyeden ayrılmış ve bir zamanlar olduğu gibi terk, nisyan ve alâkasızlığa gark olmuş bir kısım olarak telâkki edilmesine müsaade etmemektedir. Bilakis her vakit daha ziyade hılâafı teeyyüd etmemektedir. Cina'î âlem medenî âlemden ayrılamaz, zira cina'î âlem teşkil eden insanları bertaraf etmek için aynı medenî âlemden tefrik edilmekte, evvel ve ahar az çok içtimaî hayata alıştırıldıktan sonra tekrar o cemiyetin kadrosuna iadesi istihdaf olunmaktadır. İmdi bir âlemdir ki gölğe nasıl cismini takib ediyorsa, aslını yani medenî âlemin temevvucatını ve dinamizmini takib etmektedir.

Burada hususî bir insan gömesini kanunun tayin ettiği hususî gaye ve hedeflere yine kanunun tesbit eylediği yol ve vasıtalarla isal etmek mevzuubahstir. Bu küme camia içinde bir camiadırki serbest hayatlarından biri taşıdıkları karekter ve temayülleri mahpusiyet halinin neticesi münferiden ve müctemian iktisap ettikleri karekter ve temayülleri hakkında ilim vasıtasile elde edilen bilgileri göz önünde tutmak suretile tekniğin üzerinde işlediği ve hazırladığı hususî kaidelerle organize edilmek icabeder.

Orijinal muhtevasını feda etmeksizin klâsik tecziye hakkının sahasını biyo— psikolojik hedeflere doğru tevsi eden en modern penaloji veçhenin en yüksek nümunesini, Devlet ve mahpuslar arasındaki münasebetleri hukukî nizam altına almağa teşebbüs eden yeni bir hukukun teşekkülü ile vermiştir. Anayı temsil eden ceza hukuku ile onun mahsulü olan ve tekniğin kendisine ve kendisinin teknike yardım etmekte olduğu ceza ve önleme müesseseleri arasındaki göbek şeridini teşkil eden ve henüz tekevvün halinde bulunan infazı mücazat hukuku; iztirap verici cinaîyat mes'elesinin, doktorin ve tatbikat yolundaki terakkinin işaret taşıdır. İtalyada infazı mücazat hukuku, ceza evleri idaresinin başında bulunan zatın seyesinde [1] kat'î şekilde istiklâle doğru teveccüh etmek suretile kuvvetli inkişafa mazhar olmuştur. Mumaileyh bu ilmi tedrise etmek ve faşist ceza ıslâhatını tatbikat sahasında tahakkuk ettirmek suretile, fikrile ve amelile infazı mücazat hukukunu zenginleştirmektedir.

Görüldüğü üzere şimdiden — hiç olmazsa fikir ve proğram itibarile — eski suallere infazı mücazat doktorin ve pratiğine taallûk eden yep yeni cevaplar hazırlamaya müsait bir yol üzerindeyiz. Bu suretle « *bir mahpus nedir ?* » sualine cezanın hukukî esnasına

[1] Novelli, L' autonomıa del diritto penitenzario — (İnfazı mücazat hukukunun muhtariyeti). Rivista di diritto penitenzario mecmuası, 193, sahife 6,5,

482

zarar iras etmeksizin şöylece cevap verilebilir: " *yeniden yapılacak, ihya edilecek bir adam;* "

" *bir ceza evi nedir ?*" sualine de ayni kaydi ihtirazî ile böyle cevap verilebilir: «şahsiyetin teşekkülü anında natamam veya kusurlu olarak çıkmış olan bir insan makinasını imkân nisbetinde ve mümkün olan her vasıta ile itmam ve ıslâh, içtimaî hayatın sademelerinde aşınmış olan şeyleri tamir etmeğe mahsus bir laboratuvardır.»

II

Mahpusların tâbi tutuldukları muamelelerde işin rolü

İnfazı mücazat mes'elesinin — bilhassa emniyet tedbirleri sahasında — İstihdaf ettiği az veya çok uzak olan geye bu olunca pek aşikârdır ki bu, eski telâkkideki şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın hemen hemen otomatik ve mucizevî bir muhassalası olamaz, yani kanunun hükmü altına girdikleri zaman, kim olursa olsunlar ve ceza evinde ne olurlarsa olsunlar nazara alınmaksızın, tahliye zamanına intizaren kendilerine bir dam ile bir ekmek verilmiş olan karma karışık mahpuslar yığınından beklenmez.

Tediple elde edilmek istenilen «insan ıslahî» ancak, ayrı ayrı tabiatları göz önünde tutmak suretile her mahpusun tetkikine ve kümelerin rasyonel istifasına ve her guruba göre yapılacak rasyonel muamelelere müstenit muğlak ve mürekkep bir faaliyetin semeresi olabilir. Buda, kelimenin en geniş manasında, müesseselerin yani her birinin ihtisasları cihetinden istihdaf ettikleri gayelere göre koordine edilmiş ve birleştirilmiş ilmî ve fennî servislerile birlikte sağlam surette teşkil ve techiz olunmuş organizimlerin işidir. İşte bizde eski kullanılan «hapisane» tabiri yerine büyük ıslâhatın başına dikilmiş bir bayrak gibi duran ve hususî bir kararname ile kabul edilen „müesseseler" tabirinin kabul edilmesi sebebi budur. Beş sene evvel yapılan bu ıslâhat, uzun zamandanberi arzu edilen ve istihdaf olunan *mahpusların muamelelerinin ferdileştirilmesi ve müesseselerin ihtisaslaştırılması fikrine istinadeder.*

Son hedefe müteveccih kuvvetler ve tedbirler sahasında cezanın an'anevî gayesine muarız olmayan ve onu tevsi eden ve ona can veren işin (Çalışma) ceza evlerinde ne kadar ehemmiyeti haiz olduğunu izah için fazla söz söylemeye hacet yoktur. O, yani iş, infazı mücazatcının (ceza evi memuru) idaresi kendisine tevdi edilen insan

483

kümelerinin mütenevvi ihtiyaçlarına nazaran kullanılması lâzım gelen muhtelif vasıtaların döküldüğü bir seldir.

Bu insan kümelerine âzamî imkân nisbetinde hukukî ve biyolojik birtecanüs verebilmek zarureti ve bunun neticesi muesseselerin ihtisaslaştırılması yalınız işin maddî ve şeklî veçhelerini değiştire bilir ve değiştirmelidir de; fakat bütün müesseselerde işin esaslı kıymetini gayri mutahavvil bir şekilde bırakmaktadır. Bu itibarla iş bazılarında terbiyevî, bazılarında tekrar terbiye ve ıslâh vasfını haiz olmalı ve hattâ hastahane mahiyetinde bulunan müesseselerde de yardımcı bir tedavi vesıtası olmalıdır. Nerede bulunursa bulunsun hapsedilmiş olan suçluya tatbik edilen muamelelerin mahpusun kurtarılması ve ıslâhında temerküz eden ve ceza evi memurlarının muğlak faaliyetlerinin bütün veçheleri işe irca olunmalıdır.

Nazarî olarak kabul edilen işin bu kudreti, her zaman, bütün infazı mücazat sistemlerinde kabul ve teslim edilmiş ve hattâ ekseriya da kıymet verilmiştir. aslâ rasyonal bir şekilde hâl edilmemiş olmakla beraber muhtelif şekillerde teknik, politik, iktisadî ve içtimaî mes'ele ler ihdas etmiş ve münakaşalara sebebiyet vermiştir.

Tatbikat sahasında her zeman ve her yerde eski ceza müesseseleri teşkilâtında bu prensip, hemen hemen daimî olarak şahsî hurriyeti bağlayıcı cezayı şiddetlendirme (sertleşdirme) ve ağırlaştırmaya ve mahkûmların enerjilerini istismare müncer bir neticeye varmış olmasına göre her ikisi de suçun daima tevlit ettiği tabiî dehşetini, ve muhtelif suretlerle ihfa ve setredilmiş olmakla beraber suçun zararını faillerine yükletmek temayülünü izhar ve ifade etmektedir.

İşi ekser hallerde fenalığı tedavi eden, tamamile tedavi ıslah kabil olmadığı hallerde de daima fenalığı tahfif ve teskin eyleyen suçluluğun hakikî ilacı derecesine yükseltmelidir. fakat bu, bizden pek uzak olmayan bir zamandanberi infazı mücazat sahasını fethetmeğe başlamış olan bir hakikattır. Bu kıymet ve mana ile »İş»; dene bilirki bütün şeref halellerile çevrilmiş ve ceza evleri idaresinin başındaki zat [1] tarafından çekilmiş bayrağın refakatinde 18 Haziran 931 tarihli esaslı infazı mücazat kanunu ile [2], bunu tamamlayan hususî bir kanunla (9 Mayıs 1932 tarih ve 547 No.) nizam altına alınmış olarak İtalyan ceza mevzuatına dahil olmuştur. Filhâkika

[1] Novelli, Il lavoro dei detenuti — Mahpusların çalışması, Rivista di diritto penitenziario mecmuası, sene 1, sahife 469.

[2] Muharririn esaslı infazı mücazat kanunu diye bahsettiği şey kanun olmayıp kanun hüküm ve kuvvetinde olan nizamnamedir,

484

birisi işin zaruretini ve mecburiyetini teyit suretile İşe hukukî bir esas, diğeri de işi evvelki teşkilâtlarda maruz bulunduğu bir çok ve muglak şeylerden, zaman ve mekânının tesirlerinden, amperizmin (empirisme) temevvucatından (istikrarsızlığından) kurtararak ona kâfi derecede saglamlık ve devamlılık temin etmiştir. Bu ceza evlerindeki işi bizzat Devlet faaliyetinin çerçevesine ithal etmekle mümkün olabilmişdir. Yukarıda zikrettiğimiz beş maddelik kanun devletin istihlâk yapan büyük idarelerin bazı ihtiyaçlarını, belki devletin yegâne istihsâl idaresi olan, ceza evlerinden tedarik etmeleri prensibini koymuştur·

Buhranın devam etmesine ragmen eyi semereleri günden güne artmakda ve çoğalmakda olan bu yeni teşkilâtın tesbit ettiği pratik makanızmayı ve idarî tetbirleri izah için tevakkuf edersek maksadımızı tecavüz etmiş oluruz. şimdiye kadar elde edilen neticeler çok memnuniyet bahştir ve bundan şonrada daha ziyade inkişafı vadetmektedirler. Sistem sayesinde bu senenin (1935) Martında iki büyük kategoride (mahkümlarla Emniyet tedbirlerine tâbi tutularak kapatılan kimseler) işsizliğin tamamile ortadan kalkdığı söylene bilir. Zira 11537 kişi olan mahkûmlar arasında ancak 209 zu (%1,8) işsiz bulunuyor. Bunlar gayri iradî olarak atılırlar. emniyet tedbiri olarak kapatılan 4634 kişiden de ancak 19 zu (%0,4)işsizdir.

Bu sistem ile ve az mesut olmayan dürendişlikle meseleyi idare ve tanzim etmekte olan **nazaretler arası komitası**, tevkıf evlerinde bulunan maznunlara (mevkuflara) taalluku cihetinden de bu mühim mes'elenin halline gayret etmektedir. Mevkuflar arasında bilhassa tasfiye yapmak imkânının mefkut bulunması ve kendilerinin karma karışık bulunmaları ve daha hareket ve tehavvül halinde olmaları dolayısile mevkuflar için iş teşkilâtı yapmayı güçleşdiren büyük müşkiller vardır. Bunlar da göz önünde tutulmaktadır.

Yukarıda izah edilen hadiseler, mes'leyi mücerred olarak ihtiva edebileceği bütün mutalar dahilinde tenvir için kâfi mikdarda unsurları ihtiva eder denebilir. Ancak zaman ve mekân tesirleri bundan hariç tutulmalıdır. Mamafi işin ceza evi hayatındaki ehemmiyetini daha eyi tasrih etmek faideli olacaktır. İşin, mütekabil vazifeleri olmak üzere, üç cephesi vardır:

A) **Mahpusun terbiye ve yeniden terbiye ve islah aksiyonudırki** işle olduğu kadar müessir surette başka yollarla elde edilmesi kabil değildir. Bu aksiyona, hayatın bizzat aslına taalluk eden esaslı biyolojik kanunlarına istinad eder. Hayat, ancak yorğunluktan tevellüt eden sarfiyatı telâfi için zarurî bulunan tevakkuflardan

485

başka bir şey kabul etmeyen inkıtasız harekettir. Bu haddi geçen atalet; bozuk, aşındırıcı ve maruz kalan organların ölümüdür; terk sebebile paslanmaya ve aşınmaya başlayan ve tahsis edildikleri vazifeleri artık ifa edemeyen veya fena ifa eden makinaların vaziyeti gibidir. Şabsî hurriyeti bağlayıcı cezaların hücre hapsi sistemi üzerine müesses olduğu uzun zamanlarda tecrübesi yapılmıştır. Cümlece takbih edilen bu hücre hapsi sistemini tamamile kaldırmak şerefi İtalyan reformine âittir. Ceza evlerinde işin hayat verici ve sağlayıcı kudreti üç muhtelif istikamette tezahür ediyor. Fakat hepsi de kümelerin ve münferit elemanların hayatı için lâzımı gayri müfariktirler. Filhâkika iş:

a) Namuskârane bir hayat geçirmekteler iken tesadüfî veya arazî olarak bir suç işlemiş olan ve ceza kanununun hükmü haklarında tatbik edilmeğe başlanıncaya kadar çalışmak itiyadında ve istidadında bulunmuş olan mahpusların bu itiyad ve istidadını muhafaza ve idameye hizmet eder.

b) Terbiye noksanlığı veya fıtratları icabı tenbelliğe, serseriliğe, tufeylîliğe mütemayil olan ve çalışma itiyadını bilmeyen ve onun hayırkâr in'ikâs ve tesirlerini «gerek bedenî gerek ruhî cihetten» görmemiş olan bir kısım mapuslarda çalışmak itiyadını yaratmaya hizmet eder.

c) Bir zamanlar çalışmak itiyatlarını haiz olmakla beraber hayat dağdağasında veya fizik ve moral toksiklerin tesiri altında zayi eden ve ancak onları tekrar iktisabetmekle içtimî hayata alışmanın unsuru olan salâha, eyliğe kendisini isal edecek yolu bulabilecek olan mapuslar sınıfının o eski itiyatlarını iade ve tesise hizmet eder.

B) DİSİPLİN KUDRETİ.

Mahpuslar gurubunun haiz olduğu nevropisik enerjilerin heyeti umumiyesini nasıl idare etmeli? Onları faideli hedeflere isalden ziyade kömelerin nizam ve huzurunu muhafaza etmek gayesine matuf olmak ve makûs hedeflere teveccüh etmesine mani olmak icabeder. Bütün **penitentiair** sistemlerinin tarihinde tecrübelerin mutasıdır ki disiplini ihlâl ile iş faâliyetleri arasında birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir münasebet vardır. Diğer şartlar ayni olmakla beraber birisi makûsu olan diğerine nazaran amildir, sebeptir.

İşi nizamın ve huzurun kavvetli bir âmili yapan mutat ve müşterek sebepler haricinde mahpusun bazı ruhî hallerine taalluk eden hususî sebepler de eksik değildirler.

Umumiyetle mahpusun ruhunun esasında kendisini haps eden

kuvvete karşı daima gizli bir düşmanlık hissi vardir ki bu his her fırsatta ve hattâ manasız şeylerde, hadiseleri ve insanları takdirde ekseriya basit ve sathi olan ruhunda ehemmiyet kesbederek bir isyan faaliyeti halinde teşekkül, teessüs ve tezahür etmeğe ve fiiliyat sahasına çıkmağa müheyya bulunuyor. Bu faaliyet; mücrimlerin ekserisindeki ruhî haletin — ki bir kısmında aslî ve bünyevi (teşekkülî) fıtrî, bir kısmında da müktesep fakat her ikisinde de mahpusiyet hali takviye etmektedir — esaslı bir unsuru bulunan **mepzul sevki tabiîden** şiddet ve kuvvet almaktadır.

Bu, umumiyet itibarile, mahpusların niçin muhtelif şekillerde ifrat derecede hayata bağlılık hissinin zebunu olduklarını izah etmektedir. Bundan dolayı sıhhatlarına taalluk eden süpjektif hallerin ihtiyatlı, keskin ve muannit müşahitleri ve takdirkârları oluyorlar. Halbuki serbest hayatta oldukları zaman onlara kıymet vermezlerdi; Hatta aklî ve hissî enerjileri başka bir şeye münatif oldukları ve hre nevi faaliyetlerini ona hasredecek derecede bulundukları zaman mhapusiyet halinde de o kadar kıymet vermezler. Bu itibarla bu objoktifleri yaratmak ve ruhunun çürük kevvetlerinin inhiraf etmiş ceryanlarını faaliyete getirmek icabeder. Bu, işin vazifesidir. İşden başka hiç bir şeye tevdi edilmez.

İşaret ettiğimiz karıştırıcı elemanlara — ki mehpusun ruhundaki isyan kudretinin bir mayası gibi dolaşırlar — az mühim olmayan ve çok ta münteşir bulunan psikolojilerinin diğer bir unsurunu da ilâve etmelidir. Bu unsur, benim uzun tecrübelerimle muhtelif etvar ve harekâtı anlamakta ve tefsir etmekte bir anahtar olarak kendisine iman etmeğe alıştığım bir unsurdur. Mahpuslar, umumiyet itibarile, kendilerinden kurtulmakta Devletin az çok bir menfaatı olduğuna veya devlet namına kendilerini haps eden mahallî makamların kendileri hakkında gizli bir husumet beslemekte olduklarına kanidirler. Bu, bir ruhî deformasyon ki hemen hemen gayri iradî olarak seyrederek kendiliğinden husule gelmektedir. Bizzat his ettiklerini hariçte tahakkuk ettirmek suretile cemiyete ikâ eyledikleri zararı müdrik olarak tecavuz ve taarruzlarına hedef yaptıkları kimseleri gördükleri gözle sairlerini de görmektedirler. Kendi duygularının başkalarının ruhunda da bulunduğunu zan ettikleri cihetle ruhları her günkü derunî hayatlarının vakalarını yanlış tefsire hazırlayan çok münteşir bir düşmanlık ve şüpheli bir intizar hissile meşbudur.

Mahpusun ruhunu tahliye ederek bu fikir ve zehabın esasını yenmek ve onda aksi ruh halini yani devletin suçlunun ölümünü değil onun eyileşmesini, nedamet etmesini istediği fikrini yaratmak,

487

infazi mücazatçının (ceza evi memurunun) bütün fiil ve hareketlerinin zarurî şartıdır· Mahpus üzerinde ifaya mecbur olduğu terbiyevî cehid ve gayrette manialarla karşılaşmamak için infazı mücazatçıya çok büyük mesai düşmektedir terbiyevî aksiyon için muvafık bir hava yaratmak kâfi değildir. Ruhunun meteveccih olduğu şüpheleri teyit zımnında en ufak bir muameleden bir mes'ele çekarmaga hazır bulunan mahpusun şüphe ve ademi itimadında yer bulan gizli düşmanın taarruza avdet imkânını selp etmek suretile yaratılmış olan havayı müessir ve sakin tutmak için nazaret ve murakabe etmek lâzımdır. Mahpusun bu şüphe ve vehimleri o derecedir ki bazan aklî maluliyet vaziyetine kadar gidebilirler (bunların çoguna ceza evi hezeyanları denir). Bütün bu gayri muntazam ve müşevveş enerjilerle ancak kendilerini tarlalara ve imalâthanelere sevk etmek suretile mücadele edilir. Yalnız böylece muafiyet yolile mahpusun ekesriya serbest hayattan nakleylediği ve ekser defa da mahpusiyet halinde iktisap ettiği fikir, düşünce ve his dalaletleri önlene bilirler. Ancak bu suretle bu haletlerin muzir disiplin inhirafları daha husule gelirken bertaraf edilebilirler.

C) İKTİSADÎ KUDRET:

Bu da öyle bir veçhedirki diğer ikisinden daha az ehemmiyetli değildir. Zira bir taraftan mahpusun, diğer taraftan Devletin menfaatına taalluk etmektedir. Bunu isbat için mahpuslar gurubunun yalnız kazanç getiren çalışmaları sayesinde Devletin onlara bakması için yaptığı sarfiyatı, kısmen de olsa, istirdat edebileceğini işaret etmek kâfidir.

Suç failleri aleyhinde içtimaî vicdanın, eski intikam fikri yerine tekâmül etmiş, medenileşmiş bir unsur olarak suçlunun ikâ eylediği **zararı tazmin fikrine** bu vasıta ile tercüman olunabilir.

Mahpusa gelince, o, kendisinin bakımını her yerde tanzim eden esaslı bir prensipten tecerrüd edemez, yani Devlet mahpusa, şahsî ihtiyaçlarına tamamile tekabül etmemekle beraber, gördüğü iş için zarurî haller dahilinde olmak şartile, azda olsa bir şey veriyor ve bunu çalışarak tamamlamayı kendisine bırakıyor.

Görüldüğü üzere iş, iktisadî bir kıymetten başka yüksek ahlâkî ve terbiyevî kıymeti de haiz olan bir prensiptir; baka ve muhafaza sevki tabiîsile ve müstahsil bir hale koymak maksadile insan makinasını harekete getiren en kuvvetli maniveladır. Mahpusun ruhunda başkasından ümit ve intizar edemiyeceği şeyleri ancak kendi bazusundan ve kendi çalışma kabiliyetinden isteyebileceğini, gerek ne-

488

batî gerek hayyanî sahada vaziyetini eyileştirebileceğini his etmesi için mecburî bir haleti ruhîye yaratmak icabeder. Bundan başka mahpusa, cezadan kurtulduktan sonra ne olabileceği ve ne olması lâzım geldiği hakkında maddî bir rueyet sahası vermek ve tekrar hürriyetini gaip etmek tehlikesine düşmekten içtinap edebilmek için lâzım olan yeğane şartın karşısında bulundurmak mevzu bahstir.

III

Buhran zamanlarında ceza müesseselerindeki işsizliğin neticeleri

İş muhitinden hariç ve atalet halinde bulunan mahpus ne olabilir? Faidesiz ve boş geçen zamanın asabı bozan düşüncelerine terk edilen mahpus; tabiatinde meknuz olan ve mümasillerile temas neticesinde şiddetlenmiş ve artmış bulunan dalâlet temayüllerini takibederek şuurunun tedibinden gelen fenalıkları zihninde kurcalayıp durmak, gerek kendisi gerek kendisini ihata eden âlem ile münasebeti hakkında edindiği batıl fikirlerin arttırdığı muzlim sevki tabiilerini düşünmek ve inkişaf ettirmek için serbest kalacaktır. Ve nihayet gayretlerini, halihazırdaki ihtiyaçlarını tatmine ve bütün gayri meşru vasıtaları taharriye tevcih etmeye ve hürriyetini gaip etmeğe kendisini sevketmiş olan hayattan farkı olmayan bir hayat proğramı ile uzak veya yakın olan tahliyesine hazırlamaya zekâ ve kabiliyetini sarfedecektir. Fenalık, iyilikten daha fazla münteşir olduğundan bizzat kendisinin ve diğerlerinin tecrübelerinden çıkarabileceği derslerle yeni fiillerini tekemmül ettirmeye vakıt ve fırsat bulabilecektir. Bu itibarla ceza evlerinin **suçun tekemmül mektebi** oldukları hakkındaki eski söz, atalet ve tenbellik rejiminde, pek meş'um bir hakikat halini iktisabedecek; ve bu çıbana müptelâ olan herhangi bir müessese maddî ve manevî tefessuh halinde olan insan maddesi depozitolarının iptidaî seviyelerine tamamile düşürecektir. Artık iş; mahiyeti, hukukî ve biyolojik vaziyeti ne olursa olsun, içinde toplandıkları müesseselerin vazifelerini ifada lazımı gayri müfarik bir manivelâ gibi mahpusların hayatında esaslı bir unsur olarak telâkki olunmalıdır. Bundan dolayı infazı mücazat teşkilatında işin temsil ettiği rolu, her ne suretle olursa olsun, küçültecek veya daha fenası onu ilga edebilecek bütün şartlar reddedilmelidir. Ceza evi hayatı nın muhtelif veçheleri ve müteaddit hulûl ve nufuz yolları; — kî bunlarla iş, ceza evi hayatının makanizmasında yer alıyor — buhran

zamanlarında işin inkitaa uğraması müesseselerin sonu denebilecek şekilde ceza müesseselerini felce uğratmış telâkki etmeğe selâhiyet bahşetmektedirler. Sırf bu yüzden bu müesseseler kendilerine bu sıfatın verilmesini meşru kılan salâhiyetleri kaybedeceklerdir. Bunlar, meselâ hastalarına bakamamak ve onlara lüzumlu olan âmeliyatı yapamamak mecburiyetinde kalmış olan bir hastahane veyahut talebelerine ders vermek imkânı münselip olmuş bir mektep vaziyetine düşeceklerdir: bu gibi vaziyetlerden doğan bilvasıta ve bilâ vasıta, uzak veya yakın, ferdî ve kollektif bütün zararlara maruz kalacaklardır. En büyük zarar buhrandan evvel elde edilmiş olan mes'ut neticeleri zayi etmek olacaktır. Filhakika birden bire veya yavaş yavaş çalışma hararetini kaybeden ve tenbelliğe düşen bir müessese temelinden sarsılmış ve zevale yüz tutmuş bir müessese demektir. İşin inkita'ı, mahpuslar kümesinde işlerin muhtelif nevilerinde temerküz eden muhasim kuvvetlerin hareketten geri kalması dolayısile bazı hallerde işle söndürülmüş bulunan ve diğer hâllerde uyanmaya âmade bulunmuş olan uykudaki büyük fena temayüllerin tezahürünü tesri edecektir. Bu yeni havada müesseseler, çalışma faaliyetinden doğan manevî nizamın kıymet biçilmez birleştirici enerjisinin yerine yegâne vasıta olan maddî kuvvet ile muhafaza edilmesi icabeden tehlikeli enerjiler hasıl eden bir imalâthaneye dönecektir.

IV

İşsizliğin neticelerile mücadele için mümkün çareler

Bu kadar fenalıklara karşı gelmek için ne gibi çareler vardır?

Faşisit infazı mücazat reformile İtalyada kabul edilmiş olan sistemin ana hatlarından tesadüfen bahsetmiş değiliz. Bu reform mahpusa yapılacak muamelede işi hayatî bir unsur olarak kabul etti ve mahpusların iş faaliyetlerini sağlam esaslar üzerine istinad ettirmeye muvaffak oldu. Bu sistemde meşğul olduğumuz mes'eleye verilebilecek en mantıki bir cevabın ve en emin bir hal şeklinin verildiğini ifade ve beyan etmekle fikrimizin, düşüncemizin müfrit millî bir ruh ve hissin tesiri altında kaldığını zan etmeyoruz. Mahpusiyet ile işin biri birinden ayrılmaz bir had teşkil ettikleri kabul edilmiş-

tir. Ve bu bir birinden ayrılmamazlık ancak bir suretle muhafaza edilebilir: Mahiyeti itibarile birincisinde olduğu gibi bu haddin ikincisini de Devlet faaliyetinin hududuna ithal etmekle olur. Ancak bu suretle ceza evlerindeki iş, gerek iptidaî maddeler cihetinden gerek mahsul cihetinden hususî müteşebbis ve tacirlerin pazar oyunlarına terk edildiği tekdirde maruz bulunacağı tahavvülat ve tesirlerinden kurtarılabilir. Bu takdirde buhranların sarsıntısını ilk his eden ve buhranın neticesi olarak işin azalma ve daralmasında ilk feda edilecek ceze evlerindeki iş olacaktır.

Bu itibarla devlet ihtiyaçlarının bir kısmını ceza evlerinin mamulât ve mahsulâtile temin eylemek icabeder. Bu cihetin ehemmiyetli bir surette halka zarar iras edeceğinden korkmaya lûzum yoktur. Bunu isbat için pek az mutalâa kâfidir. Filhakika kemmiyet itibarile sivil halka nazaran muhpusların adedi az olduğu gibi mahpuslardan çalışan bir kısmının da muhtelif sebeplerle işle meşğul olmamaları dolayısile mahpuslar daha azalıyor. Mücerret olarak umumî işsizliği artıran bir unsur şeklinde görünebilen mahpusların adedi faaliyet sahasında kayda şayan olmayan bir kemmiyet iktisap etmektedir.

Moral tesirleri cihetinden ise daha az ehemmiyetlidir. Halk arasında ve bilhassa cezaya çarpılan, emniyet tetbirlerine tâbi tutulan sınıflar arasında mahpusların bakımının kısmen kendilerinin çalışmalarına tâbi olduğu malumdur. Bundan başka bu gün halk cezamüesseseleri hakkında oldukca malumat sahibidir. Ve bu mevzula hassaten sosyoloji cihetinden alâkası tezayüt etmektedir. Bunun pratik neticesi, bilhassa ceza evlerinde mahpusun ekmeği, bedeninin ve ruhunun ilâcı sıfatile işin lâzımı gayri müfarik olduğu fikridir. Ve nihayet ceza evlerindeki işlerin devletleştirilmesi sistemi şayanı tercihtir, çünkü normal zamanlarda ceza evinin teşkilâtını itmam eden bir âmil sıfatile tatbik edilen bir sistemin buhran zamanlarında bile devamını temin edecek ve sırf buhran için münasip bir çare olarak derpiş edilen fevkal'âde ve müstacel vasıta ve tedbirlerin ikâ eyledikleri sarsıntılardan ve sürprizlerden vikaye eyleyecektir. Serbest halkın sahip bulunduğu müteaddid menbalar muvacihesinde mahpusların elinde bulunan ve mahpusiyet hayatı için elzem olan asgarî ihtiyaçları her zaman ve her yerde tatmin edebilecek olan bu tek menba bu suretle tamamile muhafaza edilmiş olacakdir. Normal zamanlarda evveleen tesis edilen sistem, serbest halkı, ihtiyacın tazyiki altında makpuslar sınıfı için tatbik edilen bir imtiyazın gayri müsait tesir ve intibalarından vikaye edecektir.

491

V

Buhran Zamanında Sivil Halkın Hayat Standardına nazaran Mahpusun Hayat Standardı

Yukarıda serdedilen mutalâalar mes'elenin ikinci kısmının da halline yol açmış oluyorlar.: Halkın hayat standardına nisbetle mahpusun hayat standardı. Biz bu ikinci kısmında birinci kısım iie yani buhran zamanları ile pek sıkı bir alâka ve münasebeti olduğu fikrindeyiz. Mes'elenin mutlak surette tetkiki, infazı mücazat hukukunun ve tenkniğinin merkezini teşkil eden bir mes'ele olmak itibarile başlı başına bir mevzudur ve bir eser tutar.

O, infazı mücazat ilminin esaslı bir mes'elesinin sahasına dahil olur. Ceza kanununun bir tulumba gibi cemiyetten mütemadiyen çekerek ceza müesseselerine gönderdiği suçlu kümelerini ne yapmalı?

Yine bu suretle cezanın gayesi muvacehesinde bulunuyoruz. Ve yine bir defa daha eski ve daima kuvvetli olan tedip fikrinin kazandığı ıslâh ve eyileştirme prensibini göz önünde tutmak ıztırarındayız.

Ceza evlerinde toplanmış olan insan maddelerinin tamamile ıslâhına matuf yeni emellerin genişleme ufkunda, bu görüş zaviyesinden bakıldığında, mahpusun « Standard of life »i ancak hıfzıssıha ile fizyolojinin hayatın esaslı ihtiyaçları hakkında gösterdikleri esaslar üzerine istinat ettirmek lâzımdır. Biyolojinin emir ve tavsiyelerine riayet maksadile mahpusa eyi muamele etmeyi cezanın ve şahsî hurriyeti tahdit eden emniyet tedbirlerinin temeli yapmak icabeder. Zira eyi muamele, manevi eyileşmenin ve sağlanmanın ihmal edilmez bir şartı olan bedeni eyileşme ve salah demektir. Görüldüğü üzere bu fikir pek ehemmiyeti haizdir. Fertlerin biyolojik hallerine göre yapılan bir istifaya tâbi tutulan mabpus kümelerinin kalorileri, organik faaliyetleri, hava hacımları, sıhhî halleri ve yaptıkları işler hesap edilmek şartile tedbirler almayı ve ona göre muamele yapmayı tazammun eder.

Ancak bu suretle cezacılığın en müterakki noktalarından birisi olan cezanın zatîleştirilmesi (ferdileştirilmesi) prensibine maddî ve el ile tutulur bir muhtava vermek mümkün olabilir.

Bu mukaddemeler doğru olunca bunlar mahpuslara yapılacak muamelenin sivil halka papılan muameleye müsavi olması neticesi-

492

ne doğrudan doğruya varıyorlar. Bu hesapları yaparken rehper; bir birine benzeyen ve yakın olan sınıfların ihtiyaçlarıdır. Bunlar da tesbit edilirken ceza evleri halkının karışıklığını ve mücrimlerin kısmı azamîsinin şahsiyetlerindeki muhtelif ve mütenevvi tabiatlarını sureti mahsusada göz önünde tutmayı ihmal etmemelidir.

Malûmdurki mahpusların büyük bir kısmı, umumiyet itibarile, daha ziyade dejenere olmuş ve fena hayat şartları içinde bulunan ve muhtelif mahiyetteki toksiklere müptela olan içtimaî sınıflardan gelmektedirler. Her mücrimin ırkın hayatını tehdit eden bir marazın başı olması ve içtimaî fenalıkları temadi ve intişar ettiren bir âmil teşkil etmesi istenilmeyorsa hemen enerjik surette bunlarla mücadele etmek lâzımdır.

Mücerred olarak pek yüksek olan moral prensiplere hürmeten bile olsa bu sahadaki her ihmal fiilen suçluluğun temeli olan her nevi kusur ve fena itiyatların artması ve şiddetlenmesi neticesine varacaktır. Böylece suçun menbaları genişlemiş ve çoğalmış olacaktır.

Mahpusun hayat standardını sivil halkın hayat standardına müsavi kılmak fikrinin ancak bir tek tahdidi olabilir, oda, mevzubahis ettiğimiz diğer esaslı fikirden tevellüt eden ve mahpustaki tabiî uyuşukluk ve tenbelliği yenmek ve kendisinin ruhunda, ihtiyaçlarını tamamile tatmin hissine uymak zaruretinden ve devletin kendi kendine yarattığı iş vermek suretile mahpusa vasıta temini vazifesinden tevellüt eden istihsal etmek, kazanmak insiyakını halk etmeğe matuf olan tahdittir.

Buhran zamanlarında mahpusun «Standard of Life» sine gelince, her şeyden evvel şunu nazara almalıdır: Sivil halkın hayat seviyesine nisbetle mahpusun hayatında bir nisbetsizlik mevcut olup olmadığı. Eğer sivil halkın lehine olarak nisbetsizlik varsa buhranın tesiri sivil halkın hayat seviyesini mahpusun normal hayat seviyesine indirerek her iki hayatın standardını müsavi kılıncaya kadar mahpusunkinden indirilmemelidir. Buhran temadi ederek müteakip fedakârlıkları istilzam ettiği takdirde yalnız bu noktadan hareketle her iki sınıf için muvazi olarak fedakârlıklar yapılmalıdır. Mahpusların zararına olan her inhisarcılık faidesiz olmakla beraber ayrıca da mazarrat hasıl eder. Bunun faidesizliğini isbat için yukarıda işaret ettiğimiz her iki sınıf arasındaki kemiyet nisbetlerini hatırlamak kâfidir. Zaten normal halde bile pek tahdit edilmiş olan mahpusların hayat seviyesini daha indirmekle — Eğer hiç mesabesinde bir

493

şey değilse — kemiyet itibarile mahpuslara nazaran muazzam olan sivil halk kümesinin üzerine ne tesir yapabilir?

Umumiyet itibarile mahpus (Aşağı bir muamelenin zararını çekecek olandır) zan edildiğinden çok fazla münkeşif hakkaniyet ve nesefet hissine maliktir. Bu suretle daha aşağısı mümkün olmayan bir zaruret dahilindeki tahdidin sebebi izah ve kabul edilmektedir. Fakat kendisi suçlu ve mahpus olması dolayısile kendisine muariz görünebilen bütün şeylere karşı elinden geldiği kadar gazaplanıyor ve mukabeleye kıyam ediyor. Hayatın en iptidaî ihtiyaçların ve bütün fânilere tabiat tarafından ihsan edilen mevhibelerin sahasından her ayrılış ve uzaklaşma, muayyen kritik zamanlarda cezaevi dahilinde ve haricinde bütün halka şamil ve müşterek olan katî zaruretin ve aşılması mümkün olmayan müşküllerin meşru kılmadığı aleyhteki her muamele cemiyet ile mahpuslar âlemi arasında suçlunun kendi suçu ile ve adâletin de kendi müeyyidesile açmış oldukları çukurları derinleştirmekle müsavi olacakdır. Kanun tarafından arzu edilmediği halde cezanın şiddetlendirilmesine sebebiyet verecektir. Velhasıl mahpusda rabıtayı koparmak ve mahpusiyetin boyunduruğunu sarsmak temayülünü takviye edecek ve mahpus nezdinde meşruiyet kesbedecektir. Bunun için mahpusta, o rabıta ve boyunduruk olmayınca mahpus olması dolayısile cezadan gayri kendisine tahmil edilmiş olan fedakârlıklardan muaf tutulacağı kanaati tevlit edebilecek her hangi bir vaziyetten ictinap etmek lâzımdır.

Kaldiki farzettiğimiz neviden bir buhran yani mahpuslara tatbik edilen rejimde tenzilât yapılmasını münakaşaya koyabilecek derecede olan buhran, büyük neticeleri olan buhrandan başka olamaz. Bu gibi hallerde faidesiz olduğu kadar menfur olan tedbirlerden azade tutulabilecek ahlâkî, içtimaî ve siyasî nizam kuvvetleri de araya giriyor.

Büyük umumî musibetleri (Zelzele, veba ve uzun ve kanlı muharebe ve ilâh...) kasdetmek isteyoruz. Bunlar, felâketlerin neticesi olarak beşerin tesanüt hissini kuvvetlendiriyorlar ve müşterek tehlikenin aynı seviyeye getiren kuvvetlerinin tesiri altında farkları ortadan kaldırarak içtimaî sınıfların muhtelif kuvvetlerini birbirine mezç ediyorlar.

Bu gibi hallerde tabiî agoistliğin katılaştırdıkları birçok mahpusların ruhları yalnız farağata değil hattâ fedakârlıkıara da tevekkûl göstererek merhamet hislerine teslim olurlar. Bunlar öyle hallerdir ki diğer gâmilik — egoizmin diğer bir şeklidir - sayesinde fertler ve zümreler bütün verebilecekleri şeyleri verirler. Zira bizzat kendi sıhhatlarının kurtulmasının ancak camaanın müşterek sıhhatını kur-

tarmak için sarfedilecek faaliyet ve teşriki mesai ile kabil olabileceği kanaatını haşıl ediyorlar. Bir tek kelime ile mahpusun suçun kendisni uzaklaştırdığı heyeti içtimaiyenin bir cüz'ü oldğunu his etmeye başladığı esnada heyeti ictimaiye (içtimaî âilede) de kendisini elem ve ıztıraplarla temizlenmiş ve cümleyi tehdit eden düşmanla mücadeleye iştirâk ederek onu yenmek iradesile kuvvetlenmiş olarak, sinesine almakda beis görmediği bir zamandır.

Bu şekilde uzun ve çetin cihan harbinde İtalyan ceza müessese-lerinin verdikleri misaller pek parlak ve ders verici mahiyettedir. ve talimî olmuştur. (instructıve). Ve her ihtimale karşı en nikbin görüşlere cevaz vermektedir.

NETİCE

Yukarıda arz ve izah edilen mütalaâlar bu suretle hülâsa edilebilir :

1 — İnfazı mücazat doktorin ve pratiğinin bugünkü halinde iş; mahpuslarının salâhı haline ve bunların konuldukları müesseselerin nizam ve iktisadiyatına matuf faaliyetlerin heyeti mecmuası sıfatile mahpusiyet halinden ayrılmaz esaslı bir unsurdur.

2 — Cezaevlerinde iş, buhran zamanlarında bile mahpusların çalışmasına kifayet edecek şekilde devamlılık ve istikrarı temin eden sağlam ve kuvvetli temeller üzerinde kurulmalıdır.

3— Bu maksadı temin zımnında teşrii tedbirlerle devlet dairelerinin ihtiyaçlarından bir kısmını mahpusların çalışmalarından hasıl olan şeylerle temin etmek zaruridir.

4— Mahpusların hayat standardı; muhtelif gurupların bio—sosyolojik farkları ile ceza ve emniyet tedbirlerinin zatileştirilmesi prensibi göz önünde bulundurmak suretile kendilerine tekabül eden sivil halkın hayat seviyesine müsavi olmalıdır.

5— Kabul edilebilecek yegâne fark; kendi çalişmasile ihtiyaçlarını tamamile tatmin arzusunu mahpusta yaratmak fikrinden tevellüt eden farktır.

6— Mahpusun hayat standardı, buhran zamanlarında sivil halkın hayat standardına nazaran bir imtiyaz teşkil etmeyecek şekilde tesbit olunmalıdır.

495

No. 70

Fransa Çocuk Mahkemeleri Mevzuat ve teşkilâtı üzerinde bir tetkik

Cevat SERİM
C. Baş müddei umumî
Muavinlerinden

Fransa — da mücrim çocuklar hakkındaki mevzuat ve teşkilât 19 uncu asırdanberi bir takım tahavvüller gösterdikden sonra 22 - Temmuz - 1912 tarihli bir kanunla bugünkü şeklini almış bulunuyor [1]. 28 maddeyi ihtiva eden ve ancak umumî harpten sonra tatbikine fiilen imkan hasıl olabilen bu kanunun 1921-1927 ve 1928 senelerinde ve tatbikatta görülen ihtiyaçları karşılamak üzere bir kaç maddesi tadil edilmiş, bazı maddelerine fıkralar ilâve olunmuştur [2].

Çocuk mahkemeleri teşkilini âmir bulunan ve çocuklar hakkında yeni ceza esasları vaz eden işbu kanunun ihzar ve tanziminde Amerikan mevzuatından ilham aldığı şüphesiz bulunan Fransa kanun vaziî bugünkü teşkilâta olan ihtiyacı izhar etmekle büyük yaşdaki mücrimlerle küçük mücrimler arasında suç irtikâbındaki âmillerin bariz farklarını ve muhitin fena göreneklerinin küçük mücrimlerin zayıf bünyelerindeki mukavemetsuz tesirlerini nazara almış bulunuyor; Bir küçüğün, işlediği fiilin neticesini avakıbını bir büyük şahıs kadar idrak edmeyeceğini, fena göreneğin, muhitin fena tesirlerinin küçük üzerinde geniş mıkyasda inkişaf sahası bulabileceğini kabul eden kanun vaziî, Cemiyet prensiplerine aykırılık gösteren bir küçüğü büyüklere kıyasen ve aynen cezalandırmanın, hapse koymanın ve ona daha o yaşda sabıkalı damğasını vurmanın, küçüğün şahsından ziyade mensup olduğu hey'eti içtimaiye aleyhine işlenmiş bir hareket olacağı neticesini de kabul ediyor. Kanunun esbabı mucibesi

[1] Teşkilâtın Cezayirde de teşmilen tatbiki için 1935 de bir kararname ısdar olunmuştur.

[2] Yirmi sekizinci madde, kanunun suret ve şekli tatbikine mütedair ahkâmı muhtevi olmak ve kanunun tatbikatı sırasında eşhas ve müesseselere tevdi edilecek çocukların icabettirdiği bakım masarıflarının da tesbit ve tayinine şamıl bulunmak üzere bir nizamname tanzimini âmir bulunmaktadır ki muhtelif tarihlerde bu maksadla üç nizamname hazırlanmıştır.

496

bu olunca istihdaf edilen gaye de tesadüfen muhitin ilcaatile suç işleyen çocuğun islahıhaline çalışmak ve onun manen yükseltilmesi imkân ve çarelerini arayup bulmak olacaktır.

Cezanın şahsileştirilmesi esasına dayanan Fransa kanun vazîî küçük mücrimlerin yukarıda bahsedilen hususiyeti hallerini göz önünde tutarak bunları, mümkün olduğu kadar, büyük yaşdaki mücrimlerin tâbi tutdukları umumî ahkâmdan ayırmış ve bu mülâhaza ile teşkil edilen çocuk mahkemelerini de; mücrim çocuğun ahvalini kontrol, islahıhaline kadar takip ve nihayet onu cemiyete nafi bir ferd olabilecek şekilde yetiştirmek vazifesiyle mükellef kılmıştır. Gayenin tahakkukunu temin için bir takım yeni sistem ve şekilleri araştırmak zaruretinde kalan kanun vazîînın sevk ettiği bu yeni ana perensipler: mes'uliyetin şümulünde, mahakim teşkilât ve vazaifinde, muhakeme usullerinde, ceza verme veya terbiye sistemlerinin tayininde vazıhan müşahede olunmaktadırki bunları sırasiyle göreceğiz.

küçüklerde ceza mes'uliyeti

Fransada bu kanunun tedvine takaddüm eden tarihlerde küçüklerle büyükler ceza mes'uliyeti noktasından aynı ahkâma tâbi tutulmakta idiler. 1810 tarihli ceza kanunu büyüklerle küçükler arasında bu bakımdan hiç bir fark gözetmemişdi. Çocuk, ne kadar küçük olursa olsun, icabında ceza hâkimi huzuruna çıkarılabiliyor ve hakkında bir ceza hükmü verilebiliyordu. 1832 de hiç olmazsa küçükler hakkındaki muhakemelerin gizli yapılması ve on yaşından aşağı olanların cezai bir takibe maruz bırakılmaması temayülleri uyanmağa başladı. kanunun bu derece şiddetli prensiplerini ancak nezaret emirnameleri tadile uğraşıyordu. Müddeiumumilere, fevkalâde haller mevcut olmadığı takdirde, Yedi — Sekiz yaşından aşağı çocuklar hakkında takibat yapılmaması emrolunuyordu. 1910 da Ferdinand Dreyfus tarafından teklif edilen layıhada 12 yaşını ikmâl etmeyen Çocukların mutlak şekilde ademi mes'uliyetleri esası ileri sürüldüğü halde parlemento bu ademi mes'uliyeti cünha ve cinayet işlerine hasretmiş ve kabahat işlerinde yine Çocuğu tamamen mes'ul saymışdı.

Bilâhara 22 Temmuz 1912 kanunile mes'uliyet esası tamamile Taayyün etti ve bugünkü şeklini aldı. Bu kanuna göre 13 yaşını ikmâl etmeyen çocuk ceza bakımından tamamen gayri mes'ul sayılmış ve işlediği suç velev cinayet dahi olsa hakkında ceza tayinine imkân bırakılmamıştır. Bunların fiillerinde farku temyiz ile hareket etmiş olup olmadıklarının da araştırılmasına lüzum görülmemiş yani mut-

lak surette ademi mes'uliyetleri esası kabul edilmiştir.

1912 tarihli kanun, 13 yaşının bluğ çağı olmasını, küçüklerin sınaî müesseselere ancak bu yaşın ikmalinden sonra kabul edilmesi hakkındaki mevzuatı, bu yaşdan aşağı çocuklara vaki tasaddileri cebren müstenid sayan ceza kanunu esasatını nazara alarak, bu yaşı çoculuk ile gençlik arasında en normal, en kat'î bir dönüm noktası olarak kabul etmiştir.

1912 tarihli kanunun birinci maddesiyle kabul edilen ademi mes'uliyet esası, ceza kanununumuzun 11 yaşını ikmal etmeyen küçükler hakkında vaz ettiği 53 üncü maddesi hükmüne kımsen müşabih bir hüküm olmakla beraber her iki kanun arasında bariz farklar vardır. Kanunumuza göre suçlunun 11 yaşını ikmal etmediği anlaşıldığı takdirde hakkında takibata müteallik hiçbir muamele yapılmasına imkân mevcut olmadığı halde Fransız kanunu işlenen fiilin mahiyetini tayin maznunun hakikaten isnat edilen suçun fâili olup olmadığını veyahut çocuğun başkaları elinde bir âlet olarak kullanılmış bulunup bulunmadığını tetkik için işe derhal hâkimin müdahelesini emretmiştir ki bu müdaheleyi bir taraftan âmme hukukunun ziyaa uğramaması, diğer tarafdan küçüğün şahsî menfaatlerinin haleldar edilmemesi için alınmış bir tedbir şeklinde telâkki ve kabul etmek icabeder. Aynı zamanda Fransız kanunu suçu sabit görülen bu çağdaki çocuklar için terbiye ve ıslâh tedbirleri teemmül ettiği halde kanunumuz da buna mümasil bir hüküm de sevkedilmemiştir.

Küçük 13 yaşını ikmal ettiği zaman ceza mes'uliyetine ehliyet kesbeder. Şu kayıtla ki suçun işlendiği sırada suçlunun farku temyiz ile hareket etmiş olduğunun tahakkuku lâzımdır. Aksi halde yine ceza mes'uliyeti tevcihine kanunî imkân yoktur.

Ancak burada vaziyetin takdiri çok nazik ve ehemmiyetlidir. Kanun vazîf, alelûmum çocuklarda 13 ilâ 18 yaşlarının suç ika'ı bakımından tehlikeli bir devre olduğunu, ekseriya bu çağdaki çocukların adâlet ve hak mefhumlarile istihfaf etmekte bulunduklarını ve ileride çok tehlikeli birer mücrim olduklarına tesadüf edildiğini nazara alarak bu yaşdaki suçluları tetkik edecek mercilerin çok hassas davranmalarını ve suçun ikaı tarzındaki içtimaî, âilevî, fizyolojik saiklerin noksansız bir şekilde araştırlmasını emretmektedir.

Fransız kanununun 13-18 yaşı arasındaki küçükler hakkında kabul ettiği ceza mes'uliyetini ceza kanunumuzun 54 üncü maddesi hükmü ile de mukayese etmemelidir. Çünkü her iki kanun arasında mes'uliyetin tevcih ve takdiri bakımından da bir müşabehet ve münasebet bulmak mümkün değildir.

498

Kanunumuzun 54 üncü maddesinde yazılı mes'uliyet, ancak suçlunun suçu işlediği sırada fehmu idrâk kabiliyetinin tekemmül etmiş olduğunun tıbben tayini halinde mevzuubahis iken, Fransız kanununa göre bu mes'uliyet ceza verme veya terbiye sistemlerinden hangisinin çocuk üzerinde müessir olabileceğinin tayin ve takdirinden sonra mütalâa edilebilir, ve ona göre maznun fârik ve mümeyyiz sayılır, veya sayılmaz ve Mahkeme de bu kabule göre ya ceza veya terbiye sistemlerinden birini tayin ve tatbikini emreder.

Binnetice, ceza mes'uliyeti noktasından sözlerimizi hülâsa edersek, kanunun tavsif ve taksimine uygun olarak şu üç neticeye varırız :

1. — 13 yaşını ikmal etmeyen küçüklerin mes'uliyeti
2. — 13 — 16 yaşı arasındaki küçük ve gençlerin mes'uliyeti
3. — 16 — 18 yaşı arasındaki gençlerin mes'uliyeti

Evvelce izah ettiğimiz gibi, birinci bende dahil olanlarda ceza mes'uliyeti yoktur. İkinci ve üçüncü bendlerde yani 13-18 yaşı arasında bulunan gençlerde mes'uliyet farku temyiz ile hareket edilip edilmemiş olduğuna göre tahavvül ve taayyün eder. Farku temyiz ile hareket sabit olduğu takdirde bu devre ayrıca bir tefrika tâbi tutulur: 16 yaşına kadar olan çocuklarda ceza tenzilen hükmolunur, 16 dan yukarı yaşda bulunanlarda ise hiç tenzilât yapılmaz, aynen büyükler gibi ceza verilir.

Farku temyiz ile hareket sabit olmadığı takdirde kendilerine mes'uliyet tevcih edilemiyeceğinden beraat ettirilirler; Ancak haklarında terbiye ve ıslâh tedbirlerinden birinin tatbikine karar verilir.

Bu neviden beraat eden maznunlar hakkında alınan terbiye ve ıslâh tedbirleri Fransada bu kanunla kabul edilen sistemin mahsulüdür. Sistemin şümul ve mahiyeti şudur: Küçük henüz ceza görme ehliyetini iktisap etmemiş ise de işlediği fiil ile ceza kanunu hükümlerine ve Cemiyet esas ve prensiplerine muhalefet etmiş bulunmaktadır. Âilesizdir veya âilesini terk etmiştir; ahlâkî tashihe mühtaçtır. Binaenaleyh Cemiyet bu vazifeyi bizzat ifa edecektir. Bu sebeple, çocuk tehzibi ahlâk edinceye kadar âilesinden alınır hayır seven bir âilenin veya bir hayır müessesesinin nezaret ve himayesine terk edilir veya muaveneti içtimaiyeye tevdi olunur ve icabı halinde bir ceza kolinisine [3] de gönderilir. Çocuğun tekrar ailesi ya-

[3] **Ceza Kolonileri :** Çocuklara mahsus olmak üzere teşkil edilen bir nevi çalışdırma ve ıslâh müesseselerine Fransızlar ceza kolonileri (Colonies Penitentiaires) namını vermektedirler. Bu müesseselerin bir kısmı (Etablissements Perivés) namını taşırlar ki bunlar hususî teşebbüsler sayesinde vücuda getirilmiş aynı mahiyeti

499

nına avdet edebilmesi ancak tashihi ahlâk etmesine bağlıdır ki bu cihet de tedbirin devamı müddetince kendisini murakabe eden mahkemenin vereceği kararla taayyün eder.

Küçüklerin tâbi oldukları muhakeme mercileri ve çocuk ve gençler mahkemeleri teşkilât ve vezaifi

Fransada bugün mücrim çocuklar ve gençler yaşlarına, işledikleri suçun nev'i ve mahiyetine ve kendilerinden daha büyük yaşda suç ortakları bulunup bulunmadığına göre ayrı ayrı muhakeme mercilerine tâbidirler. Bu mercilerde hukuk mahkemesi, Polis mahke-

---

haiz kolonilerdir; bunlar üzeride hükûmetin ancak murakabe ve nezaret hakkı vardır. Bu kolonilerde carî usullere mütedair ahkâm 5 Ağustos 1850 tarihli bir kanunla tayin ve tesbit edilmiştir. Bu kolonilere, Çocuk ve gençler mahkemesince sevklerine karar verilenlerden maada 6 aydan 2 seneye kadar mahkûm olan çocuklar ve 1921 tarihli bir kanuna tevfikan serserilikten mahkûm edilerek ıslâhhaneye konulmalarına karar verilen küçükler gönderilmektedir.

Bu nevi koloniler kız ve erkek çocuklara mahsus olmak üzere başlıca hemen her Vilâyet merkezinde mevcuttur. Buralarda küçüklere iptidaî ve meslekî tahsil gösterildiği gibi, ziraî ve sınaî talim ve tedrislerde de bulunulur. Dahilde disiplin çok cidddidir; İfrata kaçmamak şartile Askerî disipline müşabihtir. Küçüklere nizamnameye uygun yeknasak bir elbise giydirilir, ve güdüzleri muhafızların nezareti altında müştereken çalıştırılır. Ve geceleri her biri ayrı bir hücrede bulundurulur. Bazan hücre müddeti muvakkat bir zamana inhisar eder. Bu müesseselerde en ziyade yaş üzerine bir tefrik yapılmaktadadır. Küçükler ilk defa buralara göndrildikleri zaman evvelâ yaşlarına saniyen tâbi tutulacakları şeraite uygun şekilde ayrı mahallere konulur. Bunlara tahsis edilecek iş, kendi hususî temayülleri mümkün olduğu kadar nazardan uzaklaştılmaksızın, Koloni direktörü tarafından tayin edilir. Kolonilerin hemen ekserisinde en başta ziraat işi gelir. Çünkü ziraat işlerile uğraşmanın hem küçüğün ahlâkî hem de bünyesi üzerinde maddî manevi faideler husule getirdiği tecrübe ile anlaşılmıştır. Ancak bu işden halen şehirli çocuklar istisna ediliyor. Bunlar hakkında da istidatlarına uygun sanatlar gösterilmektedir; ezcümle denizcilik ve balıkçılık bu meyandadır.

Küçüklerin münferiden meşgul oldukları el işleri uzun bir çıraklık devresine ihtiyaç his ettirmeyen meselâ muhtelif eb'adda abajurlar, küçük mikyasda kâğıt bayraklar, yine kâğıttan el yelpazeleri, muhtelif büyüklükde etiketler ve küçük karton işleri gibi basit işlerdir.

Müşterek çalışmalarda; Demircilik, tenekecilik, kazan ve araba imalâtı marangozluk, dülgerlik, divarcılık, tuğlacılık, kunduracılık ve terzilik, gömlekcilik, ekmekcilik, aşcılık, ipekcilik, sütcülük ve ressamlık gibi işlerdir; bunlar hakkında umumî dersler de verilmektedir. Kızlara gelince: Kola, ütü, çamaşır ve terzilik gibi nisbeten bünyelerine ve mutad kadınlık meşgalelerine uygun ve müsaid işlerle çalıştırılmaktadırlar.

500

mesi, çocuk ve gençler mahkemesi ve ağır ceza mahkemeleridir.

13 yaşını ikmal etmeyen ve bu kanuna göre ceza bakımından mutlak surette gayri mes'ul addedilen küçükler ceza mahkemesi huzuruna çıkarılamazlar; işledikleri suçlar cünha ve cinayet mesailine taallûk ettiği veya kabahat fiillerinden dolayı mükerrir bulundukları takdirde muhakemelerine hukuk mahkemesinin bu işleri rüyet vazifesiyle mükellef kılınan hususî bir dairesinde bakılır; mahkeme bu gibi ahvalde müzakere salonunda toplanır, müzakerat hafî şekilde ceryan eder, duruşmaya alâkadarlardan gayri kimse kabul olunmaz.

Kabahat ef'aline gelince: Bu çağda bulunan küçükler kabahat fiillerinden dolayı Polis mahkemesi huzuruna sevk olunurlar. Muhakeme Müddeiumumi ve zabıt kâtibinin huzurlarile, sulh hâkimi odasında gizli yapılır. Salâhiyetli hâkim sahası dahilinde kabahatın işlendiği kantonun Polis hâkimidir.

22 Temmuz 1912 tarihli kanunun 18 inci maddesi mucibince:

A. — Her eyalette, bidayet ceza mahkemeleri, cünha ve cinayet maznunu 13 — 16 yaşı arasındaki küçüklerle yalnız cünha maznunu 16 — 18 yaşı arasındaki gençleri hususî bir celsede muhakeme etmek üzere Çocuk ve gençler mahkemesi halinde teşekkül ederler.

B. — Sen eyaleti (Paris) Mahkemesinde ve müteaddit kaza dairelerini ihtiva eden bidayet ceza mahkemeleri nezdinde 13 — 16 ve 16 — 18 yaşları arasındaki çocuk ve gençleri yukarıki bendde gösterilen şartlar dahilinde muhakemeye salâhiyetli olmak üzere çocuk ve gençler mahkemesi namını taşıyan birer hususî daire ihdas ve teşkil olunmuştur.

C. — 13 — 18 yaşları arasındaki maznunların işledikleri suçlarda kendileri fâil veya şerik olsunlar, büyük yaşda suç ortakları bulunması halinde, dava umumî hükümlere teb'an rüyet ve muhakeme mercii ona göre tayin olunur.

Bu kaide 13 — 16 yaşları arasındaki küçüklerin cünha ve cinayet mesailine taallûk eden cürümlerinde dahi caridir. Bu gibi hallerde bunların istisnaen cünha ve ağır ceza mahkemelerine sevkedilebilmeleri de caizdir.

Umumî teşkilâta uygun olarak çocuk ve gençler mahkemesi bir reis iki âza ile müddeiumumiden ibaret olarak teşekkül eder. Kanunun ihzar ve tanzimi sırasında, mahkemeyi teşkil edecek ve çocuklara taallûk eden mesailde hususî istidadı görülecek hâkimlerin bu işlerde ihtisas elde edebilmelerini temin maksadile bu mahkemelerden ayrılmamaları ve başka bir işle meşgul olmamaları yo-

lunda bazı hükümler sevkedilmek istenmişdi. Parlemento bu mütalâayı mahzurlu görerek tasvip etmemiş, bilâkis bu hâkimlerin diğer daireler muhakeme ve müzakerelerine iştirâk etmelerini muvafık ve maslahata uygun bularak kanuna ayrıca bir fıkra ilâve etmiştir. Hâkimler hakkında ileri sürülen bu noktai nazar müstantikler hakkında şu şekilde terviç ve kabul olunmuştur:

Birden ziyade müstantık bulunan yerlerde bidayet mahkemeleri reisi, müddeiumuminin mütalâasını aldıktan sonra, tahkikata hangi müstantıkın salâhiyetli olacağını evvelden tayin eder; bu suretle bir tayin mevcut oldukdan sonra çocuk işlerine mezkûr müstantikden başka kimse bakamaz ve müstantıka başka bir işde havale edilemez. Ancak kadro vaziyeti icabı tek müstantık bulunan mahallerde tahkikatın onun tarafından yapılması zaruridir.

Teşkilâtın mahiyetini ve Çocuk işlerinin hususiyetini nazara alan kanun vazîf hukuk mahkemelerince verilecek kararların adlî sicile geçirilmemesini de muvafık görmüştür. Kararlar mahkeme kâtibi tarafından umumî olmayan bir deftere kayıt edilmekle iktifa olunur. Polis mahkemelerinde de tekerrür hükümlerinin tatbikini kolaylaştırmak maksadile hususî şekilde birer defter tutulur. Aynı mülâhaza ile çocuklar hakkındaki muhakeme safâhatının ve bunlara ait resim, Portre ve emsalinin neşir ve ilân edilmesi de para cezası tehdidi altında men olumuştur. İşbu memnuiyet hilâfına hareket edenlerden 100 franktan 2000 franka kadar para cezası alınmasına karar verilebilir.

Davaya bakmak salâhiyeti:

Küçüklerin cünha ve cinayete müteallik cürümlerinde kanun vazîfnın umumî usûl esaslarından uzaklaştığını ve davaya bakmak salâhiyetini aynı zamanda birkaç mahkemeye birden tanıdığını müşahede etmekteyiz. Bu kabule nazaran salâhiyetli mahkemeler, suçun işlendiği, maznunun ana babasının veya vâsisinin ikamet etmekte oldukları ve nihayet çocuğun bulunduğu mahal mahkemeleridir. Bu mahkemelerin her biri davaya bakmağa kanunen aynı derecede salâhiyetli kılınmış iseler de, salâhiyettar mahkemenin tayininde, çocuğun menfaatlerini tek kaide olarak göz önünde bulundurmak ve nerede muhakemenin icrası onun menfaatlerine uygun geliyorsa o mahkemeyi en ziyade salâhiyetli addetmek icabeder.

Çünkü kanun maddesi (Eğer suça suçun işlendiği veya çocuğun bulunduğu mahal mahkemeleri vazıyed etmişlerse halin icaplarına

502

göre bu mahkemeler davayı maznunun ebeveyninin veya vâsisinin ikametgâhı mahkemesine gönderebilirler) diyor.

Filhakika alelûmum cürümlerde Umumî usûl hükümlerine göre suç delillerinin kolayca toplanması ve tahkikatın suhuletle ikmal ve ifa edilebilmesi maksadile suçun vuku bulduğu mahaldeki mahkemenin salâhiyeti tercihan nazara alındığı halde kanun vaziî bu işlerde zat ve mahiyeti cürümden ziyade çocuğun şahsına ve şahsî menfaatlerine ve icaplarına kıymet ve ehemmiyet atfederek onların korunmasını temin mülâhazasile salâhiyet hususunu bu şekilde halletmeğe çalışmıştır. Çocuğun menfaati davanın mahallî cürümden ziyade ana, babasının, vâsisinin - dolayısile kendisinin - ikametgâhı mahkemesinde görülmesini icabettirir; çünkü onun iyi ve fena temayülleri ancak o tarihe kadar yaşadığı ve büyüdüğü muhitten alınacak malûmat, edinilecek intibala anlaşılabilir. Tatbikatta da suça vaziyet eden mahkemelerin kanun vazîfnın bu maksadını nazara alarak mahallen şahit dinlenmesi, tatbikat ve keşif icrası gibi mücbir bir sebep mevcut olmadığı hallerde davayı maznunun ana babasının veya vâsisinin ikametgâhı mahkemesine gönderdikleri görülmektedir.

Tahkikat ve Muhakeme Usulü

Çocuk mahkemeleri teşkilâtı hakkındaki kanun suç işleyen küçükleri, istisnaî ahvalden kat'î nazar umumî usûl hükümlerinden ayrı bir tahkikat ve muhakeme usulüne tâbi tutmuştur. İstisnaî ahval küçüklerin 18 den yukarı yani büyük yaşda suç ortakları bulunması halidir ki bu takdirde muhakeme usulü ve tahkikat şekli umumî hükümler dairesinde ceryan eder.

Kanun 13 — 18 yaşı arasında bulunan suçluların tâbi tutulacakları muhakeme usullerini.

A .— 13 yaşını ikmal etmeyenlere.

B .— 13 — 18 yaşlar arasında bulunanlara.

Ait olmak üzere iki şekilde mütalâa etmiştir. Muhakeme merciinin tayini itibarile çok büyük ehemiyeti bulunan bu taksim usulü muhakeme cihetinden de aynı kıymet ve ehemmiyeti haiz olarak nazara alınmıştır.

13 Yaşını İkmal Etmeyen Küçükler Hakkındaki tahkikat ve Muhakeme usulü

C. Müddeiumumisi 13 den aşağı yaşda bir çocuk tarafından işlenen ve cünha ve cinayete taallûk eden bir suça muttali olunca tahkikatı derhal salâhiyetli müstantıka havale eder. Salâhiyetli müstantık, ilk iş olarak suç işlemekle ittiham edilen çocuğu tahkikatın neticesine kadar tahtı nezaret ve emniyette bulundurmak mülahazasile muvakkaten itimada şayan bir şahsa, tanınmış bir hayır müessesesine veya muaveneti içtimaiye'ye tevdi ve teslim eyler; yahut bir Hastaneye bir pansiyon veye salâhiyettar mahkeme nezdinde emin gördüğü bir mahalle bırakır. Müstantıkın bu hususta mutlak bir intihap hakkı vardır. Aynı mülâhaza tahtında maznunun ailesi yanında da bırakılması mümkündür. Ancak çocuğun bir aile muhiti bulunması ve bu muhitin çocuğun muhafazası yolunda ve ahlâk bakımından kâfi teminatı haiz olması lâzımdır. Aksi takdirde halin icaplarına göre maznun müstantıkın muvafık göreceği yukarıda bahsi geçen şahıs ve müesseselerden birine tevdi edilir.

Kanun vaziî Hapishane ve Tevkifhanedeki ikametin küçükdeki silinmez hatırasnı ve menfi tesirlerini düşünerek işlenen suç bilhassa cünha mesailine taallûk ettiği takdirde ilk tahkikat sırasında küçüğün zecri bir tedbire tâbi tutulmamasını ve hakkında ihtiyaten tevkif kararı verilmemesini muvafık bulmuştur. Kanunun metnine göre müstantik bu gibi hallerde tevkif kararı veremiyeceği gibi ne muvakkat ve ne de gayri muvakkat tevkif müzekkeresi de ıstaredemez. Çocuk kendi arzusiyle müstantikin davetine icabet etmezse ancak o zaman celp ve ihzar müzekkeresi çıkarılabilir.

İşlenen suç cinayet mesailine taallûk ettiği ve tevkifde kat'i bir zaruret görüldüğü takdirde müstantik küçüğün bir tevkif evinde muhafazasına ve hakkında muvakkat ve gayri muvakkat tevkif müzekkeresi ısdarına salâhiyetli kılınmıştır. Bu gibi ahvalde verilen kararın küçüğün diğer mevkuflardan tamamen ayrı bir yerde bulundurulması kaydını da ihtiva etmesi lâzımdır.

Gerek cünha ve gerek cinayet işlerinde küçüklerin hapishaneye konması hali hiç bir zaman bahis mevzuu olamaz.

Müstantik bundan sonra vakit gaip etmeksizin maznunun ana baba ve vasisini veye malûm ise muhafızını vaziyetten haberdar eder; aynı zamanda adliyeye düşmüş çocukları müdafaa komitesi re-

504

işine açılan tahkikattan malûmat verir ve Baro reisinden maznuna bir müdafi tayin edilmesini talep eder.

Bu kısım usuli muameleler ikmâl edildikden sonra, müstantik çocuğun isnat edilen suçun faili olup olmadığını araştırmağa başlar Tahkikat 8 kânunevvel 1897 tarihli usulü muhakematı cezaiye kanunu akkâmına tevfikan ceryan eder Eğer isnad olunan fiil hakkında kâfi derecede delil mevcut değilse veya müsnet fiil kanunen suç mahiyetini haiz bulunmayorsa müstantik derhal müddeiumuminin mütalâasını aldıkdan sonra, men'i muhakeme kararı verir ve hiç bir tedbir ittihazına lüzum görülmeksizin çocuk hemen salıverilir. Bilakis maznunun cünha ve cinayete müteallik bir suç işlediği yolunda kuvvetli deliller elde edilirse müstantik bir mütemmim tahkikat yapmak zaruretindedir. Bu tahkikat çocuğun ve büyüklerinin seciye ve ahlâkî vazyetlerini, mensup olduğu ailenin maddi ve manevi durumunu, yaşadığı ve büyütüldüğü muhitin hayat şartlarını ve islâhı hali için ittihazı muktazi tedbirlerin neler olabileceğini ihtiva eden geniş mıkyasda bir incelemedir.

Nihayet müstantik lüzum görürse suçluyu tıbbî bir muayeneden de geçirmek suretile aklî ve ruhî vazyetini de tayine çalışır.

Müstantik, kanunî salâhiyetine binaen, mütemmim tahkikatı intihap edeceği bir Raportöre de gördürebilir. Raportör olabilecekler her adlî sene başında, hukuk mahkemesi tarafından tanzim edilecek bir liste ile tayin olunur. Ve tercihan yeni ve eski Hâkimlerden kadın veya Erkek Avukatlardan, hayır cemiyetleri ve adliyeye düşmüş çocukları müdafaa komitası kadın ve erkek azalarından seçilirler.

Raportörün vazifsi: Raportör evvelâ çocuğu dinler; tahkikatın ve küçüğün menfaatlerinin icap ettirdiği bütün incelemeleri yapar; zarurî gördüğü bilcümle malûmatı toplar bu sırada vazifesini ifadan mütevellid bir müşkilâta maruz kalırsa keyfiyetten derhal müstantiki heberdar eder ve yardımını ister. Raportör tetkikat ve müşahedeleri neticesini gösterir bir Rapor tanzim ederek müstantika verir ve bu suretle tahkikat nihayet bulur.

Müstantik, müddeiumuminin mütalâasını aldıkdan sonra lüzum görüldüğü ve hâdisenin mahiyeti icap ettirdiği takdirde maznunun hukuk mahkemesi huzuruna sevkine karar verir [4]. Muhakeme hukuk mahkemesinin hususî bir dairesinde, müzakere salonunda yapılır. Tetkikat ve tahkikat çocuğun işlenen suçda, medhali derecesinin tayin ve tesbitine inhisar eder. Mahkeme sırasiyle çocuğu, şahitleri,

[4] Yapılan tahkikat, hâdisenin kabahat hududunu tecavüz etmemekte olduğu neticesine varırsa çocuk polis mahkemesine gönderilir.

Ana babayı, vasi ve muhafızı dinler. Raportörden izahat alır ve nihayet müddeiumumî ile müdafiin iddia ve müdafaalarını öğrendikden sonra hükmünü bildirir.

13 — 18 Yaşları Arasında Bulunanlar Hakkındaki tahkikat ve Muhakeme usulü

Bu yaşdaki mücrimler hakkındaki tahkikat ve muhakeme usulü esas itibarile 13 yaşını ikmâl etmeyenlerin tâbi tutuldukları tahkikat ve muhakeme usulüne çok yakındır. Bu çağdaki çocukların cünha ve cinayete müteallik suçlarında da yine iş derhal salâhiyetli müstantike havale edilir. Bu kerre müstantik yalnız ve ancak maznunun ve ailesinin maddî ve manevi durumlarını tetkik ve tahkik etmekle kalmayup işlenen suçun mahiyetini de ayrıca araştırmak mükellefiyetindedir;

Yine açılan tahkikattan adliyeye düşmüş çocukları himaye komitesi reisini haberdar edeceği gibi Baro Reisinden de çocuğa bir müdafi tayin etmesini talep eder. Ve icabı hâle göre maznun tıbbî bir muayeneden de geçirilir. Ancak tahkikatı ikmal için 13 yaşını doldurmayan küçüklerde olduğu gibi Raportör tayin edemez. Çünkü bu yaştakiler hakkında mütemmim tahkikat yapmaya lüzum ve imkânı kanunî yoktur. Bu cihet her iki tahkikat arasında en esaslı bir farkı teşkil eder. Diğer bir fark da bu yaşdaki gençler hakkında her zaman tevkif kararı verebilme salâhiyetinin müstantika tanınmış olması keyfiyetidir.

Tahkikat ikmâl edilir ve suç sübutta görülürse müstantik dosyayı, Müddeiumuminin mütalâasını aldıkdan sonra, aid olduğu çocuk ve gençler mahkemesine tevdi ve irsal eyler.

Hukuk mahkemesinde ve çocuk ve gençler mahkemesinde duruşma

Gerek hukuk, gerek çocuk ve gençler mahkemesinde duruşma, aleniyet esasından uzak olarak gizli ceryan eder. Kaidenin istisnası küçüğün kendisinden daha yaşlı maznunlarla birlikte mahkemeye sevki halidir ki bu takdirde muhakeme ahkâmı umumiyeye tevfikan alenen görülür. Her dava müstakilen ve müşterek maznunlar birbirinden ayrı olarak muhakeme olunurlar. Mahkemece hazır bulunmalarına hususî surette müsaade edilenlerden mâda ve alâkadarlar-

dan başka kimse duruşmada bulunamaz. Alâkalı olarak resmen hazır bulunabilenler şunlardır: Küçüğün Ana babası, vasi veya muhafızı ve çok yakın akrabaları, vak'anın şahitleri, Baro âzası, muaveneti içtimaiye mümessilleri, Himaye cemiyetleri ve mahkemeye düşmüş çocukları himaye komitaları ve çocukla alâkadar hayır müesseseleri âzası, mahkeme delegeleri, Raportörler ve matbuat mümessilleri .

Her suçlu çocuk, mahkeme huzuruna çıkarıldığı zaman evvelâ Reis tarafından hüviyeti tesbit olunur, Sorğusu yapılır. İşlediği fiilin mahiyeti ve neticeleri kendisine anlatılır: bir daha mümasili bir suç işleyüp işlemiyeceği yolunda sualler tevcih olunur. Bundan sonra sırasiyle şahsî davacı, şahitler dinlenir. Ana baba veya vasî çoceğun yanına davet edilir; onunla nesebepleri cihêti araştırıldıktan sonra maznunun işlediği suçdan kendilerine bahsedilir. ve ne - için nezaret vazifesini ifa etmedikleri, şayet mahkeme çocuğu yedlerine iade ederse tekayyüd ve ihtimamda kusur edüp etmiyecekleri sorulur.

Bu cihetlerin araştırılması, ana babanın veya vasinin ruhî haletlerinin, ve çocukla olan alâkaları derecesinin tesbit ve tayini çok ehemmiyetlidir. Çünkü ana baba sağ olur ve nezaret vazifesini ifa edebilecekleri tahakkuk ederse çocuğun kendilerine bırakılmasında kanunî bir mani yoktur. Bilâkis onun en yakını bulunmaları itibariyle yabancılara terkinden elde edilecek neticeden daha fazla bir faide temini de melhuzdur. Ancak, suçun, ebeveynin teseyyüş ve ihmalleri onu mürakabedeki kayıtsızlıkları yüzünden işlendiği nümayan iken aynı alâkasızlığı gösteren ana babaya veya vasiye yapılacak teslimin islâhı hâl ve tashihi ahlâk bakımından ne gibi bir faidesi tasavvur olunabilir.? . . Bu sebepledirki mahkeme, beraat halinde, çocuğun menfaatlerini koruyabilecek itimada şayan bir şahıs, bir müessese ve bir yuva araştırmak vaziyeti karşısındadır. Tahkikatın bu şekilde derinleştirilmesi de bu cihetlerin tayin ve tesbiti mülâhazasından başka bir şey değildir. Bundan sonra Raportör, müddeiumumî, nihayet müdafi dinlenir ve bu suretle duruşma hitam bulur. Esbabı mucibeli karar aleni bir celsede okunur ve taraflara tefhim olunur [5] .

---

[5] Maznunun isminden ve şahsından bahsedilmemek ve isminin ilk harfile iktifa olunmak şartile bu kararın neşri de mümkündür.

507

Hukuk Mahkemesi Kararları ve 13 yaşını doldurmayan mücrim çocuklar hakkında alınan tedbirler

Bu yaşdeki küçüklerin işledikleri suç sabit görüldüğü takdirde Hukuk mahkemesi aşağıdaki tedbirlerden birinin alınmasına karar verir:

1 . — Çocuğun ailesine teslimine

2 . — Rüşdünü ikmâl edinceye kadar, itimada şayan bir şahsa, gayri tabiilere aid bir müesseseye veya içtimaî faidesi tecrübe olunmuş bir hayır müessesesine konulmasına

3 . — Muaveneti İçtimaiyeye tevdiine

Bu tedbirlerden her hangi birinin alınması ihtiyari olup keyfiyetin takdiri mahkemeye bırakılmıştır. Ancak mahkeme bunlardan hangisinin suçlu hakkında müfid ve müessir olacağını duruşmadan edindiği kanata göre tayin eder. Görülüyorki bu tedbirlerden hiç biri cezaî mahiyeti haiz değildir. Bunlar, Visayet, Nezaret, Terbiye, İslâh ve muavenet mahiyeti arzeden tedbirlerdir. Maksat çocukta hasıl olan suç ikâı fikrini silmektir. Bu tedbirler sayesinde gayenin elde edileceği kuvvetle ümit olunabilir. Hukuk mahkemesi bu yaşdaki çocukları bir ceza kolonisine göndermeğe ve bu hususta karar ittihazına salâhiyettar değildir.

Mahkemenin bu tedbirlerden birinin ittihazında nazara alacağı nokta : Bu çağdaki çocukları aile ocağından ayırmamak ve ancak aile muhiti müsait bulunmadığı takdirde ona diğer bir şefkat yuvası araştırmak olacaktır. Ekseriya gayri tabiilere aid müesseselere Frenğili Alkolik adamların ve Delilerin çocukları gönderiliyor ki bunada tıbbî muayeneler neticesinde zaruret hasıl olmaktadır.

Hukuk mahkemesi çocuğu ailesine, hayır seven bir şahsa veya bir hayır müessesesine tevdie karar verdiği taktirde nezaret vazifesini ifa etmek üzere birde delege [6] tayin edebilir. Ancak delegenin tayini tamamen ihtiyaridir. Hukuk mahkemesi çocuğun nezaret altında bulundurulması lûzumuna kani olduğu takdirde delege tayin

---

[6] Delegeler (Délégué) tercihan himaye cemiyetleri, mahkemeye düşmüş çocukları müdafaa komiteleri, hayır müesseseleri âzasından veya mahkemenin doğrudan doğruya münasip ve muvafık göreceği hususî eşhastan intihap olunurlar. Delegelerin vefatı veya vazifelerini ifada manilerinin zuhuru halinde yeni delegenin kim olacağını mahkeme reisi tayin eder.

508

eder; Aksi halde çocuğun mezkûr eşhas ve müesseselere yalnız teslimiyle iktifa olunur.

Çocuk ve gençler mahkemesi kararları ve 13 — 18 yaşındaki mücrim çocuklar hakkında alınan tedbirler

13 — 18 yaşlı arasındaki gençler hakkında çocuk ve gençler mahkemesince ittihaz olunan kararlar bunların farku temyiz ile hareket edüp etmediklerinin tayin ve kabulüne bağlıdır. Farku temyiz ile hareket etmişler ise 16 yaşına kadar yaş tenzilatı yapılarak ceza görürler.Eğer Farku temyiz ile hareket ettikleri anlaşılamadığı takdirde beraat ettirilerek mahkemece münasip görüldüğü şekilde ana babasına hayır seven bir şahsa veya bir hayır müessesesine tevdi olunurlar ve azamî 21 yaşını ikmâl edinceye kadar devam edebilmek üzere nezaret altında serbest bırakılmalarınada hükmolunur; Nezaret vazifesinin ifası için kanunun 22 inci maddesi ahkâmı dairesinde bir delege tayin edilir.

Nezaret altında serbest bırakma (liberte surveillee) ve delegenin vazifeleri

1912 tarıhli kanunun 20 ve 21 inci maddelerile vaz edilen ,Nezaret altında serbest bırakma tedbiri suçlu çocukklar hakkında tatbik edilen ve bu kanun ile ihdas edilmiş olan bir nev'i islâh ve terbiye sistemidir.

Sistemin mahiyetini tarif ve tavsıf eden kanun maddesi şöyle diyor : «Maznun 13 den yukarı ve 18 den aşağı yaşda bulunur ve Farku Temyiz ile hareket etmediği» Anlaşılırsa beraat ettirilir;Ancak icabı hale göre ebeveynine, hayır seven bir şahsa veya bir hayır» «müessesesine tevdi edilir, yahut 21 yaşını tecavüz etmemek şartile mahkemece müddeti tayin» «edilecek bir zaman zarfında orada bulundurulmak kaydile bir ceza kolonisine sevkedilir.» «Mahkeme, küçüğü Ebeveynine, hayır seven bir şahsa veya bir hayır müessesesine tevdie karar verince» «ayrıca ve azamî 21 yaşını ikmâl edinceye kadar, hakkında muvakkaten nezaret altında serbest bırakma reji-

minin» «tatbikine de karar verir. «Mahkeme, tayin ettiği mehlin hitamında, müddeiumuminin talebi üzerine, Yeniden bu rejimin» tatbikine karar verilebilir»

Mes'uliyet esnasında, kanunun 13 — 18 yaşları arasında büyüklerden farkla bir hüküm kabul ettiğinden evvelce bahsedilmişdi.

13 Yaşını ikmâl etmeyenlerde farku temyiz ile hareket mevzuu bahis edilmediği halde bu yaşlarda farku temyiz ceza tayini noktasından en mühim bir esas olarak nazara alınmıştır. Aksi takdirde küçük beraat ettirilir ve hakkında icabeden terbiye ve islah tedbirleri tayin ve tatbik olunur.

Bu nev'i tedbirlerin tayininde kanun, mahkemelere vasi şekilde bir takdir salâhiyeti bahşetmiştir, Hâkim nezaret ve islah tedbirlerini bir veya iki senelik bir müddet için tayin etmekte muhtar olduğu gibi bu tedbirleri 21 yaşına, rüşdün ikmâline kadarda uzatmak hakkını haiz bulunuyor. Aynı cümleden olarak küçüğü ana babasına tevdi edebileceği gibi hariçden her hangi bir şahsa veya bir hayır müessesesine tevdi etmek ve alınan tedbirlerin kâfi gelmediği anlaşılırsa çocuğu bir ceza kolonisine göndermek ve orada muayyen bir devre çalıştırmak salâhiyeti de hâkime tanınmış bulunmaktadır.

mahkemenin bu hususda en kıymetli yardımcısı evvelâ Raportörler saniyen delegelerdir. Rapotörlerin yaptıkları tahkikat çocuğun ailesine veya başkalarına terk ve teslimiinde, terbiye ve ceza sistemlerinden hangisinin tatbiki lüzumunun tayininde mahkemelerin isabetli takdirlerine en mühim âmil olduğu gibi delegelerin de çocuk hakkında verecekleri malûmat, nezaretin devam etmesi veya kaldırılması veyahut başka bir şekle tahvil edilmesi üzerinde müessir olması itibarile ayrıca ehemmiyeti haizdir.

Delegelerin vazifeleri: Delegeler nezaret altında serbest bırakılan çocuğu nezaret müddeti zarfında muhtelif zamanlarda ve nazaret tedbirinin icab ettirdiği derecede sık olarak gidüp görürler. Onun hususî yaşayış hayatını meşgalesini, mahkemece alınan tedbirin üzerinde husule getirdiği tesiri yakında tetkik ederler. Çocuğun ahlâkî durumundan ve müşahedeleri neticesinden bahis ile mahkeme Reisine raporlar verirler. Mahkeme, aldığı raporlar üzerine evvelce alınan tedbirin faideli neticeler tevlit edüp etmediğini tetkik eder. Buna göre mezkûr tedbiri ya tadil ya tahvil eder. veya tamamen ortadan kaldırır [7].

---

[7] Kanunun ve nezaret altında serbest bırakma rejiminin tatbikine başlandığı ilk dört sene nihayetinde ve 419 mücrim çocuk üzerinde yapılan bir istatistiğe göre

510

Alınan tedbirlerin çocuğu serkeşliğe sevk ettiği veya ruhan tehlikeye düşürdüğü veya nezaretin ifası hususu kesbi müşkilât eylediği takdirde, mahkame Reisi, buna lüzum ve zaruret his ederse, re'sen veya delegenin talebile yeniden bir tedbir almak üzere, küçüğü ve muhafazasını kendilerine tevdi ettiği kimseleri, yakın bir celse için mahkemeye celbeder.

Eğer Çocuk ahlâken selâh eseri gösteriyorsa, mahkeme reisi, ya re'sen veya müddeiumumi, delege veya çocuğun ailesinin talebi üzerine, tedbirin tadil veya ref'i hakkında bir karar verilmek üzere çocuğu ve muafızların tekrar mahkemeye celbedebilir.

Kanunun 25 inci maddesinin ikinci fıkrası, esbabı mucibeli kararın tefhimini müteakip, mahkeme Reisini, nezaret altına alınan çocuğa, ana bababasına ve muhafızlarına alınan tedbirin cezai mahiyeti olmadığını ve salahıhâl tebeyyün ederse tedbirin kaldırılacağını ve aksi halde temdit veya teşdit edilebileceğini ihtar etmek vazifesiyle de mükellef kılıyor.

Tatbikatta şifahi ihtara ilâveten çocuğu teslim alanlara ayrıca matbu bir de varaka imzalattırılır. İki nüsha olan bu varakanın imzalı örnegi dosyada saklanır diğer örnegin kendilerine verilir. Teahhütname mahiyetini arzeden bu varaka nezaret altına alınan çocuğun tâbi tutulduğu şartlardan ve kendisine yapılan ihtarlardan ve muhafazasını deruhde edenlere karşı mahkemenin tahriri bir tavsiyesinden ibarettir. Bu varakanın muhteviyatı ve küçüğün tâbi tutulduğu mükellefiyetler şunlardır.

Çocuğunuz nezaret altına alınmıştır; çünkü mahkeme onun muvakkaten bir islâh ve terbiye rejimine tâbi tutulmasını muvafık bulmuştur. Mahkeme çocuğunuzun badema daha iyi şekilde hareket edeceğini ümit eder.

Müsyü.....
..... Ona nezaret etmek üzere delege tayin edilmiştir.

Eğer küçüğün ahlâkî vaziyeti düzelirse nezaret tedbiri tamamen

---

şu neticeye varılmıştır.

127	Çocuk ..	Tamamen islahı hal etmişlerdir.
117	„ ..	Tedbirin bir müddet tatbikinden sonra ziraî müesseselere yerleştirilmişlerdir.
35	„ ..	Kara ve deniz ordularına intisap etmişlerdir.
17	„ ..	Ailelerine iade edilmiştir.
35	„ ..	Firar etmişlerdir.
88	„ ..	Yeniden suç işlemişlerdir.
419		

54

kaldırılacaktır. Aksi halde rüşdünü ikmâl edinceye kakar devam etmek şartile hakkında daha ciddi bir tedbir alınmak için yeniden mahkemeye çağrılacaktır.

Çocuğunuz aşağıda yazılı şartlara riayet mecburiyetindedir:

1. — Cünha ve Cinayete müteallik bir suç işlememek, uygunsuz hallere düşmemek.

2. — Çirkin adetlerle meluf olmamak, her türlü ifrattan imsak eylemek.

3. — Fena kimselerle temasdan, süfli eğlence mahallerinden tevakki etmek.

4. — Ana babasına karşı hürmetkâr olmak, tavsiyelerini dinlemek, kazancını muntazaman onlara teslim etmek ve Yirmi bir yaşına kadar emirlerine tâbi olmak ve her yaşda hürmet ve itaatten ayrılmamak.

5. — Okuma çağında ise muntazaman mektebe devam etmek.

6. — Mümkün olduğu kadar kendisine münasip bir işle meşgul olmak ve delegenin ve ana babasının muvafakati olmaksızın daha kazançlısını bulmadan elindeki işi terk etmemek.

7. — İşine hergün ve muntazaman devam etmek, büyük gayret göstermek evine erkenden dönmek ve iyilik temayüllerini her suretle izhara çalışmak

8. — Haksız hareketiyle sebebiyet verdiği mağdurun zararını tazmin etmek.

9, — Çocuk, Delegenin nezaretini büyük bir lütuf olarak telâkki edecek, onun bütün araştırmalarında ve ziyaretlerinde mümkün olduğu kadar hazır bulunmaya çalışacak ve delegenin bütün davetlerine icabet edecektir.

Delege günü gününe her türlü vakıadan, çocuğun ahlâkî durumundan, yeni adres ve işinden haberdar edilmelidir.

Delege mahkemenin mümessilidir; Tavsiyelerinin hürmetle dinlenmesi ve yerine getirilmesi lâzımdır.

Delege size yardım için hayır hah bir müşavirdir.

Delegeler namına gelen mektuplar ve bilûmum muhaberat zarfların alt kısmına Delegenin isminin ilavesiyle vakit geçirlmeksizin:

..... Çocuk ve gençler mahkemesi

..... Reisi

..... Adresine gönderilmelidir.

512

Doğrudan doğruya delegeler adreslerine yazılan mektuplar Posta ücretinden muafdırlar.

Bu varakanın ihtimamla saklanması ve her talep ve davet vukuunda ibraz olunması lâzımdır.

Kanunun 24 üncü maddesi ana baba, vasi ve muhafızı çocuk üzerinde bir takım vazifelerle de mükellef kılmıştır. Bu vazifeler Çacuğun hayatında vaki her türlü değişikliğin derhal delegeye ihbari mecburiyetidir. Ölüm halinde, tehlikeli bir hastalık vukuunda, ikâmetgahın tebdilinde ve izin almadan ayrılmalarda hemen delegenin haberdar edilmesi lâzımdır. Filhâkika ölüm halinde nezaret tedbiri kendiliğinden kalkacak isede ikâmetgahın tebdilinde münasip diğer bir delegenin nezaret vazifesine tayini ve firar helinde de çocuğun taharrisi ve yakalanması imkanlarının temini ve evvelce alınan tedbirin değiştirilmesi icab edüp etmediği noktalarından delegenin keyfiyetten haberdar edilmesi zaruridir. Delege de hâdiseden derhal mahkeme Reisine malûmat verir.

KANUN YOLLARI

İstinaf, Temyiz ve Muhakemenin iadesi

Gerek hukuk ve gerek çocuk ve gençler mahkemeleri tarafından bu kanuna tevfikan ittihaz olunan kararlar kabili istinaftır. İstinaf hakkı Çocuğa, ana babaya Vasi ve Muhafıza, C. Müddeiumumisine tanınmıştır. İstinaf müddeti 10 gündür. Bu müddet Hükmün tefhimi sırasında duruşmada hazır bulunanlar hakkında tefhimi takip eden günden, bulunmayanlar için de tebliğini yani posta ile gönderilen taahhütlü mektubun vusulünü takip eden günden itibaren ceryana başlar [8] İstinafı dava, hükmü veren mahkeme kalemine usulü daidresinde verilecek bir istida ile yapılır.

[8] 1912 tarihli kanun tebliğat işlerinde 13 yaşını doldurmayan küçükler hakkında ayrı bir madde sevk etmiştir;

Bu maddeye göre: Hukuk mahkemeleri tarafından ittihaz olunan mukerrerat, mahkeme kâtibi tarafından 10 gün içinde küçüğe, müdafiine, ana babasına vası ve muhafaza ve C. Müddeiumumisine tebliğ olunur. Tebliğat ya şahsa veya îkâmetgaha yapılır. Bu nev'i kararların müstacel mevaddan sayılması itibarile tebliğatın sureti kat'iyede 10 gün içinde yapılması zarurîdir. Tebliğ muamelesi usulüne tevfıkan teahhütlü mektupla yabılır. Kanun, hükmün çocuğa da ayrıca tebliğini âmirdir. Binaenaleyh mahkeme katibinin ayrıca çocuk namına da tebliğat yaptırması lâzımgelir. Çocuk ikametgâh itibarile ana babasının ikametgahına tâbi isede şayet çocuk burasını terk etmiş ise yeni bulunduğu yere tebliğatın yapılması icabeder.

Çocuk ve gençler mahkemesi kararları, usulü muhakematı cezaiye kanununun umumî hükümlerine tevfikan tebliğ olunur.

513

Bir kaç daireden teşekkül eden istinaf mahkemelerinde, istinaf mahkemesi baş Reisi, bu işler hakkında tetkikata ve karar ittihazına salâhiyettar olacak Daireyi evvelden tayin eder. Umumî ahkâma teb'an istinaf yoluna müracaat, muvakkatan icrası emir olunan hususattan gayrisi hakkında hükmün infazını tehir eder. Binaenaleyh bidayeten davayı rüyet eden mahkemelerin müstacelen ittihaz ve infazı icabeden tedbirler hakkında ayrıca karar vermeleri zarurîdir.

İstinaf üzerine duruşma, ilk hükmü veren mahkemede olduğu gibi yapılır ve duruşmada da aynı mahkeme huzurunda bulunmaya salâhiyetli kimseler hazır bulunabilir. İstinaf mahkemesi çocuğu, ana babayı, vasi, muhafız, müdafi ve müddeiumumiyi ayrı ayrı ve sırasiyle dinler; İlk mahkeme zabıtlarını ve kararını tetkik eder, Raportör âzadan izahat alır ve nihayet kararını bildirir. Kanun, şahitlerin ve müstantik tarafından tahkikata memuredilen Raportör'ün burada tekrar dinlenmesine lüzüm görmemiştir. Esbabı mucibeli karar aleni bir celsede tefhim olunur.

TEMYİZ

22 — Temmuz — 1912 tarihli kanununda gerek hukuk mahkemesi tarafından 13 den aşağı küçükler hakkında verilen ve gerek çocuk ve gençler mahkemesi tarafından farik ve mümeyiz sayılmamaları dolayısiyle terbiye sistemlerine istinaden ittihaz olunan kararların temyiz edilüp edilemeyecekleri hakkında bir hüküm mevcut değildir. Kanun bu hususta tamamen sakit kalmıştır. Aksine bir hüküm ve sarahat bulunmamasına nazaran acaba nihai mahiyet arzeden bu gibi kararlar aleyhine temyiz yoluna müracaat, Umumî ceza esaslarına göre, mümkün değilmidir? Küçüğün en tabiî bir hakkı olan ana baba ağuşundan, şu veya bu mülâhaza ile uzuklaştırılması, bir takım yabancı şahıs ve müesseselere tevdi edilmesi ve farik ve mümeyyiz sayılmaması yüzünden cezaya ehliyeti bulunmadığı kabul edildiği halde yine bir ceza Kolonisine sevk edilerek orada senelerce çalışmağa ve ikâmete mecbur edilmesi gibi bittabi çocuk ve dolayısile ailesi menafiini ihlâl eden bu nev'iden kararlara karşı temyiz yolu istinafdan sonra tanınması lâzımgelen bir hak değilmidir ?

Kanunun umumî hükümlerinden istinbat ettiğimiz neticeye göre, kanun vaziî, çocuklar hakkındaki terbiye ve islâh sistemlerine taallûk eden bilûmum mahkeme kararlarını nihai mahiyette telâkki

514

etmemiş ve sevk ettiği 10 ve 11 inci maddeler hükmile bu gibi kararların tekrar ve yeniden tetkik edilebilmelerine her zaman imkân bahşederek binnetice alâkadarlar için temyiz yolunu kapamıştır.

MAHKEMNİN İADESİ

Kanunun tatbikatı sırasında, ailelerinden alınarak eşhasa ve hayır müesseselerine tevdi edilen veya bir ceza kolonisine gönderilen çocuklar hakkındaki hükümlerin infazına başlandıkdan ve Asgarî bir sene mürur ettikden sonra ana baba ve vâsi mahkemeden çocukla rının kendilerine iadesini talep edebilirler. Ancak bu talebin nazara alınabilmesi için kanun vaziî bir takım şartların tahakkunu aramıştır:

1. — İnfaza geçildikten sonra asgarî bir sene müddetin mururunu

2. — Çocuğun salâhıhalinin tebeyyün etmiş olduğunu

3. — Ana baba veya vasi, içtimaî durumlarının, terbiye ve ıslâh vazifelerinin ifasına müsaid bulunduğunu.

İsbat etmekle mükelleftirler.

Şartların ademi tahakkuku halinde muhakemenin iadesi talebi red olunur.

Kanunun ilk şart olarak nazara aldığı bir senelik müddet, hükmünün infazına başlandıkdan, hastalık ve infazın tehiri gibi bir sebeple inkitaa uğramadan geçen muayyen bir devredir ki kanun vaziî ıslâhı hal ve ahlâk eser ve temeyüllerinin en az ve ancak bu kadar bir zaman zarfında tezahür edebileceğini ümid ve tahmin etmektedir. Esasen alınan her tedbirin hakikî bir hıymet ifade edebilmesi için bu tedbirin hiç olmazsa asgarî bir müddet tatbik edilmesi zaruridir ki kanun vaziî tatbik müddetinin bir sene olmasını arzu etmiştir. Diğer taraftan, ana baba ve vasiye çocuğun iadesini istemek hakkı tanınırken bu hakkın gayri ciddi her hangi bir sebeb ile suiistimal edilmemesini düşünmek ve mahkemeleri aldıkları tetbirler karşısında işğal edilmemelerine de meydan vermemek lâzımdırki işte bu şart bu şekildeki mahzurları önlemek mülâhazasile teemmül edilmiştir.

Maddede salâhıhalin tebeyyün etmiş olmasını diğer bir şart olarak görmekdeyiz ki bu da kanun vaziînın vazettiği ana prensipler üzerinde bir defa daha tevakkuf etmekde olduğunu ifade eder. Çocuğun, mahkemece, kusurlu ve ahlâk telâkkileri zaif görülmesi yüzünden ana babası elinden alınarak bulunduğu müesseseye tevdi edilmiş olmasına göre, ailesine tekrar iadesi ancak ahlâk temayülle-

rinin düzelmesine ve kusurlarının kalkmasına bağlıdır; aksi halde alınan tedbirin mânası kalmaz.

İadeyi icab ettiren son şarta gelince: Çocuğun en tabiî melcei ana baba yuvası olduğu halde buradan, uzaklaştılırması mahkemece aile muhitinin çocuğun istikbali bakımından muzir sayılması, tehlikeli görülmesi ve ebeveyninin küçüğün terbiyesi ile alâkadar olmadıklarının tahakuk etmiş bulunması dolayısiyle mecburen alınmış bir tedbirdir. Eğer talep sırasında da evvelki vaziyet değişmemiş, aile muhiti şaibeli olmakta devam etmekte bulunmuş ise ilk kararın tebdilinde ve iade talebinin isafında bittabi isabet olamaz.

Mahakemenin iadesi talebi, kanunun 10 uncu maddesine göre, ana baba ve Vasiye tanınmış bir haktır. Ana baba ve vâsı madde—de—ki şeraiti haiz olduklarını ve çocuğun kendilerine tevdii lâzımgeldiğini iddia ettikleri takdirde bir istida ile ilk hükmü veren mahkemeye müracaat edebilirler. Mahkeme tarafından eğer bu talepleri red edebilir ise bunların evvelce bahsedilen ahkâm ve şeraite tevfikan tekrar istinafa müracaat hakları bakidir. Keyfiyet istinafen de red edildiği takdirde ikinci bir talep ancak redden bir sene sonra yapılabilir.

Kanunun 11 inci maddesi 10 uncu madde hükmünden daha şamil ahkâmı ihtiva etmektedir. Bu madde mucibince: Mahkeme ya re'sen veya müddeiumumi ve Çocuğun talepleri üzerine bir senelik müddet mevzubahis olmaksızın çocuğu ailesine tevdia veya halen nezdlerinde bulunduğu eşhas ve müesseselerden alarak daha münasip göreceği diğer bir şahıs veya müesseseye teslime karar verebilir. Kanun, mahkemeyi, lüzum gördüğü takdirde, icap eden tedbirlerin ittihazında tamamen serbest bırakmıştır.

Bittabi mahkeme bu lüzumu nazaret vazifesini ifa eden delegenin vereceği mufassal Raporlardan edineceği kanaate istinaden takdir edecektir.

Maddenin mutlak metni salâhıhalin ve ebeveynin içtimaî durumlarının, terbiye ve ıslâh vazifesini ifaya müsaid vaziyette olup olmadıklarının tahkiki yolunda bir kaydı ihtiva etmemektedir. Ancak bu maddenin aynı mucip sebepler tahtında sevkedilmiş ve 10 uncu maddenin mütemmimi sayılmış bulunmasına göre mezkûr maddede yazılı şartların buradada tahakkukunu aramak lâzımdır. Şu halde gerek müddeiumumi ve gerek çocuk iade talebinde bulundukları takdirde yine işbu şeraiti haiz olduklarını isbat etmek vaziyeti karşısındadırlar. Bu salâhiyet ne ana babaya ve ne de vâsiye tanınmamıştır. Yalnız çocuk, müddeiumumiden farklı olarak, iade talebinin reddi halinde ikinci bir talep için yine bir sene beklemek zaruretindedir.

516

MUHTELİF HÜKÜMLER

1912 tarihli kanunun 12—13 ve 27 inci maddelerinde muhtelif yeni hükümlere tesadüf etmekdeyiz:

12 İNCİ MADDE: Gerek hukuk ve gerek çocuk ve gençler mahkemesile istinaf mahkemeleri kararlarını infaza bu madde hükmiyle müddeiumumilik makamı memur edilmiştir. Kanunun tatbikatında ittihaz edilen tedbirlerin hiçbiri cezaî mahiyeti haiz bulunmadıkları halde müddeiumumilik cezaî mesailde olduğu gibi, bu tedbirlerin infaz ve tatbikini müarkabe vazifesile de mükellef kılınmıştır. Mahkeme kararlarının suret ve şekli infazında, müddetlerinin hesabında, ve buhususta icap eden bilûmum tedbirlerin alınmasında yegâne mes'ul makam Müddeiumumiliktir.

13 üncü madde: Kanunun yeni hükümlerinden biri de, Çocuklar hakkında yapılan muhakemelerin, verilen kararların, tevdi ve teslime müteallik mukavelât ve taahhütlere ait hususların pul ve kaydiye masraflarından istisnası keyfiyetidir.

27 inci madde: Her bidayet mahkemesi nezdinde ve bu kanunun tatbikine mütedair ahvalde mahkeme kâtipleri hususî mahiyette birer defter tutmak mecburiyetindedirler. Bu defterlerin mahkeme Reisinin tasdikini havi bulunması ve tamamen gizli tutulması meşruttur. Deftere bu kanunun tatbikatı dolayısiyle 18 yaşından aşağı çocuklara ait verilen kararlar geçirilir. Kanun bu defterlere büyük bir kıymet atfetmiştir. Çocuk nazaret altına alındıkdan ve hakkında her hangi bir tedbir ittihaz edildikden sonra ekseriya bir müesseseden diğer bir müesseseye gönderilmekte olduğu gibi bu tedbirler kâh tezyit ve kâh tenkis de olunurlar.

Binaenaleyh bir küçük hakkında muhtelif tarihlerde verilen kararların ve alınan tedbirlerin nelerden ibaret olduğunun anlaşılması ancak bunların sırasile bir deftere kaydı halinde mümkün olabilir. İşte bu defterlerin tutulması mecburiyeti de bu maksadı temin için teemmül olunmuştur.

Haklarındaki kararların mevzubahis defterlere geçirilmesi icabeden 18 den aşağı yaşdaki mücrimler:

1) Hukuk mahkemesine sevk edilen cünha, Cinayet mazuunu ve kabahat mükerriri olan 13 yaşını doldurmayan küçükler.

2) Çocuk ve gençler mahkemesi huzuruna çıkarılan ve kendile-

517

rinden daha büyük yaşda şerikleri bulunmayan cünha ve cinayet maznunu 13 — 16 yaşları arasındaki çocuklar.

3) Çocuk ve gençler mahkemesi huzuruna sevkedilen ve kendilerinden daha büyük yaşda suç ortakları bulunmayan yalnız cünha maznunu 16 — 18 yaşları arasındaki gençler.

4) kendilerinden büyük yaşda şerikleri bulunması itibarile muhakemeleri umumî ahkâma göre yapılan 13-16 yaşları arasındaki cünha ve cinayet maznunu çocuklar.

5) Büyük yaşda suç ortakları bulunması itibarile muhakemeleri umumî hükümlere tevfikan görülen yalnız cünha maznunu 16 - — 18 yaşları arasındaki gençlerdir.

518

No : 71

Hukuk Nizamının mahiyeti

Yazan: Tevfik BESİM

Muhtelif hayat ve hukuk sahalarında bugün mevcut olan ve gün geçtikçe artmakta bulunan mücadeleler bu içtimaî hayatın ve hukukun hususiyetlerini tebarüz ettiren esasların tetkik ve tesbitine kâfi bir vesile teşkil eder sanırım. İnsan müşterek hayatının mevcudiyeti; hayat ihtiyaçlarının tatmini bahsinde bugün esaslı tesir icra eder. Bunun için bazan öğretici ve bazan emredici şekilde olan ve ekseriya noksan bulunan kayde ve nizamların tekâmülü zaruridir.

Emredici kaideler; hukuk, ahlâk, din ürf ve adetin hükümlerini ihtiva etmektedir. Bidayette birbirinden ayırdedilmiyen bu mefhumlar yüksek kültür ile yavaş yavaş müstekillen tekâmül eder. Bugün bile hukukçular ve feylezoflar hak mefhumunu beyhude yere araştırırlar. Bence mânası açıktır.

Hukuk; emirlerin heyeti mecmuasıdır. İnsan iktidarını bağlayıcı şekilde ve onun muamele serbestisini tahdit edici vaziyette tesbit eden bir nizamdır. Bir taraftan salâhiyet bahşederek diğer taraftan vecaip yükleterek .....

Vecibeler yükleten kısmı bahse mevzu olduğu zaman esas itibarile emirler ve nehilerle dolu olan ceza hukuku hatıra gelir.

Hukuk ihtiyacı; insanın bünyesi icabıdır. Nasıl havasız bir mahalde hayat kabil değilse içtimaî hayatta hukuktan mahrum olan yerlerde gayrimümkündür. Zira o takdirde herkesin herkesle mücadelesi mümkündür ki buda insanların mahvını mucibtir.

Diğer taraftan her içtimaî vaziyet ; muayyen bir hukuk nizamına muhtaçtır. İyi bir Devlet hukukinizamı; sulhu tesis ve halkın varlığını korumağa ve yükseltmeğe hadimdir. Fenası ise bunun aksini intaç eder. İyi bir Devlet hukuku altında Dəvlet ve halk ayrı ve toplu olarak istifade eder. Fena Devlet hukuku ise fena vaziyetler ve tehlikeler yaratır. Hukuk her içtimaî hayatın ve her kültürün temelidir. Bu sebeple her esaslı hukukî yeniliğin doğuracağı neticelerin en hakikî şekilde tatbikı icabeder. Zira bu ; hâlikın iradelerine yahut her hangi alâkadar bir zümreye müteveccih değildir.

519

İnsanî iktidar ve nüfus sahasının değişen kısımlarında tekâmül edecektir. Bu; yalnız iktisat sahasına, idare sahasına değil içtimaî hayatın bütün sahalarına raci olacaktır.

Eninde sonunda şahsın hususî telâkkisine tâbi olan ahlâk, din, ve ürf ve adeten muhalif olarak hukuk; insanın nüfuz ve iktidar sahasını bağlayıcı şekilde tahdit eder. Yani alâkadarın arzusuna tâbi olmayarak hükmünü yürütür. Tahakkuk etmesi için çalışılan gaye bu meyanda o kadar yüksek kalırki adâlete ve maksada uygun bir hukuk nizamı karşısında onun iradesine tâbi olmak pek tabiî telâkki olunur; ve gönül rızasile cereyan eder.

Hukukun bu etik iktidarı nekadar geniş; nüfuzu nekadar büyük olursa içtimaî vaziyet okadar sağlam olur.

Hukukun şu etik iktidarı ayni zamanda hakkın icabı hale göre emirlerinin icrası bahsinde harici tazyik vasıtalarından ferağat edebileceğini ifade eder. Fakat kaideten bu kabil tazyik vasıtaları ademi riayetsizlik halinde haksızlığın kukukî neticelerini tevlid eder.

Bu haksızlık neticelerinin en ağırı cezadır. Ceza hukuku dairesinde müdahale hafif haksızlık neticelerinin hukuk nizamını temine kâfi gelmediği hallerde ve mühim menfaatlar karşısında zaruret halinde ağır ceza tehditleri bahse mevzu olur. Tarz ve ölçüye göre ihtiyaç göstermiyen ceza hukukuna müteallik müdahale red olunur. Çünkü bütün haksız neticelerin ve bu meyanda tabiî cezanında lüzumu hukuk nizamının muhafazası ile mukayyettir. Bunun fevkinde ceza zararlı tesir yapar. Bütün hukukun kıymetlenmesi mikyası ve onun münferid hâdisede istimâli adâlet ve maksada uygunluk bakımındandır. Sağlam halk hissiyatını da buna ilâve etmeliyiz. Tabiî bununla menfaat, ürf Ve âdeti kasdetmiyoruzr. Devlete sadık insanların vaziyete uygun kararlarını ve hislerini düşüniyoruz. Adalet ve maksada uygunluk mikyaslarını biz hukukçular bulmadık. Umumî içtimaî hayat sahaları üzerinde umumî insanî kıymetlendirme ölçülerile bulunmuştur.

Mükemmel insan havayi nefsanisinin esiri değildir. Tabiî bir hisse maliktir. Hayatta her tarafta hâdisatı kendi nefsinde tecrübe ederek duymuştur. Yahut başkaları nezdinde müsbet veya menfi şekildeki tecellisini bissetmiştir. Hukukun bu mesleğe aşina olmiyan acemilerden farkı onun hayat işinde daima daha vazıh ve daha zarif usullerle ve ölçülerle Devlet ve halkın şerefine hizmet etmesini bilmeden ibarettir. Mükemmel hukukçu şüphesiz acemilere karşı çok daha mütefevvuktur, fakat oda ayni ölçü ile çalışır.

520

Eğer böyle olmasaydı acemi hâkimlerin hukukta çalışmaları manasız bir iş olurdu.

*
* *

Maksada uygunluk kıstasında bir taraflı hüküm doğru değildir. Çünkü ferd için kendi menfaatine uygun düşenler maksada uygun görülür. Vaziî kanun için ise onun âmeli hedefe vüsulü maksada uygundur. Bu takdirde hataya düşmüş olabilir. Meselà arzu edilmeyen tâli neticeler dolayısile.

O vakit bahse mevzu olan kanun tamamen veyahut kısmen maksada gayri muvafıktır. Burada esas mikyas objektif olandır ve bütün menfaatlar nazarı itibare alınarak tesbit edilen esastır. Şu halde hukuk nizamı, halkın hey'eti mecmuanın ve münferid şahsın iyiliğine matuf ve ona hâdim olmak şartile maksadı uygundur. Maksada uygunluk noktai nazarından devamlı şekilde kıymetlenmesi yalnız müdevvenat için değil hukuk tefsiri, hukukun suret ve tarzı istimâli için en kat'i rolu oynar.

Hakkın adâlete muvafık olup olmadığını bahse mevzu ettiğimiz zaman ona maruz kalanın yerine kendimizi kor ve bu muameleye lâyik olup olmadığını tesbite çalışırız. Bu yolda yürüdüğünüz zaman meselâ esirlik müessesesini red ederiz. Ve diğer taraftan mücrimlerin cezalandırılmalarını adilâne buluruz. Bu misâl gösterir ki adilâne muamele için şart hakiki münasebetin iyi hükmolunmasıdır. Bu hususta vaziî kanun veya hâkim aldanırsa o takdirde pek tabiî olarak adaletsizlik zuhur eder. Adalet mefhumunda şuda vardırki ayni şeyin ayni kıstas ile ölçülmesi lâzımdır. Ayni vaziyette muhtelif muamelelerin yeri yoktur. Bilhassa bu hususta sağlam halk benliği; güzel bir hisse sahiptir. Adaletin münderecat ve ehemmiyeti şu yüksek kelimelerde tebarüz etmektedir. (Kendi kendini idare ve mer'î adaleti esasiyeye riayet et) bu babta hukukcular; adalet sembolu olan terazi kefelerini düşünürler. Her ideâl gibi adalet ideâlı de tamamen kabili vusul değildir.

Kanun; umumî kıstasları vermeğe mecburdur ve bunlar her münferid hâdisede adilâne olmayabilir. Ceza hukukunda emniyet; afifdir. Aldanmak insana mahsus olarak yine kalmaktadır. Her yerde ideâl maksadlarda olduğu gibi burada da en iyi vaziî kanun ve en iyi hukukcu bu ideâl hedefe en çok yaklaşandır. Ameli netice şudur: Adilâne bir hukuk nizamı Devlet ve Halkı yükseltir. Adaletsizlik endişe uyandırır. Ve hakkın maksada uygun oluşu talebine muhalif düşer,

münferit şahsın hüriyeti mutlak bir hüriyet düşünüldüğü zaman umumî hüriyetler bir birine müttezat olduğu görülür. Akitimuamele serbestisinin kat'î hududu hukukun mevcudiyeti ve içtimaî hayatın zarurî şartlarıdır. Mutlâk hürriyet ferdin menfaatına asla uygun değildir. Meselâ : mecburî tedrisatın istenildiği kadar cehalet hürriyeti karşısındaki vaziyetini düşünmek kâfidir. Fakat diğer taraftan şahsın akitimuamele serbestisine Devletin ve içtimaî menfaatlerin ihtiyaç göstediği nisbette müdahale etmesi iyi bir hukuk nizamının vazifesidir.

Bu sebepten dolayı hürriyet metalibi; hukuk tarihinde bize cari hukukun hürriyeti kıskandığı zaman karşımıza çıkar. Tamamen haklı hürriyet talebi bakikat ifade eder. Şimdikinden daha fazla hürriyet mütekâmil insanlara yükselme serbestisi imkânı verilmemesi vecibesini bilerek hususî ve şahsî mes'uliyet altında muamele ifa etmek bilhassa Devletin ve halkın koruyucusu olmak.....

Sözüme son verirken hukuk ile ahlâk arasındaki münasebeti de tebarüz ettirmek isterim.

Hukuk geniş sahasında adaba müteallik mesaili de tanzim eder. Ahlâkın metalibatı hukuktan daha çok ileri gider. Fakat geniş sahalarda hukuk ile ahlâk bir biri ile karışırlar bilhassa ceza hukukunda ağır suçlarda ve daha müteallik mühim cürümlerde olduğu gibi;

Burada âdil ve maksada uygun olan hukuk nizamı aynı zamanda halkın ahlâkî telâkkiyat ve hissiyatına uygun olanıdır.

522

No: 72

Belçika hapisanecilik tarihine kısa bir bakış [1]

Yazan :
Muzaffer ÖZTUNÇ

Belçikada hapisaneler idaresi hakkında yapılan ilk nizamnamenin „Bruges" deki „Steen" [2] e ait (15 temmuz I299) tarihli nizamname olduğu zannolunmaktadır. Bundan sonra (30 Nisan 1407) de hapisaneler idaresi hakkında «Jean sans peur» bir emirname ısdar eyledi. Bu emirname (23 Mayıs 1401) de «philippe le hardi" tarafından neşredilen ve fakat bir türlü tatbik mevkiine girememiş bulunan emirnameyi mevkii tatbike koymuştu. Bu emirnameye göre, her şato sahibi, derebeyi (Châtelain) ve yahut „Cipier" ye mahpuslara bakmak için mahpus başına üç „sou" ve altı „denier" lik bir tazminat vermek mecburiyeti tahmil edilmişdi. Hali ve vakti yerinde olan mahpuslar kendilerinin cezaevinde bakılmalarını temin için, günde altı «sou» ödemek mecburiyetinde idiler. Bu tazminat hisseleri bundan sonraki emirnamelerle (29 Nisan 1547 ve 22 Haziran 1628) tadiledilmiştir.

«Cipier» vazifesi «Flandre» de müzayede ile alınırdı. mahpusla-

[1] bu yazı "M.Poll„ ve "P.cormil„ ın (Prısons et etablissements Penitentiaires) adli broşürümden istifade edilmek suretile hazırlanmıştır.

[2] "Le steen„ yahut "Maisan de pierre„ haddi zatinde senyorun bir cezaevini de ihtiva eden ikametgâhına ıtlak edilir. Bu kelime, sonraleri kalenin bir kısmında ve ekseriyetle umumî kapısında yapılan hapishane karşılığı olarak kullanılmağa başladı. "Steen„ ın bir şefi vardı .Ve maiyetinde kapıcı, kişe memuru, haricî bekci vesaire gibi yardımcılar bulunurdu. Mabkûmların idaresi bir hâkime (Bailli) ye tevdi edilmişti. Buna bazı memurlarda muavenet ederlerdi. "Steen„ in bir yer altı zindanı bulunur ve buralara ağır suç işlemiş olanlarla serkeş mahkûmlar haps edilirdi. Bunun üstündeki hattâ burjualara tahsis edilirdi. (Anvers) hapishanesinde yer altındaki karanlık kısım bir kuyu şeklinde idi. Buralarda bulunan mahpuslara gayet az yiyecek verilirdi.

Mahpuslara alkolli içkiler vermek caizdi. Buralarda cezaevi inzibat ve kaidelerine riayetsizlik para cezasile teyit olunmuştu. Meselâ yemekten evvel el yıkamayan mahkûmlardan para cezası alırlardı (Bertrand).

rın yapılan masraflardan kendisine ayrılan bir hisse ile geçinirdi. (9 Temmuz 1570) tarihli emirnameden sonra bu memurlardan nakdî bir kefalet talebedilmesi kabul edildi. „Cipier" lerin ayni zamanda iyi şöhret ve hüsnüahlâk sahibi kimselerden intihap olunması ve hâkim huzurunda yemin etmesi lâzımdı. (31 Kânunsani 1756) tarihli emirnameden sonra bu müzayede usulü kaldırılmış ve „Cipier" lerin intihabı Flandr eyalet meclisine bırakılmıştır.

1624 Tarihinde neşrettiği bir emirnamede «Ferdinande de Bavi ere»,Liej prensliği dahilinde bulunan hapisanelerin idaresini muntazam bir hale sokmuş ve bilhassa mahpusların iaşe ve ibatelerine ait bazı ahkâm vazeylemiştir.

Bu emirnameye göre, her mahkûma muayyen büyüklükte bir yatak ile her ay değiştirilmek üzere oniki buçuk kilo ağırlığında saman ve haftada iki kilo olmak üzere üç adet ekmek ve günde iki defa su verilirdi. Hayır cemiyetleri tarafından yardımcı gıdalar verilmesine ve teshinlerine bakılmasına, kendilerine kitap, çalısmak için âlât ve edevat temin edilmesine, hastalara ihtimam gösterilmesine müsaade olundu.

Flandr eyalet meclisi tarafından (21 İkincikânun 1639) da ısdar edilen bir emirname ile de hapisanelerin dahilî rejimi tanzim edilmiştir. Bu emirnameye göre, güneş batar batmaz mahbuslar ateşsiz ve ışıksız bir hücreye konur, gündüzleri de müşterek bir hayat geçirirler (Madde—21) .Söğme, münakaşa, münazaa paracezası müeyyedesi altında memnu telâkki edilmiştir (Madde—14). Kâr ve zararı bir santimi geçmemek üzere iskambil, ve sair bazı oyunlara müsaade edilmiştir (Madde—11). Mahbuslara alkollu içkiler satılması caizdi. Ancak „Cipier", her adama bir bardakdan fazla şarap ve ya bira veremezdi (Madde—16) [1]

Hapisanenin inzibatına taallûk eden bir çok suçlar para cezası ile tecziye edilirdi. Bu cezaların hemen ödenmesi mecburî idi. Derhal tediye olunmadığı takdirde mahbus, gece ve gündüz katıksız hücre hapsine konulurdu. Bu para cezalarının yarısı „Cipier" ile „Bourgmestre— Eyalet valisi" ve «Bailli» ye verilir, Diğer yarısı da mahpuslar arasında mütesaviyen taksim edilirdi (Madde—30).

---

[1] Onyedinci asırdaki Belçika hapishanelerini mevzubahs ederken (Bertrand) şöyle anlatıyor:
Belçikanın muhtelif yerlerinde, farelerle dolu yer altı karanlık hücreleri mevcuddu. Buralarda rütubetli toprak üstüne zencirlerle bağlı bir şekilde yatırılan mahkûmlara taşlar yasdık vazifesi gürürdü. Bu yer altı hücrelerinin tavanlarına demirlerle kaplanmış kafes şeklinde kalın direkler sıralanmıştı. Hemen her vakıt buralardan işkence altına alınan suçluların feryatları eşidilirdi . . . .

524

«Cipier», hapisaneden firar vukubulmamasına dikkat etmekle mükellefdi. Aksi takdirde hukukan mesul addedilirdi (Madde—8).

Bu tarihlerde İngilterede (1551) « Bridewel » ve Amsterdamda «Rasphuys» müesseseleri açılmışdı. Buralarda mahkûmlar çalışdırılır ve ceza mesai ile müterafik bir şekilde çektirilirdi. Belçika şehirlerinde de bunlara müşabih « Tuchthuyzen » ler tesis olunmuştur . Bu iş müesseseleri bilhassa serserilerin ve dilencilerin habsolunmalarına tahsis olunmuşdu. Bunlardan biri (1621—1623)de Brükselde, ikincisi de « Gérard de Diable» ın « Steen » inde 1627 de tesis olunmuştur.

1701 Tarihli bir vesikadan anlaşıldığına göre Gan şehrinde de serserileri ve halkı tehdid eden diğer fena kimseleri yerleştirmek ve çalıştırmağa icbaretmek için „ Tuchthuyzen " tesis edilmiştir . Bu müessese aynı zamanda kendilerini sefahete kaptıran, veli veya vasilerine itaat etmeyen ve fena tavır ve harekette ısrar eden gençlerin de ahlâkî salâhlarını temin etmek maksadile vücuda getirilmişti.

Almanya ve Holandadaki „Tuchthuyzen»ler serseri ve dilençilerin hapis ve tazyiki için kullanılmakla beraber, suçluların hapis cezalarının infazına da yarardı Fakat Flandrdeki «Tuchthuyzen» lerde hakiki suçluların hapis olundukları tahmin edilmemektedir. Her halde (1719) da Gan hapisanesi, aynı müdürün idaresine tevdi edilmiş olmasına rağmen «Tuchthuyzen »den ayrı bir müessese idi.

1753 Tarihinde Braban meclisi bu eyalette sürgün cezası yerine gerek kürek cezası (Fransa Kralı kadırgalarında çalıştırmak) ,gerek bir hapisanede çalışmak mecburiyeti ile müterafik olarak hapis cezasını ikâme etmek suretile yeni bir ceza sistemi ihdas ve ikâmesini teklif etti. Aynı suretle Şansölye «Kaunitz» ,(29 Eylûl 1764)de (Marpue) usulünü [1] kaldırarak yerine kârlı mesailere tahsis edilen bir islâh evinde hapisin ikâme edilmesini ileri sürmüştü. Bu teklifler üzerinde rey ve mütalâalarını bildirilmesi Adliye meclislerinden talebedildiği zaman «Gueldre» konseyi, ölüm cezasından hafif ve âdi sürgünden ağır terhibî bir cezaya mahkûm olan suçluların hapsine hizmet etmek üzere bir ağır ceza evi (La Maison de force) ihdasının muvafık olacağı mütalâasında bulunmuşdu.

Vılaın XIIII Ve Gan ceza evi :

18 inci asrın ikinci yarısında Flandr ve Braban eyaletlerindeki

(1) Orta çağda bazı suç faillerine dağlayarak damgalamak suretile bir ceza verirler ve buna "merpue„ cezası derlerdi.

525

hapishaneler, iki gayeyi istihdaf ediyordu; Serseriliğin ve dilenciliğin tenkili ve cinayetlerle mücadele. Cismanî cezalar yerine hapis ve hidematı şakke cezalarının ikâmesi şeklinin tatbiki usulleri aranmağa başladı. Bu maksadla «Bailli» Vilain XIIII ün teşebbüsü ile Gan hapisanesi tesis edildi. Projesi kendisi tarafında yapılan bu bina, altı köşeli bir avlunun etrafında ayrı kartiyeler halinde inşa edilmiş bir binadır. Her kartiyenin bu avluya açılmış bir methali vardır. Her kartiye ayrı sınıf suçluların hapsolunmasında kullanılır. Cinayet mahkûmları için müstakil bir kartiye tahsis olunmuştur. Bu kartiye, daha hafif suç failleri ile kudretleri olduğu halde dilencilik yapanların hapsolundukları kartiyeden farklı olarak inşa edilmişdir.

XIIII üncü Vilain ilk zamanlarda mahpusların yirmişer kişilik koğuşlarda yerleştirilmesini düşünmüştü. Bilâhara müşavir «Fierblant»ın tavsiyesi üzerine geceleri tecrit sisteminin tatbikina girişildi.

Mahpuslar Gan harpisanesine 1773 Mayıs ayında nakledilmişdi. Bunlar ozaman diğer hapisanelerde bulunan ve binasızlık yüzünden terhibî cezalarının tatbik ve infazı tehir edilen mahkûmlardan ibaretti.

Aynı tarihlerde «Vilvorde» da bir hapisane daha inşa edildi. Bu hapisanenin inşasına 1772 de karar verilmişken 1773-1774 de başlanabildi. Bunun bir aynı da«Namur»şehrinde inşa edilecekdi. Fakat bir dürlü inşasına başlanamadı.

Gan hapisanesindeki mahbuslara keten, kenevir, iplik, ve dokuma işleri yaptırılır ve balık ağı ördürülürdü. Sonraları bu mesa işine, boya istihsal işi de ilave edildi. O esnada bu işler, Almanya ve Holandada «Rasphuys» ismi verilen müesseselerin inhisarı altında idi. Gan ceza evi bu şekilde 1782 ye kadar en yüksek devrini yaşadı. Bu tarihde, ikinci «Joseph», bazı sınayi erbabınn tahrik ve teşvikile müessese mesaisinin serbest sınayi adamlarına rakabet edecek bir mahiyet aldığı bahanesi ile müesseseden bu tarzı mesaiyi tamamen kaldırdı. «Gan ceza evinin muhtelif tarihlerde üç defa ziyaret etmiş olan Howard» 1783 de yaptığı ziyaretinde müessesede çok büyük dekişiklik le karşılaşmış olduğunu kaydeder; Mahpuslar âtıl ve sanat öğrenmekten mahrum, para kazanamaz bir halde idiler. Verilen gıdalar azaltılmıştı. «Howard» müessese mevcudunun dörtte birinin bu şerait altında hastalanmış ve tedavi edilmekte bulunmuş olduğuna katiyen hayret etmemiş olduğunu ilave eder.

Belçika Fransız hâkimiyeti altına girdikten sonra hapisaneler bakımsız, berbad bir hale düşdü. Hapisanelerin temiz ve mahpusların sıhhatlarının tegayyürüne mani olacak tarzda tutulmasını âmir olan 1796 kanunun hükümlerine rağmen ihtilâle kadar bu berbad vaziyet

devam etti.

1804 te «Anvers" de bir hapisane inşa edilmiş isede 1815 de ilga edildi. Fakat 1821 tarihine kadar tamamen ortadan kaldırılamadı. Ve «Saint — Bernard» deki eski manastır binasında merkezî bir islâh evi ihdas edilinceye kadar devam etti.

Konsüllük hükûmetinin idaresi zamanında Gan hapisanesi «Lievin Bauwens» kardaşların idaresine tevdi olundu. İplik fabrikatörlarî, memurların iaşesi ve ibatelerini üzerlerine aldılar. Maaşlarını da hükümet deruhde etti. Hapisane müdürü, idarî noktai nazardan ceza evinin şefi idi. Fakat hapisaneyi «Bawens» ler idare ediyorlardı. (10-Ventâse 9) tarihli kanuna kadar mahkûmların iaşe ve ibateleri, ilbasları bunlar tarafından temin edilmekte, dilenci ve serseriler de hükûmet tarafından beslenmekte idi. Gıdalar çok muntazamdı Hattâ bir çok itiraz ve tenkidleri bile mucib oluyuordu.

Binasızlık yüzünden bu tarihlerde ağır ceza evi, hem tevkif evi ve hemde kabahat cezalarının infaz yeri olarak kullanılıyordu. Kadın ve erkek her iki cinsden de mahkûm seçilir ve Gan ceza evine yollanırdı. Bunlar Gan hapisanesine sıhhat itibarile çok perişan vaziyette gelirlerdi.

Belçika Holanda hâkimiyeti altına girdiği zaman hapisanelerin tanzimi için yeniden bir hareket başladı. (4 Teşrinievel 1821) tarihli nizamname ile müesseselerin bir tasnifi yapıldı. Ceza evlerinin inşaları için bazı ahkâm vazedildi. Bu nizamname, mahpusların bakımı hakkında hükumete bir masraf tahmil ediyordu. Vazeylediği hükümler meyanında kadın ve erkek mahkûmların tefriki, imkân nisbetinde çocukların büyük mahkûmlardan ayrı bulundurulması gibi hükümler de vardır. Bilâhara yapılan emirlerle muhtelif islâhat vücude getirilmiştir.

1830 da Hapisanelerin vaziyeti;

Belçika İstiklâline kavuşdukdan sonra hükûmet hapisaneler teşkilatı ile sıkı bir surette alâkadar olmağa başladı. Hapisanelerle bu sahada çalışan hayır müesseselerinin idaresi bir müdüre tevdi edildi. Bu işle ilk defa Adliye nazareti şube müdürlerinden « Soudain de Niedewerth » tavzif edilmişdi. (1830) da Meşhur hapisaneci « Ducpétiaux » hapisaneler umumi müfettişliğine tayin edildi.

1830 da Belçika hapisaneleri şu şekilde taksim edilmişdi;

1 — Ceza infazına mahsus olmak üzere (Gand, Vilvorde, Alost, Saint — Bernard) dört hapisane;

2 — Dokuz aded kabahat cezalarının infazına tahsis edilen evlerle yirmi aded tevkif evi.

3 — 149 aded Depo ve nazaret hane (Maison de passage). Bu müesseseler meşhut suç halinde tevkif edilenlerle borçdan dolayı habsedilen bazı eşhasa da tahsis edilmişlerdi.

Yapılan ilk islahat «Ducpétiaux» nun (1833) haziranında neşrettiği bir raporda uzun uzadıya teşrih edilmiştir. Bu ıslahatın başlıcaları şunları ihtiva etmekte idi ; Gan hapisanesi hidematı şakke mahkûmlarına, Vilvorde ceza evi cinayet mahkûmlarına tahsis edilmişdi. Halbuki daha önceleri (4 Teşrinievel 1821) tarihli kanuna ragmen her iki sınıf mahkûmlar bu müesseselerde muhtelit bir vaziyettedirler. Altı aylık cünha mahkûları ile altı aydan fazla hapis cezasına kahkûm olan kadınlar, « Saint - Bernard» hapisanesinden Gan ceza evinin hususî bir kartiyesine nakledildiler. Bu nakillerden sonra « Sain-Bernarda » hapisanesindeki genc mahkûmların daha esaslı bir şekilde ve ayrı bir sınıf halinde tefrikine imkân hasıl oldu.

(31 Temmuz 1831) Tarihli bir kararnamede, merkezi ceza evlerindeki mahkûmların bir kısım cezalarının affi hakkında bazı ahkâma tesadüf edilir. Bu kararname, cezalarının infazı sırasında iyi tavır ve hareket gösteren bazı mahbusların ceza müddetlerinin tenziline imkân vermektedir (Madde-1) Mahkûmların geçmişdeki vaziyetlerine aid malûmat, hüküm fıkralarına veya tevkıf kararlarına istinaden tesbit edilecektir (Madde-2) Bu karanamenin üçüncü maddesi, büyük hapisanelerde mahkûmların tavır ve hareketlerine dair bir sicil tutulmasını âmirdir. Bu sicille, mahkûmların mükâfatı müstelzim fiil ve hareketleri ile inzibati noktadan işledikleri suçlar ve bunlara verilen cezalar kaydolunur. Hapisane memurları mahkûların tavır ve hareketleri hakkında muntazam malûmatı havi defter tutarlar. Bu defterlerdeki notlara göre mahkûmun ruhî haletleri üzerinde yapılan tetkikat neticeleri sicil defterine ilave edilir (Madde-4,7). Kararname sekizinci maddesile, cezanın meşrutan tenzili usulünü tesbit etmektedir. Fena tavır ve hareket gösterenler bu istifadeden tamamen veya kısmen mahrum edilir. Mahkûmun bu tenzilattan istifade edebilmesi için cezasının en az üçde birini çekmesi ve müebbed habse mahkûm olanların da hiç olmazsa cezasının en az yedi senesini çekmiş olması şarttır (Madde-10).

(1831) Kararnamesinde mahbusların ahlâkî muhasebesine ve mahkûmların meşruten tahliyesine aid esaslara rastlanmakdadır.

Ducpetiaux ve münferid hapis sistemi;

Ducpetiaux (1833) de meşhur raporunu yazdığı sırada, her şeyden evvel, mahkûmları cinsiyetlerine, cezalarının mahiyetine göre tasnif ediyor ve mahkûmları geceleri imkân nisbetinde münferit hücrelerde tecrid altına almağı, gündüzleri de mazbut bir tasnif altında devamlı bir nazarete tâbi tutmağı taleb ediyordu. Mutlak tecridi ancak tstisnaî hallerde ve ihtiyatî tedbir olarak kabul etmekde idi. Mükerrirlerin, ağır vaziyetlerle müterafik ve yahut ağır surette ahlâki terddiyi delâlet eden cinayet suçlularının, hidematı şakke mahkûmlarının her sene bir aydan altı aya kadar münferid hücrede tecrid altına alınmasına mahkemeler tarafından karar verilebilir. İdam cezasından tahvilen hapis cezasına mahkûm olanların da âzamî yirmi sene olmak üzere mutlak tecrit altına alınmasını istiyordu. Fakat ceza sistemi üzerindeki bu görüş tarzı çabuk değişti. (1838) de Neşrettiği eserinde; «Ducpetiaux», hücre cezası ve münferid hapsin faydalarını sayıyordu. (1840) da genç suçlular için merkezi bir ceza infaz müessesi ihdası hakkında neşrettiği muhtırada, hücrevî hapis rejiminin faydaları üzerinde ısrar ederek bu kabil mahkûmlar için gece gündüz tecrid usulünün tatbikini teklif etmiştir.

Bu düşünceler altında (3 Birinci kânun 1844) de Ducpetiaux. Belçika mebusan meclisine hapisanelerin ıslahı hakkında bir kanun projesi teklif etti. Bu projede askerî hapisanelerle genç suçlular ve kadınlara tahsis olunan ceza evleri müstesna olmak üzere bütün hapisanelerde gece ve gündüz tecrid sisteminin tatbik edilmesini ileri sürmekte idi (Madde — 8). Bu rejim altında cezalarını çeken mahkûmların cezaları, mahkûmiyet müddetlerine ve cezalarının mahiyetine göre azaltılacaktı. Ducpetiaux, bu kanun projesine Belçika hapisaneler vaziyetini ve münferid hapis sisteminin umumileştirilmesini mevzuu bahseden ve bazı yabancı memleketlerden alınan misalleri de ihtiva etmek üzere bir esbebı mucibe lâyihası da ilave etti.

Bu teşebbüslerin neticesi olarak münferid hapis rejiminin bazı nevi mahkûmlar hakkında kısmen tatbika başlandığına şahid oluyoruz; 1835 de Gan hapisanesinde otuz iki adet münferid hücre inşa edildi. Fakat bu hücreler cezalı mevkuflarla emrazı akliye hastanelerine kabul olunamayan deli mahkûmların tecridine tahsis edilmişdi. Bundan başka «Alost» askerî ceza evinde de altmış üç yataklı bir hücrevi kartiye inşa edildi. Buraya yalnız aşağıdaki mahkûmlar kabul ediliyordu;

1 — Sıhhî ve ahlâkî karantinaya tâbi tutulmak istenen mahkûmlar.

2 — Ağır suç işlediğinden dolayı haklarında verilen cezayı, sıhhatının ademi müsadesi dolayısile, karanlık hücrede çekemiyen mahkûmlar.

3 — Aklî haleti veya tavır ve hareketi itibarile hartiyedeki mahbusların ahlâkî ve yahut disiplin ve inzibatı üzerinde ahlâkan tereddiyi icabettirecek şekilde fena bir tesir icra eden veya edebilenler.

4 — Nihayet, geçmişdeki hali, tavır ve hareketi veyahut yaşının bir az ilerilemesi dolayısile müessesenin mutad kaidelerinden ayrı muameleye tâbi tutulması iktiza eden mahkûmlar.

Talî hapisanelerde (tevkıf evi ve cünha cezalarına mahsus evler) tecridin ilk tatbikı, «Tongres» hücrevi hapisanesinin faaliyete geçtiği tarih olan (1844) tarihine tesadüf eder. Bunu takiben Belçikada hücrevî tipde bir çok tâlî hapisaneler tesis edilmiş ve faaliyete geçmiştir (1850) Brükselde kadınlar hapisanesi, keza «Marche» tevkıf evi, (1851) de «Liege» «Bruges» ceza evi, (1853) de, «Verviers» ve «Dinant» tevkıfhaneleri, (1854) de «Charleroi» (1856) da «Courtrai», (1857) de «Anvers», (1859) da «Hasselt» tevkıf evleri, (1862) de «Gan» ceza evi, (1863) de «Termonde» tevkıfhanesi, (1867) de «Mons» ceza evi, (1869) da «Louvain» tevkıf evi, (1870) de «Arlon» tevkif ve ceza evi, (1871) de «Tournai», (1872) de «Huy» tevkifhaneleri, (1873) de «Malines» (1874) de «Neufchâteau», (1875) de «Saint—Cilles», (1903) de «Nivellese», (1904) de «Turnhot» tevkif evleri tesis edildi.

(1860) Teşrini evvelinde «Louvain» hücrevi ceza evine mahkûmlar konulduğu zaman, bu ceza evi cezalarının nevi tefrik edilmeksizin bir seneden yukarı cezalıları kabul etmekte idi. (1872) Tarihine kadar esbabı muhaffifeye müstenid olmayan müebbed cezalar bu müesseseye kabul olunmayordu. (26 Şubat 1872) tarihli İradei kıraliye bunların da kabülünü emretti. Bu tarihden itibaren müessese cezanın nevi ne olursa olsun bir seneden yukarı hapis cezası ile mahkûm olan bütün suçluları kabul etmeğe başladı.

(23 Nisan 1862) de 126 kanton hapishanesi lağvedilmişti. Kabahat cezalarına mahkûm olanlar cezalarını «Arondisman» ceza ve tevkif evlerinde çekmeleri kabul olundu. Çünkü bu binaların tamiratı büyük masraf ihtiyarını istilzam ediyor, idare ve muhafazası bakımından mühim bir jandarma kuvvetinin bulundurulmasını mecburî kılıyordu. Bu sebeple bu müesseseler fena ve harap vaziyette idiler. Mamafih bu kararla mahkûmların «arondisman» hapishanelerine gönderilmelerinde mühim mahzur görülmedi. Bu kararın esbabı mucibesinde, «Bugünkü münakale okadar kolaylaşmış ve çabuklaş-

mıştır ki bu tedbirin tatbikı ciddî mahzurlar tevlid etmeyecektir.» denilmişti.

Yukarda arzettiğimiz şekilde hücrevî hapisanelerin inşası (1867) de «Saint — Bernard» hapisanesinin ilgasına imkân vermişti. «Vilvorde» deki askerî cezaevi de (1871) de lâğvedildi.

(1867)de Ceza kanunun müzakeresi esnasında, (1853) de kabul edilen metin üzerinde tecrid altına alınan mahkûmların cezalarının tenziline müsaade edilmesi imkânını veren bir tadil teklifi yapıldı. Bu tadil için, esbabı mucibe olarak, şu noktalar ileri sürülüyordu; «Bir taraftan tecrid rejiminin tatbikine kâfi gelecek şekilde cezaevleri mecud değildir, diğer tarafdan bu rejimin şiddeti ve mahkûmun ıslâhı hali üzerindeki tesiri şüpheden varestedir. Binaenaleyh bu rejim altında cezasını çeken mahkûmların cezalarının diğerlerine nisbetle tabiatile daha hafif olması lâzımdır.» Fakat Nâzır „Bara" nın müdahalesi, bilhassa hücrevî hapisanelerde cezasını çekenlerin cezalarının yarısını tenzil etmek hususundaki Krala teklif yapabildiği yolundaki idarî tatbikatı hatırlatarak, bu teklifin kanuniyet kesbetmesine meydan vermedi.

Bütün bu teşebbüsler ve faaliyetlerle Belçika hapisaneleri mümkün mertebe ve kâfi derecede hücrevileşmişti. (4 Mart 1870) kanunu münferid hapis şeklini, hürriyeti tahdid eden cezaları infazında umumî bir kaide olarak vazeyledi; «Hidematı şakkeye, ağır hapse veya kalebendliğe mahkûm olanlar, hapisaneleri vaziyetlerinin müsaadesi nisbetinde, tecrid rejimi altına konulur.» Maamafih bazı uzun müddetli mahkûmlar için müşterek rejim tatbik olunabilir; «Müebbeden hidematı şakkaya mahkûm olanlar ile müebbed kalebendlik mahkûmları cezalarının ilk on senesi zarfında tecrid altına alınırlar.» Aynı kanun tecrid rejimi altında çektirilen ceza müddetlerinin tenzili hakkında da karışık bir sistem meyadana getirmiştir. (1 Mayıs 1913) tarihli kanunla ilga edilen, cezaların bu hesap tarzının tefe ruatına girmiyeceğiz. Bu tarihte münferid hapis sistemi aşağı yukarı mutlak bir şekilde idi.

(1 Mayıs 1913) kanunu, (1870) tarihli kanunun ahkâmını tevsi etmiştir. Bu kanunun meriyete girdiği tarihten itibaren hidematı şakke, kalebendlik, ağır hapis veya habis cezasına mahkûm olanlar cezalarının ilk on senesini tecrid rejimi altında çekmeğe mecburdurlar. Eğer sıhhi vazıyetleri icabettirirse bu müddetten daha evvel de tecrid rejiminden kurtulabilirler.

«Forest»ve«Audenard» hapisanelerinin küşadı ile hücrevî hapis sisteminin tam manasile tatbik edilmesi mümkün olduğu halde bunun tatbikı

1919 ayani umumî harbin sonuna kadar gecikti. Yalnız Gand merkezi hapisanesinde bazı mahkûmlar hakkında meselâ on sene hücre cazasını çektikten sonra bu rejimi tercih eden mahkûmlarla, aklî ve bedenî vazıyetleri dolayısile hücre hapsine konulması mahzurlu görülen ve bazı genç mahkûmlar hakkında müşterek rejim tatbik olunuyordu.

« Ducpétiaux » nun tasavvur ettiği ceza infaz planı aşağı yukarı tahakkuk etmiş ve tatbik sahasına girmişti. Fakat 1920 den itibaren başlayan ıslâhat, derin bir surette infaz sistemi üzerinde mühim tadilâta sebebiyet verdi.

532

No: 73

Eski ve yeni tabiî hukuk [1]

Konferansı veren : B. HONİG
İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinden

Sayın Bayanlar, Baylar !

«Eski ve yeni tabiî hukuk» üzerinde sizinle konuşmak şerefine nail oluyorum. Bu mevzuun bu şekilde formüle edilmesinin doğru olup olmaması hatıra gelebilir. Mademki, hukuk insanların birlik hayatını tanzim eder, yani hukuk insanlar için mevcuttur. Tabiatı gösteren « Tabiî Hukukun » mefhumu ile dünyanın yani bütün şeylerin tabiatı değil, yalnız insanın tabiî fikri kastedilir. Buna göre «Tabiî Hukuk » mefhumu ile yalnız insan tabiatına uygun olan bir hukuk anlaşılmalıdır. Fakat, geri gidebildiğimiz kadar, hukuka ait olan insanî tabiatın parçası, yani insanların hukukî hissi, onların adâlet tefsirini değiştirmedi. Bu halde « Eski ve yeni tabiî hukuk » mevzuunun manası ne olabilir?

Şüphesizki, tabiî hukukun kendisinin değişmesi tasavvur olunamaz. Çünkü, tabiî hukukun esasları insanî tabiat gibi lâyetegayyer olmalıdır. Bu sebeble yukarıdaki mevzuun manası yalnız şu olabilir: Eski ve yeni zamanda yalnız insanların tabiî hukukun cevherini anlayışı farklı idi. Bu farklı anlayış tabiî hukukun meriyet sebebine ve onun müsbet kukuk ile münasebetine dairdir.

Buna bağlı olan mesele şudur. Tabiî hukukun kaynağı nedir?, Yani tabiî hukukun esaslarını kim verir? Bu esasları veren asla vaziî kanun değildir. Çünkü, kanunî hukuk ile tabiî hukuk arasındaki fark, eğer varsa evvelâ kanunî hukukun vaziî kanunun iradesine taallûk etmesinde aranmalıdır. Bu halde tabiî hukukun kaynağı olarak örf ve âdet nazarı itibara alınabilir. Çünkü, kanunî hukuk yanında beşeri âdete müstenit olan bir hukukun mevcudiyeti unumiyetle tasavvur ediliyor. Ancak örf ve âdet üzerine kurulan ticaret hukukunun birçok esaslarını hatırlamalıyız. Halbuki, kanunî hukuk ve âdet hukuku umumiyetle müsbet hukuk mefhumu altında toplanıyor, ve müs-

[1] Bu konferans 18-2-39 tarihinde Ankara Halk evinde verilmişdir.

bet hukuk ile bir halk kütlesi içinde hakikatta merî olan ve icabında devletin cebri ile tatbik edilen hukuk anlaşılıyor. Diğer taraftan tabiî hukuk daima müsbet hukukla karşılaşdırılıyor ve bu tezat ile tabiî kukukun cevherinin en iyi suretle gösterildiği zannediliyor.

Bu sebeple beşerî âdette de tabiî hakukun kaynağı görülemez. Müsbet hukuk karşısında tabiî hukukun mevcut ve merî olması ne vaziî kanunun iradesine, nede halkın âdetine müstenit değildir. Binaenaleyh, tabiî hukukun kaynağına yaklaşmamız için, biraz felsefe tarihinde bulunan tabiî hukuk tasavvurunun inkişafına bakalım.

Xenophon «Apomnemoneumata»yani «Sokrat'a dair hatıralar» namındaki eserinde zevkli bir konuşma naklediyor: Birgün Sokrat Hippias'a sokakta rasgeldi. Bu dinsiz sofista bir ders vermek istedi. Konuşmaları esnasında hukukun mebdeinin ne olduğunu, yani hangi suretle hukukun teşekkül ettiğini ona sordu. Hippias buna: «Vatandaşlar birleşip hukuk hükümleri hakkında karar verirler» diye cevap verdi. Sokrat: «Çok iyi, dostum! şuhalde, nasıl izah edeceksin ki, bütün milletler muhtelif ve mühim hukuk hükümlerini ayni surette tanıyorlar?» Bir misal vermek için Hippias'a ebeveyine hörmet ve ihtiyar anaya ve babaya yardım etmek ve ölüleri gömmek vazifelerini hatırlattı ve ilâve etti:«Kabul edeceksin ki, bütün milletler böyle normlar tesbit etmek için toplanamazlar, bilhassa ayni lisanı konuşmadıklarından bu hususta anlaşmaları mümkün değildir. » Hippias cevap verdi. « Doğru. Yalnız ilâhlar tarafından umumiyetle tanınan hukuk hükümleri hakkında bütün insanlara ayni kanaat bahşedildiğini itiraf etmeyelim. »

Bu cevap ile Hippias esas itibarile Sokrat'ın noktai nazarını kabul eder. Çünkü, Sokrat'a göre, yazılmamış olan fakat ilâhlara atfedilen normlar tabiî ve bütün insanlarda müşterek aklə müstenittir. Sokrat'ın talebesi Eflaton, ne surette bu nazariyat ile müsbet hukukun meriyetinin birleştirilebileceği yolunu buldu: Muhtelif ve değişen devlet kanunları yalnız yazılmamış ve umumiyetle merî olan hukukun görünüşleridir. Onlar, insanın hatalarına ve yanılmalarına maruz iseler de, ebedi hukukun görünüşleri olmaları hasebile ayni mahiyeti haizdirler. Eflato'nun talebesi Aristo bu hakuk için ilk defa Sikkor gvıkor yani tabiî hukuk mefhumunu kullanmıştı. Bu mefhum iki asır sonra Roma müellifleri Cicaro, Sallust ve Seneca ilâhri tarafından «Lus naturale» mefhumu ile tercüme ve Roma hukuk diline ithâl edildi. Roma hukukçuları da bu hukuku «ius quod natura omnia animalia docuit,» yani tabiat tarafından bütün ziruhalara öğredilmiş olan hukuk olarak izah ediyorlar. Milattan sonra

534

İkinci asrın ulpian, paulus, Gaius gibi büyük hukukçuları tabiî hukuku bütün milletlerde meriyette bulunan hukuk addediyorlardı. justinian sokrat'ın ölümünden 950 sene sonra «Corpus juris Civilis» namile bütün zamanların en yüksek kanununu yazdığı zaman, Sokrat'ın düşüncesine yeniden dönüyor. Çünkü, bu esnada hiristiyanlık insanları dindarlığa sürüklemişti. Justinian bir emrinde ki, tabiî hukuk bütün insanlara «divina quadam providentia» yani ilâhi hikmeti rabbaniye ile nazil olmuştur. Bu fikir tenevvür devrine kadar bütün hukuk nazariyesinin temeli olarak kalmıştır. Ancak, Hugo Grotius on yedinci asrın başlangıcında tabiî hukukun temeli beşer aklı olduğunu yeniden gösteriyor. Onun ile hakikî tabiî hukuk devri başlıyor. Çünkü, o zamandan itibaren geçen iki asır esnasında bütün hukukcular yalnız beşerî aklın tabiî hukukun temeli olduğuna işaret etmekle kalmadılar, ayni zamanda müsbet hukuktan tabiî hukuka daha yüksek kıymet verdiler. Bu ikinci noktainazardan ancak on dokuzuncu asırın ikinci yarısında felsefî positivismin nüfuzu altında vazgeçilmiştir. Birinci noktai nazarı ise bugün de tasvip ediyoruz, elverir ki, tabiî hukuk esaslarının meriyetini toptan kabul edelim. Müsbet hukuka ait bu uygunluğun neticesi nedir?

Üç neticeyi biribirinden tefrik etmeliyiz:

İlk olarak ***bütün müsbet hukuklarda*** ayni surette bütün insanların anlayışına göre ***hukukun idesine ve gayesine*** ve bu sebeple onun ceherine ***uygun olan birçok esasları*** buluyoruz. Bilfarz, mülk sahibinin kendisine ait olan şeyleri serbest surette kullanabilmesi esasını ele alalım: Bununla yalnız ferdî mülkiyetin mevcudiyetine kastetmiyoruz belki aynı zamanda aileye, Belediyeye, Devlete mülkiyet tanıyan hukukların mevcudiyetini de tasavvur ediyoruz, netekim hakikaten böyle hukukların mevcudiyeti hukuk tarihince de tasdik olunuyor. Yalnız şunu tesbit etmek istedik ki, herbir hukuk nizamı mülkiyeti bir hukuk müessesesi olarak tanımalıdır.

Çünkü, mülkiyeti tanımıyan bir hukuk nizamı tasavvur edilemez. Eğer mülkiyeti tanımıyan bir hukuk nizamının varlığı tasavvur edilebilseydi eşyaya ait münasebetlerin bir nizamı mevcut olmıyacaktı. Halbuki, eşya münasebetlerini tanzimi hukuk nizamının esaslı bir parçasıdır.—Yahut bir kimsenin mallarına ika edilen zararların bu zararları veren kimse tarafından tesviye edilmesine ait olan hukuk hükümlerini düşünelim. Bu esas yukarıda bahs edilen esastan doğrudan doğruya istidlâl edilebilir. Çünkü, bu esas hukuk nizamı tarafından istenilen malların vaziyetinin tanzimini himaye etmelidir. Hukuk varlıkların himayesi ceza hukukuna müstenit olduğundan bu konfe-

ransta bundan bahsetmiyeceğim. Ayni surette umumiyetle malûmdurki, hiçbir hukuk nizamı cezadan hukukî himaye vasıtası olarak vazgeçemez.» Diğer bir misal daha : kendisine haksız surette hücum edilen her insanın mutarız aleyhine nefsini müdafaa etmek hakkına ait olan esas üzerinde düşünelim : Hayat, sıhhat, ve hürriyet herkesin en tabiî varlığıdır. Meşru müdafaa hakkına müsaade etmeyen bir hukuk nizamı en tabiî varlıkları yalnız kusurlu surette himaye edebilecektir. Görüyoruz ki, her hukuk nizamı böyle esasları muhtevi olmalı, kabil olduğu kadar kendi vazifesini yapmağa muktedir bulunmalıdır. Bu sebeple böyle esaslar hukukun tabiatına toptan ait olan insanların tasvvurlarına tevafuk eder ve Böylece de tabiî hukukun esasları olarak tesmiye edilebilir.

Sonra Bütün müsbet hukuklardan ayni surette muhtelif çok mühim, fakat *hukukî tasavvurlardan gelmiyen mefhumları* buluyoruz, „nisfet" ve „hakkaniyet ve hüsnüniyet" gibi. Romalılar tarafından tanılan „negotia strictit iuris" yani dar hukuka dayanan akidler, ve „negotia bonae fidei" yani hüsnüniyete dayanan akidler arasındaki fark ikinci mefhumun anlayışına istinat eder. Dar hukuka dayanan akidlerde, borçlunun vazifeleri tamamen yazılı hukukun normlarından çıkarılırdı. Bilâkis, hüsnüniyete dayanan akidlerin ifası hakkında, hakkaniyet ve hüsnüniyet yani hukuka mensup olmıyan fakat âdet ve adâletten alınan mefhuma riayet edilmek icabederdi. Halbuki bugünkü medenî hukuk akidlere ait bu tefriki tanımıyor. Borçluların bütün vazifeleri hakkaniyet ve hüsnüniyet prensibler altındadır. Türk medenî kanununda olduğu gibi diğer modern kanunların birçok maddeleri emredeler ki, borçlu akitten doğan vecibeleri hakkaniyet ve hüsnüniyet prensiblerine göre yapmalıdır. Yani, borçlu sanki akdin tekevvünü ânında alacaklının bütün meşru alâkalarını tatmin etmeği taahhüt etmiş gibi, akidin ifası zamanında onlara vicdanlı surette riayet etmek mecburiyetindedir, Bundan başka modern kanunlar emrederler ki, akidlerin münazaunfih noktaları hakkaniyet ve hüsnüniyet prensiblerine göre tefsir edilmelidir.

Bundan şu anlaşılır: *Hakkaniyet ve hüsnüniyet prensipleri âkitlerin konkre iradesini ikmal etmelidir.* Kanunun eksikliği değil, âkitlerin ifadelerinin noksanı hakkaniyet ve hüsnüniyet prensipleri ile ikmal edilmelidir, Bu prensiplerin meriyet sebebini insanın ahlâkî hisinde' yani onun tavrında aramalıyız. Çünkü, akid münasebeti bir itimat münasebetidir. Alacaklı ve borçlu kendilerine mahsus alâkaların ve ihtiyaçların mütekabilen herbiri tarafından anlaşılmasını isteyebilirler. Bu lâzıme bu talep iptidaî hukukî bir esasî değil, fakat birliği ilerleten ve bu sebeple ahlâkî olan bir esasdır. Binaenaleyh, onun me-

536

riyet sebebini hukuk değil, fakat ahlâk verir. Hukuk nizamı yalnız o talebin tatbikına yardım etmeğe hazırdır.

Ayni şey *nisfet* mefhumunda da merîdir. Elbette, bu mefhumun muhteveasını izah etmek kolay değildir. Bu sebeple burada mantığın ve ahlâkın büyük hocası Aristo'yu dinleyelim:

„Nisfete göre hareket eden adam subjektif hakları azaltmağa hazır olduğunu ve vaziyeti evvelden keşif ve istidlâl ettiği halde vazîî kanunun emrettiğini yapmak istediğini" Aristo „Büyük ahlâk" namındaki eserinin ikinci kitabının birinci kısmında söylüyor. Nisfete göre bu izah ile Aristo nisfet ile müsbet hukuk arasındaki münasebeti şimşek gibi bir ânda tenvir etmiş oluyor: *Müsbet hukuku tamamlamak nisfetin vazifesidir.* Ve kanun susdukça, nisfet problemi zuhur eder. Bundan anlayoruz ki, nisfete ait olan kararı bulmak bilhassa hâkimin vazifesidir. Bu münasebet hakkındada Aristo tarafından verilen izahı nümune olarak dinleyebiliriz. Aristoda „Nikomakıst ahlâk" namındaki eserin beşinci kitabında nisfet mefhumunu hâkim noktainazarından izah eder: „Eğer kongre bir hâdiseye dair karar kanundan alınamazsa, hâkim hâdiseyi evvelden keşif ve istidlâl eden bir vazîî kanun gibi karar vermelidir. «Aristo gundan şunu istidlâl ediyordu: Kanunun tashihi nisfetin gayesidir. Çünkü, eğer müceret mahiyetinden dolayı eksik olursa, nisfeti kullanan hâkim tarafından ikmal edilmelidir.

Belki böyle bir izah ile amelî bir prensip verildiğinden şüphe edeceksiniz. Belki bu izah ile nisfetin varlığını değil, yalnız nisfetin kullanıldığı hâdiselere işaret edildiğini zannedeceksiniz. Bunu kabul ederim. Fakat, ayni zamanda size hatırlatmalıyım ki, Türk medenî kanununa mehaz olan isviçere medenî kanununun meşhur birinci maddesi Aristo'nun «Eğer kanundan hiçbir hüküm alınamazsa, hâkim âdet hukukuna ve, eğer böyle bir hukuk da mevcut değilse, kendisi vazîî kanun imiş gibi vaz edeceği kaideye göre hüküm vermelidir» esasını harfi harfine aksettirir. Mademki Eugen Huber de İsviçere kanunu medenisinin birinci maddesinde nisfetin cevherini bu aristo tarafından verilen izahtan daha açık bir surette izah edememiştir, biz de daha kongre formülü bulmağı ümit ede meyiz. İngiliz, « Courts of Equity», yani nisfet mahkemeleri de Aristo'nun fikrini kullanmakta devam ederler. Böylece Ingiliz hâkimlerinin en meşhurlarından John Austin nisfet prensibine göre verilen bir karar hakkında «Lectures of Jurisprudence» namındaki eserinde şöyle diyor: «Şüphesiz ki, vazîî kanun bu meseleyi düşünmedi. Fakat şayet kendi tasavvurunu mantikî surette tamamlasa idi, kanun o

mesele hakkında bir hüküm vermiş olacak idi. Mademki, vaziî kanun bunu yapmadı, hâkim tarif eksikliğini tamamlayıp vaziî kanunun maksadına göre ikmal eder».

Bütün bu ifadelerden hakkaniyet ve hüsnüniyet ile nisfet arasındaki farkın ne olduğu belli oluyor şimdi: *Akitlerin iradesinin noksanî değil kanunun eksikliği nisfet perensibi ile tesviye edilir.* Bu malûmat ile hakkaniyet ve hüsnüniyet hukukunun değil, nisfet hukukunun hukuk nizamının parçası olduğu tasdik ediliyor Evvelce Roma hukuku «ıus aequum» yani nisfet hukukunu, «ius strictum» yani dar hukuk yanına koymuştu. Sonra Roma hukukuna muhtelif noktalarda benzeyen İngiliz hukuku «law of equity» yani nisfet hukukunu nisbet hukukunu parçası olarak tanıyor. Bu şey yanında işaret etmeliyim. ki, «equity» kelimesi Romanın «aequitas» kelimesinden iştikak eder. İngiliz «law of equity» Romonın «ius aequum»u gibi, kanunlarda bulunan gediklerin nisfete göre vuku bulan kapatılmasından doğmuştu. Romada adliye dairesinin en yüksek memuru, yani praetor gibi, İngilterede «Courts of Equity» yani nisfet hukukuna salâhiyettar olan mahkemeler hukuk nizamının bu parçasını yaratmışlardır. İşte bu ahlâkî hisse müstenit nisfet mefhumundan bina edilmiş olan ve kanunî hukuku ikmal eden hukuk nizamının parçası hakikatten «Tabiî Hukuk» olarak gösterilebilir.

Nihayet, müsbet hukukun tenkidi tabiî hukukun membağının, yani beşeri aklın vazifesidir. Fakat, tenkid yalnız bir mikyas delâletile mümkündür. Çünkü, yalnız bir mikyas ile neyin doğru, neyinyanlış olduğunu, ve yahut hukuk nizamı hakkında, müsbet hukukun hangi esaslarının doğru olup olmadığını anlayabiliriz. Böylebir mikyas bizim için ancak adâlet mefhumu olabilir. şu halde adâlet nedir? eminim ki, sizin herbiriniz bunun çok defa kendi kendinize sormuşsunuzdur, fakat asla kendinizi tamamen tatmin eden bir cevap bulmamış olmalısınız, Fakat, buhâdise, hukuk felsefesi tarihinin bize gösterdiğine göre,adâletin cevherinden doğmaktadır.

Evvelâ milattan evvel beşinci ve dördüncü asırın Yunan filosofları, bilhassa Demokrit Gorgias, Eflaton, Aristo ve Epikur, adâletin cevherini bulmağa teşebbüs ettiler. Hepsi ahlâkî noktai nazardan lâzım olan fiili doğru hareket olarak işaret etmiştiler. «Lüzumlu olan zamanında yap» onların formülüdür. Sonra Romalıların meşhur Devlet adamı Cicero bu formüle muayyen bir muhteva vererek «suum cuique» yani «herkese kendine düşeni ver" demişti. Bu formül yalnız Roma hukukunun ve devlet idaresinin esası olarak kalmamış, orta zamanda dahi ve ronesansdan sonra büyük bir rol oynamıştı· Ma-

538

mafih, iki formül de bize neyin lâzım olduğu herkesin payına düşenin neden ibret bulunduğu sualine cevap vermez, daha ziyade bu sualin cevabını hâkime veyahut makul düşünen insana terkeder. Fakat unutmamalıyız ki, adâlet mefumu bir münasebet mefhumudur. Bütün münasebet mefhumları gibi, adâlet mufhumu iki fiil arsında bir münasebet tesis eder, Önden giden bir fiilin kendine uygun diğer bir fiil tarafından takip edilmesini ister. Böyle bir fiil adildir, böyle fiili emreden bir hüküm doğrudur. Bu surette iki bin yüz senelik bir maziye sahib olan esaslardan istidlâl edilmiş malûmatın asla dışarısına çıkamıyoruz.

Bununla beraber adâletin tabiatını içtimayi tesanüdün psikolojik temelinden daha iyi anlamağa teşebbüs edilmişti. Holandalı Hugo Grotius insanların en derin cevherinin onların sulhperverliğinde, onların «appetitus socialis» yanı içtimayilik iştihalarında daha doğrusu beraber yaşmak arzusunda mevcut olduğunu zannetmişti. Diğer taraftan, ingiliz Thomas Hobbes her insanın diğer insanlar için düşman olduğunu ve binaenaleyh Sosial birliğin ilk vaziyeti «bellum omnium contra omnes», yani herkesin herkesle mücadele etmesi bulunduğunu ileri sürdü. Alman Samael Pufendorf ise, tek insanın tabiî kuvvetsizliğinden ve ihtiyacından hareket ederek bundan onun içtimai tesanüt arzusunu istidlâl etti. Başka bir Alman filosufu, Christian Thomasius'a göre, uzun ve uğurlu hayat arzusu beşer tabiatına' Christian Wolff'a göre de insanın ahlâkî tabîatının tekamülü kendi şuuruna hasdır. Bu filozofları saymaya devam etmek kolay olacaktır. Acaba bunların hangisi doğrudur: vazife şuurunu mu yoksa yaşamak arzusunu mu aceba ihtıyacımı yoksa ibtidaî adaveti mi, yahutta sulhperveliğimi, insanın doğru tabiatına has kabul etmeliyiz; - her halde bütün bu beşeri hususiyetler insanların birleşmesini isteyor. Bu birleşmenin tabiî vasıtası ve temeli cebir değil, yalnız mukaveledir. Bu surette mukavele devletin ve bütün hukukun temeli ve yeni zamanın başlanğıcında tabiî hukukun ibtidası zannedildi. Fakat, eğer hukukun tabiî kaidesi mukavele ise, hukukun bütün esasları ve müesseseleri mukavele prensibine uymalıdır. Bu surette, bir taraftan tenkidî nokdainazarda yalnız mukaveleye uygun olan müsbet hukuk hükümleri ve müesseseleri doğru hukuk olarak düşünülüyordu, ve diğer taraftan hukukçular ve filozoflar hukuk felsefesinden alınan esasların sistemlerinin tesis edilmesine gayret ediyorlardı. Bundan maada bu iki sistemde hukuk meriyetini iddia ve felsefi sisteme uymıyan kanunî hukukun meriyetini inkâr etmiştiler. Böylece geçen asırın ortasına kadar iki hukuk sistemi düşünüldü: kanunî hukuk sistemi doğru yahut tabiî hukuk

sistemi. Şu halde müsbet hukuktan ayrı olarak tabiî hukukun mevcudiyetini tesbit etmiş oluyoruz.

Tabiî hukukun taraftarları son asırdan itibaren tevazu gösterdiler: Eğer müsbet ve tabiî hukuk prensibleri birbirlerile muhalefette bulunuyorsa, müsbet hukukun meriyetinden şüphe edemeyiz dediler- Yalnız adâlet noktainazarından tanılmış olan müsbet hukukun hata. larının tenkit hakkını ve bu tenkide riayeti isdediler·

Bu dilek yirminci asırın başlangıcında „Serbest Hukuk Cereyanın» dan çok yardım görmüştü. Bu cereyan tabiî hukukun ba' sübadelme. vtine işaret ediyor. Bu cereyani biz Almanyada bilhassa hukukcu Ulrich kantoroWicz' in yazılarına, Fransada mahkeme reisi Magnaud' un nüfuzuna, isviçerede hukukçu Hans Reichel' e irca edebiliriz. Bu cereyana ithaf edilen yazıların pek çok olmasından dolayı yalnız Reichel'in şu kelimelerini hatırlatmakla iktifa edeceğim: «Zamanımızın vazifesi şudur: kanuna ait olan ondan alınmamalıdır, fakat hâkime lâzım olan ona verilmelidir » Bilhassa bu cümleye işaret ediyorum. Çünkü bu yeni tabiî hukukun yalnız nazariye ve doktrine değil, belki doğrudan doğruya adlî ve kazaî salâhiyete de taallûk ettiğini gösterir. Bu sebeble « serbest Hukuk Cereyanı»nın alehtarları daima bu cereyanın insanları kanunlara hörmetsizliğe sevk ettiğini iddiaa ettiler. Diğer taraftan serbest Hukukcular hâkimin, serbest ve vicdanlı oluşuna göre kanunun pek sıkı kullanılması nerede yanlış karar husule getirirse, orada kanunî hukuktan inhiraf etmeğe salâhiyettar olduğunu ileri sürdüler.

Şüphesizki, bu cereyan yalnız bu hudutlar içinde tanınmayı istiyordu. ve hakikaten bu hudutlar içinde bu cereyanın yalnız lüzumu değil, faydası da sabit olmuştur. Yalnız bu hususda evvelâ dikkat edilecek nokta, muhtelif hukuk hükümlerinin mutlak surette cebredici bir mahiyet gösterdikleridir. Meselâ, vasiyetnamenen, sicil defterine geçen kaydın, kambionun çekin mahiyeti ve gayesi onların meriyetinin hâkimin serbest kararına tâbi olmamasını, bilakis kanunlar tarafından emredilen şekillerden istidlâl edilmesini icap eder. Bundan maada, şahısların medeniye, ceza, âmme hukuku sahalarındaki haklardan istifade ve onları istimal ehliyetleri her hususî vaziyete göre takarrür ve taayyün etmez, umumî surette kanunen tanzim edilmeleri gerektir.

Böylece kolay surette anlaşllebilir ki, «serbest Hukuk cereyan»ı Romalılar tarafından «ius cogens» yani cebri hukuk olarak işaret edilmiş ve mutlak surette meri olan hukuk hükümlerini mevcut hukuk ile tahdit etmiştir. Bu cebrî hukuk ile Romalılar „ius dispositivum" yani cebretmiyen hukuka işaret edilmiş ve vazîî kanunun iradesine

göre yalnız âkitlerin ifadelerinin noksanlığın halinde meri olan hukuk hükümlerini karşılaştırmışlardı. Bu esaslara tefsiri kabul eden ve ona muhtaç olan cebrî hukuk hükümlerinin unsurları ilave edilmelidir. Tefsir problemine taallûku itibarile «serbest Hukuk Cereyanı» evvelce Romalılarca malûm bulunan ve on dokuzuncu asırın sonunda tekrar dirilmiş olan âkitlerin alâkalarına dair mahkeme içtihatlarının nazarî temelini vereceği kanaatindedirler. Bu doktrine göre tefsiri kabul edilen kanunî mefhumların tefsiri, âkitlerin hakikı menfaatlarına göre olmalıdır. Tefsir problemini daha geniş surette inkişaf ettirmeğe bugün burada imkan yoktur. yalnız doğrudan doğruya aşikâr olan bir nokta vardır: Hakikî menfaat yalnız ameli. yahut tabiî aklın istediğî menfaat olabilir. Bunun delâlet ile *kanunî ve tabiî hukuk* arasındaki farkı asgârî haddine indirdiğimi ve bir dereceye kadar onların barışmasının husûl bulacağını zannediyorum. Hakikaten, bu hukukları ayıran noktalara değil, fakat birleştiren noktalara ehemmiyet verince, bu iki hukuku bir arada toplayabiliriz. Bunları ayıran menşeleridir. çünkü müsbet hukukun mevcudiyeti devlet iradesi ile örf ve âdette, tabiî hukukun mevcudiyeti de felsefı teemmüle dayanır, Halbukî, ikisinin müşterek maksadı birlik hayatının adilâne tanzimidir. Ve bu maksada yalnız iki hukukun birleşmesi ile erişilebilir. Bu birleşme leyhine olarak tabiî hukuk müsbet hukuka—kanaatıma göre - kendi esalarını, kendi esas mefhumların, ve âmeli akla müstenit olan tenkidini ikraz eder. Bu keyfiyetin bilgisinin şu şekilde tekâsuf ettirebiliriz:

Eski anlayışa göre tabiî hukuk müsbet hukukla mücadele halinde. idi, yeni anlayışa göre ise tabiî hukuk müsbet hukuka yardım etmelidir

---

541

542

939 yılı 1 den 12 sayıya kadar olan Adliye ceridesinde basılan kanunlar, esbabı mucibeler, Encümen mazbataları, talimatnameler, cetveller, ayırma meclisi umumî heyeti kararları, Müdürler heyeti kararları, Kararnameler, Terfiler, kanunî mütalâalar, Tamimler, makaleler ve konferanslar.

ALFABETİK ARAMA CETVELİ

543

544

KANUNLAR

	Sayısı	Sahife
Hatayda neşir ve ilân edilen af ve tecili muvakkat kanunu.	3	327
Hatay vilâyeti kurulmasına dair kanun	8	1178
Hâkimler kanununun 3501 sayılı kanunun 2 inci maddesile tadil edilen 17 inci maddesinde yazılı 1 ve 2 numaralı cetvellerin değiştirilmesine dair kanun.	9	
(Bu kanun 9 sayılı Adliye ceridesinin ilâve Formasında çıkmıştır).		
Türk ceza kanununun 3708 numaralı kanunla değişen maddesi.	9	
(Bu madde 9 sayılı adliye ceridesinin ilâve Formasında çıkmıştır.)		
Askerî ceza kanununun 47 inci ve 148 inci maddelerini değiştiren kanun.	9	
(Bu kanun 9 sayılı Adliye ceridesinin ilâve Formasında çıkmıştır.)		
Askerî muhakeme usulü kanununun üçüncü ve 30 uncu maddelerini değiştiren kanun.	9	
(Bu Kanun 9 sayılı Adliye ceridesinin ilâve Formasında çıkmıştır.)		

ESBABI MUCİBELER

Avukatlık kanunu lâyihası esbabı mucibe mazbatası.	1	177

	Sayı	Sahife

ADLİYE ENCÜMENİ MAZBATALARI

Avukatlık kanunu adliye encümeni mazbatası.	1	197

TALİMATNAMELER

3499 sayılı avukatlık kanununun staj hakkındaki hükümlerine dair talimatname.	1	172

CETVELLER

Adliye encümenlerince ilk mertebe memurları ve icra tetkik mercilerince de hâkim sınıfından olmayan icra memuru ve muavinleri haklarında verilmiş olan inzibat cezalarının vekillik merkez inzibat hey'eti tarafından 1-6-938 tarihinden 31-12-938 tarihine kadar itirazen tetkiki suretile verilen kararların adet ve nevilerini gösterir cetvel.	5	601
Avukatlara ve dava vekillerine ait cetvel.	2	247
Avukatlara ve dava vekillerine ait cetvel.	5	791
Vekillik merkez inzibat heyetince 1-6-938 gününden 31-12-938 gününe kadar re'sen verilmiş olan inzibat cezalarının adet ve nevilerini gösterir cetvel.	5	600
2556 sayılı hâkimler kanununun 95 inci maddesine tevfikan teşekkül eden inzibat meclisince 1-6-938 den 31-12-938 tarihine kadar verilen inzibatî ceza kararlarının adet ve nevilerini gösterir cetvel.	5	601

546

	Sayı	Sahife

AYIRMA MECLİSİ KARARLARI

Hâkimler kanunu mucibince toplanan ayırma meclisi umumî heyeti kararı.	5	796

MÜDÜRLER HEYETİ KARARLARI

Adliye harç tarifesinin 98 inci maddesinde yazılı olan her saat ve küsuru ibaresindeki her tabirinin şümulüne saat ve küsurunun ayrı ayrı dahil olduğu mütalâasile bir saattan az süren hizmetlerde de hâkim ve memurlara bir saat hesabile yol tazminatı verilmesi lâzım gelir.	5	602
Karar Tarihi: 14-7-938 K. No: 50		
İnfaz edilen ilâmların Cümhuriyet müddei umumilerindemi kalması veya mahkemeleremi iadesi lâzım geldiği hakkında.	5	601
Karar T . 14-7-938 K. N. 48		
Mahkeme başkâtiplerince hukuk usulü muhakemeleri kanununun 414 ve 415 inci maddesine tevfikan aldıkları ücret ve masrafların mahkeme kararı dairesinde sarfı muamelesinden dolayı mal memurlarına hesap vermeğe ve bu hususda tamimen tebliğat yapılmasına mahal yoktur.	5	602
Karar T: 19-11-938 K. No: 51		
Mübaşir, kâtip ve başkâtiplerin haiz bulunmaları icap eden evsaf hakkında.	5	601
Karar T: 14 7-938 K. N: 47		
Orman suçlarından dolayı mahkemece yapılan keşif ve tetkik masraflarının hazinece ödenmesi iktiza eder.	11	1333
Karar T : 18-9-939 K. No : 55		
Re'sen verilmesi icap etmeyen ademi takip ka-		

547

	Sayı	Sahife
rarı suretile hazırlık tahkikatı evrakı suretlerinin talep vukuunda alâkalılara verilmesinde alınacak harca dair.	11	1333
Karar T: 18-9-939 K. No: 54		

KARARNAMELER

31-12-938 tarihli tayin kararnamesi	5	603

TERFİYE LÂYIK GÖRÜLENLER

Hâkimler kanununun 39 uncu maddesi mucibince Şubat 939 gayesine kadar müddetini bitirmiş olanlar hakkında bir ve 2 uumaralı ayırma meclislerince kanunun 40 ıncı maddesine tevfikan muhtelif derecelerde terfia lâyık görülmüş olan muavin, hâkim ve müddeiumumilerle hâkim sınıfından sayılanların terfi sıralarını gösterir defter.	7	1117
Terfilerine halen kazaî ve inzibatî bir mani olmayan muavin, hâkim ve müddeiumumilerle hâkim sınıfından sayılanlardan gaye eylûl 939 tarihine kadar terfi müddetlerini bitireceklerin sicil sıra numarası itibarile isimlerini gösterir liste.	10	1321
Vazifeye başlamak suretile 30/Haziran/938 tarihine kadar terfi müddetini bitirmiş olan muavin, hâkim ve müddeiumumiler ile hâkim sınıfından sayılanlar hakkında 1 ve 2 numaralı ayırma meclislerince hâkimler kanununun 39 ve 40 ıncı maddelerine tevfikan terfia lâyık görülenlerin listesi.	3	367

548

HUKUK İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

KANUNÎ MÜTALÂALAR

A

	Sayı	Sahife
Tarihi : 13-2-939 Sayısı : 54 Avukatlık kânununun Avukatlığı kendisine meslek ve sanat ittihaz eden kimseler hakkında tatbik edilmesi lâzım gelip haiz olduğu temsil salâhiyetine binaen mensup bulunduğu idareyi taraf olarak ve esaleten temsil etmek isteyen Evkaf memurunun bu kanunun hükümlerine tâbi tutulması icap eder.	11	1334

B

Tarihi : 25-7-938 Sayısı : 104 Boşanan kadının tekrar evlenmesi için kanunî müddetin kısaltılması hakkındaki talep üzerine ittihaz olunan kararlarda harç alınması iktiza edeceği ve evlât edinme akdine dair.	2	244
Tarihi : 19-8-938 Sayısı : 373		

	Sayı	Sahife
Borçlu tarafından yatırılan paradan cezaevleri harcının istifasına imkân olmadığı.	2	246

D

Tarihi : 18-7-938
Sayı : 127

Davaya taallûk etmeyen ve idarî mahiyeti haiz olan işler için kaydiye harcı alınmaz.	2	244

H

Tarihi : 14-2-939
Sayı : 77

Hakemlerce yapılan muamele ve ittihaz edilen kararlardan ayrıca harç alınmamak lâzım gelir.	11	1334

Tarihi : 21-6-938
Sayı : 1022-116

Hakim hakkındaki red talebine muavin tarafından da bakılabilir.	2	243

Hukuk U. M. K. Mad. 33

K

Tarihi : 18-11-938
Sayı : 37

Kazai yollarda halledilecek bir işte tatbik edilmesi lâzım gelen kanun hükmünün vekâletçe

	Sayı	Sahife
tayin ve mahkemelere tamimen tebliğine mesağ yokdur.	1	234

M

Tarihi : 3-8-938 Sayı : 354 Mahkemeye çağrıldıkları halde gelmeyen taraflar hakkında ittihaz edilen gıyap kararlarından yalınız (50) kuruşluk harç alınması lâzımdır.	2	245
Tarihi : 16-2-939 Sayı : 42 Mahiyet ve kıymeti ne olursa olsun tesise müteallik davalara asliye mahkemesinin bakması iktiza eder.	11	1334

S

Tarihi : 23-2-939 Sayı : 2 Sermayesinin temamı devlete ait olan ziraat bankası şube ve ajanslarının her hangi bir işini vekil sıfatile takip eden avukatların o işteki vekâleti devam ettiği müddetçe aynı işten dolayı müvekkili bulunan banka aleyhine başkasının vekâletini kabul edemez.	11	1335

T

Tarihi : 2-6 938 Sayı : 255 Taraflardan birinin talebi üzerine yapılacak		

551

	Sayı	Sahife
muameleye ait mazruflardan dahilî ve haricî muhabere olmasına bakılmaksızın her halde posta ücretinin alınmasına dikkat edilmesinin ve dairece re'sen yapılacak muhabereye ait mazrufların da resmî taahütlü olarak postaya tevdii hususunun icra dairelerine bildirilmesi.	2	243
Tarihi : 27-6-938 Sayı : 597 Tereke hakkındaki muamelelerin tekerrüründen ibaret olan mühürleme ve mühür fekki işlerinden tekrar harç istifasına mesağ olmadığı.	2	244

Y

Tarihi : 4-8-938 Sayı : 357 25 liradan aşağı dava ve icra takiplerinden alınacak harç hakkında.	2	245

Z

Tarihi : 27-7-938 Sayı : 203 Zor kullanmak lâzım geldiği takdirde icra memurlarının zabıta memurlarına müracaat edebileceği.	2	245

552

TAMİMLER

A

	Sayı	Sahife
Tarihi : 8-6-938 Sayı : 67/8 Adlî evrakın ait olduğu mahkeme veya daireye gönderilmesi hususunun temini.	2	235
Tarihi : 16-6-938 Sayı : 69/10 Avukatlık veya dava vekilliği ruhsatnamesi isteyenlerin müracaat ettikleri yerde icrayı vekâlet edecekleri tahakkuk ettikten sonra kanunî vasıf ve şartlarının tesbiti ile karara bağlanmasına itina edilmesi.	2	235
Tarihi : 1-12-938 Sayı : 26 Avukatlık kanunun 122 inci maddesi mucibince bir avukatın mürakabesi altında kurulacak olan adlî müzaheret bürosu hakkında.	2	241
Tarihi : 1-12-938 Sayı : 27 Avukatlık kanununa tevfikan teşkil olunacak haysiyet divanı hakkında.	2	241
Tarihi : 3-10 938 Sayı : 125/20 Avukatlık kanununun 61 inci maddesine göre mıntıkası dahilinde en az 15 avukat bulunan her Vilâyet merkezinde bir baro teşkili ve baro bu-		

	Sayı	Sahife
lunmayan yerlerın en yakın baroya bağlanması hakkında.	2	239

B

Tarihi : 2-12-938
Sayı : 28

Baro idare meclislerince yeni kanuna göre teşkil edilen barolarda kayıtlı avukatlara dair tanzim edilecek baro levhalarının birer suretinin gönderilmesi ve avukatlık kanununun 51 inci maddesinin son fıkrasında tasrih edilen yerlere de irsali.	2	242

D

Tarihi : 26 8-938
Sayı : 113/18

Dava vekilliği ruhsatnamesile vaziyetleri 708 sayılı kanunun 5 inci maddesine uyduğundan bahsile avukatlık ruhsatnamesi talebinde bulunanlar hakkında.	2	239

Tarihi : 27-7-938
Sayı : 114/16

Devam etmekte olan bir dava veya takip dosyasile alâkalılarına tebliğ edilmek üzere İzmir tebliğat müdürlüğüne gönderilen adlî evrakın postaya ücretli olarak tevdine ve iade ücretinin de birlikte yollanılmasına dikkat edilmesi.	2	238

554

E

	Sayı	Sahife
Tarihi :27-7-938 Sayı : 90/13 Ecnebi memleketlerde bulunan şahıslara yapılacak adlî tebliğat evrakı ile memleketimizde bulunan yabancılara tebliğ olunmak üzere ecnebi memleketlerden gönderilen adlî evrakın Vekâlet vasıtasile sevk ve iadesi.	2	237

H

Tarihi : 31-12-938 Sayı : 10/33 Hâkime veya memura verilen tazminat ve masraf ve ücretin hava kuvvetlerine yardım vergisine tâbi olmadığı.	2	242
Tarihi : 27-7-938 Sayı : 92/11 Har hangi bir şahsa tebliğ edilmek üzere İstanbul tebliğ baş memurluğuna gönderilen adlî evrakın tebliğ muamelesinin ifası için gönderilen masraf mikdarile bu hususdaki malûmatın tebliğat evrakına ilâve edilecek bir yazıda gösterilmesi.	2	236

İ

Tarihi : 11/11/938
Sayısı : 19
İcra dairelerine intikâl edip henüz

555

	Sayı	sahife
intaç olunmayan damga resmî cezasının takibine müteallik işlerin- mahallî maliye dairelerine devri .	2	240
Tarihi : 8-6-938 Sayısı : 66-9 İlâm ve celse harçlarile muhakeme masraflarına ait cetvellerden bir nushanın maliye vekâletine gönderilmesinde bir faide elde edilemediğinden tesis olunan bu usulün kaldırıldığı .	2	235

M

Tarihi : 6-9-939 Sayısı : 32-134 Mahkemedeki işlerin sür'atle intacı ve davaların uzatılmasına meydan bırkılmaması · (Bu tamim bizzat sayın vekil tarafından yapılmıştır ·)	10	1279

N

Tarihi : 24-10-938 Sayısı : 21 Noter kanununun 16 ıncı maddesi hakkındaki 2 sayılı adliye ceridesinin 239 uncu sahifesindeki 18-8-938 tarih ve 106-17 sayılı tamime ek tamim.	2	240
Tarihi : 18-8-938 Sayısı : 106-17 Noter kanununun meriyet tarihinde 16 ıncı madde hükümleri dairesinde alınması lâzım ge-		

556

	Sayı	Sahife
len teminat paralarının en çok faiz veren Zıraat bankasına yatırılmasının temini	2	239
Tarihi: 1- 12- 938 Sayısı: 25 Noter yardım sandığının teşkil ve idaresi için tanzimi icap eden nizamname hakkında Vekâletce teşkil edilen komisyonun hazırladığı projeden gönderildiği ve bu husustaki mütalâanın bildirilmesi.	2	41
Tarihi: 31/12/938 Sayı: 34 Noter yardım sandığının sermayesine dahil noter aidatile vekile verilen mıkdardan artan kısmın ziraat bankası merkez müdürlüğüne gönderilmesi.	2	242

T

Tarihi: 27-7-938 Sayı: 89-12 Tarım gredi kooperatifleri birliklerinin teşekkülleri mahiyeti icabı olarak yaptıkları bilcümle muameleler dolayısiyle tanzimi lâzım gelen evrakın damga resminden muaf bulunduğu.	2	237
Tarihi: 29-12-938 Sayı: 32 Temyiz mahkemesine gönderilen dosyaların gidiş ve dönüş taahhütlü posta ücretinin tam olarak alâkalılardan alınması.	2	242

557

	Sayısı	Sahifesi
Tarihi: 30-7-938 Sayı: 15 Temyize gönderilen dava dosyalarının günü gününe postaya tevdii ve bu işlere müteallik posta ücretlerinin tam ve taahhütlü olarak istifasına dikkat olunması ve adlî müzaharete nakil olan taraflara ait malûmatın dava dosya ve zabıtlarında açık olarak gösterilmesi.	2	238
Tarihi: 25-7-938 Sayı: 91-7 Temyiz mahkemesine gönderilen dava dosyalarındaki evrakın dizi pusulasında gösterilmesile dosyaların doğrudan doğruya işi tetkikle mükellef olan daireye gönderilmesi.	2	236

Y

Tarihi: 27-7-938 Sayı: 93-14 Yabancı memleketlerde oturan kimselere tebliği tekarrür eden davetiyelerin gününden evvel tebliğ edilebilmesi için duruşma günlerinin yapılacak muamelenin mahiyeti ve mahallin uzaklığı gözönünde bulundurulmak suretile tayini.	2	238

CEZA İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

KANUNÎ MÜTALÂALAR

A

	Sayı	Sahife
Tarihi : 21-6-938 Sayı : 119 Adliye binası içinde yapılacak ehlivukuf tetkikatını idare edecek naibe harç tarifesi kanununa göre ücret verilemez.	4	491
Tarihi : 15-7-938 Sayı : 97 Adliye harç tarifesi kanununun 98 inci maddesinde zikredilen günün mebdeinin vazifenin başlanmasından yani hâkim ve memurun makamından uzaklaşmasından itibar edilmesi kanunun maksadına uygun olur,	4	487
Tarihi : 19-19-938 Sayı : 154 Adliye harç tarifesinin 98 inci maddesinde yazılı (Her) kelimesinin şümulüne saat ve küsurunun ayrı ayrı dahil olduğu.	4	490
Tarihi : 27-9-938 Sayı : 219 Adliye harç tarifesi kanununun 98 inci mad-		

	Sayı	sahifesi
desi mucibince yol tazminatı alacak olanlar hâkim ve adliye memurlarıdır. Ehlihibre tazminatının ceza M. U. K. 77 inci maddesine göre takdiri icap eder.	4	488
Tarihi : 7-6-938 Sayı : 74 Aile geçimsizliği yüzünden süt emen çocuğunu terk ederek başka yere giden kadının hareketinde 478 inci maddenin unsurlarına uygun suç mahiyeti yoktur.	4	494
Tarihi : 21-10-938 Sayı : 213 Arapça ezan ve kamet getiren imam, müezzin gibi memurların bu hareketleri hususî bir kasda mukarin olmayan hallerde ceza kanununun 525 inci maddesine uygundur.	4	497
Tarihi : 16-7-938 Sayı : 102 Askerî ceza kanununun 39 uncu maddesini takyit eder mahiyette umumî bir hüküm mevcut değildir.	4	485

B

Tarihi : 25-8-938 Sayı : 162 Baca tutuşmasına sebebiyet verenler hakkında ceza kanununun 526 ıncı maddesinin tatbiki icap edeceği temyiz mahkemesinin son müstekar içtihadındandır.	4	490

	Sayı	Sahife
Tarihi : 16-8-938 Sayı : 117 Bir hadisede şahsî davacı veya müdahil sıfatını iktisap etmiş olan C. M. U. sinin o hadisenin duruşmasında bnlunması caiz değildir.	4	484
Tarihi : 10-8-938 Sayı : 139 Bir küçüğün ikinci defa 15 ile 18 yaş arasında suç işlemesi halinde içtimaen tayin ve hükmolunacak cezanın türk ceza kanununun 55 inci maddesi mucibince küçüklere mahsus yerlerde infazı iktiza eder.	4	486
Tarihi : 25-8-938 Sayı : 370 Bir suç hakkında cezanın artırılması sebeplerini ihtiva eden kanunun bir maddesinin o suça müteallik davanın görülme bakımından tâbi olduğu mahkemenin vazifesine müessir olamaz.	4	495

C

Tarihi : 3-6-938 Sayı : 108 Ceza hâkiminin vazife dolayısiyle merkezden ayrıldığı zamanlarda meşhut suçlara ait davaların hukuk hâkimi tarafından görülmesi lâzımdır.	4	493
Tarihi : 13-12-938 Sayı : 212 Ceza kanununun mevkii meriyete vazına müteallik 825 numaralı kanunun 28 inci maddesi hük-		

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

561

	Sayı	Sahife
müne nazaran İznik sulh hâkimliğine ait kararların mafevk sıfatile memuriyetinizce tetkik edilebilir.	4	498
Tarihi: 12-7-938 Sayı: 143 Ceza kanununun değişen 105 inci maddesi muvacehesinde temyiz tetkikatının hukuku âmme mûruru zamanının cereyanına mani olamayacağı temyiz içtihatlarındandır.	4	486
Tarihi: 16-7-938 Sayı: 221 Ceza kanununun 456 ıncı maddesinin son fıkrasında yalnız 457 inci maddedeki gizli veya aşikâr silâhlarla aşındırıcı eczadan ve zehirden bahsedilmiştir. Bu vasıtalardan birile işlenmemiş olan müessir fiilin mücerret birden ziyade kimseler aleyhine işlenmiş olması usulü takibe tesir yapamaz.	4	489
Tarihi: 15-6-938 Sayı: 271 Ceza kanununun 404 üncü maddesinde 403 üncü maddede yazılı şeyleri kullananların evvel emirde hastahaneye vaz'ile salâhı tıbben tayin ettikten sonra hürriyeti takyit edici diğer cezaların infazına geçilmesi lâzımdır.	4	491
Tarihi: 23-6-938 Sayı: 92 Ceza kanununun 403 ilâ 408 inci maddesinde yazılı suçlar ihtisas mahkemelerinin mülga bulunmasına binaen asliye mahkemelerince 1918 sayılı kanundaki usul hükümleri dairesinde bu suçlara ait davaların rüyet edilmesi icap eder.	4	492

562

	Sayı	Sahife
Tarihi : 5-8-938 Sayı : 165 Cumhuriyet Müddei U; leri tehirinde mazarrat bulunan hallerde meşhut cürümlerin tahkikatında şahitlerin ihzarını emredebilirler. Kanunda muayyen istisnalar haricinde C. M. U. leri şahitleri celpname ile davet ederler.	4	484

E

Tarihi : 6-8-938 Sayı : 148 Eczacılar ve eczaneler hakkındaki 964 sayılı kanunun 44 üncü maddesile suç sayılan fiillerde ayrıca ceza kanununun 409 uncu maddesindeki unsurların aranmasına mahal olmadığı.	4	488
Tarihi : 30-9-938 Sayı : 1649 Evlenme yaşının küçüldülmüş olması mahkûm edilmiş bulunan kimseler hakkındaki cezadan kanun medeninin değişen 88 inci maddesinden istidlâlen ceza K. 433 üncü maddesi mucibince tenzilât yapılamaz.	4	487

F

Tarihi : 17-10-938 Sayı : 276 Fakir mahkûmların heyeti sıhhıyece muayenelerinin icrasına ve başka yere nakillerine ve		

	Sayı	Sahife
tayinat talebine mütedair verecekleri istidalar damga resminden muaftır.	4	491

H

Tarihi : 23-8-938 Sayı : 104 Hapse çevrilen âmme hukuku para cezalarının taksitle ödenmesi hakkındaki taleplerin kabulüne kanunî imkân yokdur.	4	486
Tarihi : 29-6-938 Sayı : 117 Heyeti mahsusalarca her fiil için ayrı ayrı verilen para cezasının hapse tahvilinde içtimaen verilen para cezasının nazara alınması müruru zaman müddetini hesapda ise ceza kanununun 112 inci maddesinin 6 ıncı bendinin tatbiki icap eder.	4	492

İ

Tarihi : 3-6-938 Sayı : 525 İstinabe olunan hâkimlikçe C. M. U. sine haber verilen hallerde müddei umuminin de mahkemede hazır bulunması lâzımdır.	4	493

K

Tarihi : 7-6-938 Sayı : 138 Kaçakcılıgın men'i ve takibi hakkındaki 1918		

564

	Sayı	Sahife
sayılı kanunun 25 inci maddesinin birinci fıkrasına tevfikan mahsus heyetlerce verilen para cezası hafif mahiyette olup Türk ceza kanununun 102 inci maddesinin 6 ıncı bendi mucibince altı aylık hukuku âmme müruru zamanına tabidir.	4	493
Tarihi : 12-9-938		
Sayı : 69		
Kaçakcılığın men'i ve takibi hakkındaki 1918 sayılı kanunun 25 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yazılı olup hususî kanunlarında sarahat bulunmayan para cezaları ağır mahiyettedir.	4	489
Tarihi : 16 8-938		
Sayı : 1514		
Kaçakçılık davalarına alâkalı dairelerin müdahale etmemiş olmasının kaçak eşyanın müsaderesine ve para cezası hükmedilmesine mani olamayacağı ve bu cezaların aslî ceza ile birlikde re'sen karar altına alınacağı.		
Re'sen verilen ilâmlar suret harcına tabi değildir.	4	484
Tarihi : 15-9-938		
Sayı : 26		
Kaçakçılık para cezalarına ait hükümlerin infazı sırasında gizli nufusdan oldukları anlaşılan mahkûmların evvelâ doğum ve sonra ölüm vak'alarının nufus sicilline kaydettirilerek ona göre muamele ifası icap eder.	4	490
Tarihi : 20-10-938		
Sayı : 184		
Köy eğitmenleri hakkındaki 3239 sayılı kanunun birinci maddesine nazaran köy eğitmenleri devlet memuru adadına dahildir.	4	496

565

M

	aSyı	Sahife
Tarihi : 20/12/938 Sayısı : 138 Mahalle mutemetlerinin ceza tatbikatında memur sayılmaları lâzımdır.	4	499
Tarihi : 10/8/938 Sayısı : 108 Mahiyetlerinde âmme vasfı münderiç olan inhisar ve belediye para cezaları hususî kanunlarında sarahat bulunmadığı takdirde umumî müruru zaman hükümlerine tâbidir.	4	486
Tarihi : 16-7-938 Sayı : 152 Meşhut suçlar kanununun 15 inci maddesi hükmüne tevfikan sulh hâkimi tarafından el konulmuş olan asliye işlerinin kat'i neticeye kadar bu hâkim tarafından görülmesi icap eder.	4	483
Tarihi : 13-12-938 Sayısı : 168 Müddeiumumilik esasına kaydedilen bir işin memurin muhakemat kanunu hükümlerine tâbi olduğu anlaşılarak evrakın idarî mercilere verilmesi, halinde kaydın kapatılması iktiza eder.	4	498

O

Tarihi : 31-10-938
Sayı : 248
Orman kanununda ve mülga orman nizamna-

566

	Sayı	Sahife
mesinde müruru zamana ait hükümler mevcut olduğundan orman suçlarından dolayı hükmedilmiş ve edilecek olan cezalarda umumî müruru zaman hükümleri tatbik edilemez·	4	498
Tarihi : 22-12-938 Sayı : 166 Orman koruyan askerî kıtalara mensup subay ve eratın sulh hâkimleri huzurunda yemine tâbi tutulmalarına mahal yokdur.	4	499
Tarihi : 11-10-938 Sayı : 246 Orman mühendislerinin temsil sıfat ve vaziyetlerinin (1426) sayılı kanunun 6 ıncı maddesinin ruh ve maksadına uygun görülmüştür.	4	495

Ö

Tarihi : 23-12-938 Sayı : 222 Ölçüler kanununun 24 üncü maddesinde yazılı para cezasının nevini tayinde umumî hükümlerin gözönünde bulundurulması iktiza eder.	4	499

P

Tarihi : 31-10-938 Sayı : 219 Para cezasını mutazammın ilâmların hükmü veren mahkemenin bulunduğu yerin maliyesine		

	Sayı	Sahife
verilerek para cezasının tahsilinin temin edilmesi icap eder.	4	497

S

Tarihi : 11-8 938
Sayı : 267
Sigara kâadı kaçakçılığından dolayı 1701 sayılı kanunun 63 üncü maddesi mucibince mahkemelerce hükmolunan para cezaları ağır mahiyette, heyeti mahsusa tarafından tayin olunan inhisar para cazalarının hafif mahiyette olduğu. 4 487

Tarihi : 20-6-938
Sayı : 118
Sıtma mücadelesi kanununun 6 ıncı maddesinde yazılı (ahalii mahalliye) tabiri o mahalde vazife icabı sakin bulunan memuruna şamil değildir. 4 491

Tarihi : 3-6-938
Sayı : 122
Sıhhat memurları adliye harç tarifesi kanununun 98 inci maddesinde yazılı (memur) tâbirine dahildir. 4 492

Tarihi : 8-7-938
Sayı : 96
Sonradan işlenen suçlardan bazısı mutlak tekerrür ve bazısı da mukayyet tekerrür kaidesinin tatbikini istilzam eylediği takdirde her bir suç için bu kaidelerin ayrı ayrı tatbik ve cezalar artırıldıktan sonra içtima kaidesinin tatbik edileceği. 4 483

568

	Sayı	Sahife
Tarihi: 15-7-938 Sayı: 255 Suçtan zarar görenler tarafından verilen şikâyetnameler üzerine C. M. U. lerinin, âmme menfaatlerini izah ve beyan etmeksizin iştirâk ettikleri davacıların duruşmaya gelmemeleri sebebile hukuku âmme davasının düşürülemeyeceği, davanın hukuku âmme namına takip ve intaç edileceği temyizin müstakâr içtihadındandır.	4	488

Ş

Tarihi: 21-10-938 Sayı: 144 Şahsi dava yoliyle kabili takip suçlarda C. M. U. lerinin iddianame tanzim etmesi âmme menfaatı namına davaya iştiraki tazammun eder. Bu takdirde davacının duruşmaya gelmemesi sebebile ceza M. U. K. 361 inci maddesi hükmünün tatbiki cihetine gidilemez.	4	496
Tarihi: 27-9-938 Sayı: 274 Şahsî dava yoliyle kabili takip suçlara ait davalara C. M. U. leri iştirâke mecbur değildir. C. M. U. sinin asliye mahkemesindeki duruşmada hazır bulunması davaya iştiraki tazammun eder.	4	490

T

Tarihi: 25-10-938 Sayı: 141 Tahsili emval kanununun 17 inci maddesi		

	Sayı	Sahife
hükmüne nazaran mükellefin hapsen tazyik edildiği borçtan veya hapsen tazyik tarihine tekaddüm eden diğer âmme borçlarından dolayı tekrar hapsen tazyiki cihetine gidilemez.	4	497
Tarihi : 27-9-938 Sayı : Takibi şikâyete bağlı suçlarda şikâyet vuku bulmamış olduğuna ilk tahkikatın açılmasına karar verildikten sonra ittilâ hasıl edilmesi halinde sorgu hâkimliğince ne suretle karar verileceğine dair C.M.U. kanununda sarahat yoktur.	4	488
Tarihi : 20-12-938 Sayı : 250 Teftiş ve murakabe ile mükellef kimselerin, bu vazifelerin ihmal ile zimmetin vukuuna veya artmasına sebebiyet vermiş olmaları suçunun asıl zimmet suçu ile alâkası yokdur.	4	499
Tarihi : 1-6-938 Sayı : 114 Türk hava kurumu memurlarının vazifelerile alâkalı suçlarından dolayı haklarında memurin muhakemat kanunu hükümleri cari değildir. Mezkûr kuruma ait para ve para hükmündeki eşyayı zimmetlerine geçirdikleri takdirde 1609 sayılı kanuna tevfikan takibat yapılamaz.	4	492
Tarihi : 17-10 938 Sayı : 99 Tütün inhisarı hakkındaki 1701 sayılı kanuna tevfikan hükmedilen hafif para cezalarının 938-23 numaralı tamimle tebliğ edilen tevhidi içtihat kararından evvel 91 günü geçmemek üzere hafif hap-		

570

	Sayı	Sahife
se çevrilerek infaz edilmiş olması mahkûm lehine müktesep hak teşkil etmez.	4	495
Tarihi : 12-8-938 Sayı : 247 Tütün inhisarı kanununun 70 inci maddesindeki 91 gün müddetle mukayyet olmamak ve türk ceza kanununun 19 ve 24 üncü maddelerindeki müddet nazara alınmak üzere ağır para cezalarının bir lira ve küsurunun bir gün hapse ve hafif para cezalarının üç lira ve küsurunun bir gün hafif hapse çevrileceğini 4-5-938 tarih ve 937/38 E — I K — 5 sayılı tevhidi içtihat kararının gösterdiği.	4	483

U

Tarihi : 11-7-938 Sayı : 1300 Umuru belediyeye müteallik ahkâmı cezaiye hakkında 486 numaralı kanunun bazı maddelerini değiştiren 1609 sayılı kanunun 10 uncu maddesine nazaran belediye encümenlerince hükmedilen bir liradan aşağı para cezaları hapse çevrilemez.	4	489

V

Tarihi : 13-7-938 Sayı : 151 Vergi borcu için hapsedilen bir mükellefin		

	Sayı	Sahife
idarei hususiyeye olan borcu tevkifden evvelki zamana ait ise tekrar hapsi caiz değildir.	4	485

Z

Tarihi : 5-9-938
Sayı : 231

Zimmetinde kayıtlı tütünü noksan teslim eden suçlu hakkında heyeti mahsusaca verilen karar itiraz yoliyle mahkemeden geçmeksizin katileşdikde mahkûm lehine muktesep bir hak teşkil eder.	4	494

TAMİMLER

A

Tarihi: 11-8-938
Sayı : 32

Adlî teşkilât itibarile yalnız sulh hâkimi bulunan yerlerdeki mahkûmlara ait ilâmların o hâkimin merbut olduğu C. M. U.liği vasıtasile infazının temini.	3	322

Tarihi: 10-9-938
Sayı : 36

Askerî şahıslara yapılacak tebliğat ve alelıtlak askerî mahkemelerden sadır olan müzekkerelerin infazı hususunda C. M. U.lerinin tavsit edilmeyeceği.	3	324

572

	Sayı	Sahife
Tarihi: 14-7-938 Sayı : 26-82 Ağır cezalı meşhut cürümlerde mahkemeler umumî hükümlere göre takibat yapılması lüzumuna kanaat getirirlerse bu dairede takip edilmek üzere evrakı C. M. U.sine tevdi edebileceklerinden böyle bir netice ile karşılaşmamak için C. M. U. leri kendilerine tanılan takdir salâhiyetinin yerinde kullanmağa azamî itina göstermelidirler.	3	319

C

Tarihi: 20-12-938 Sayı : 48 Ceza kanununun değişen 19 uncu maddesi makabline şamil olduğu cihetle mezkûr maddenin meriyete girmesinden evvel ve meriyete girmesini müteakip 938 senesi birinci Kânun sonuna kadar hükmedilerek infaz edilmek üzere Maliye dairelerine tevdi edilmiş bulunan para cezasını havi ilâmları ayrı ayrı gösterir cetvllerin gönderilmesi.	3	330
Tarihi: 30-9-938 Sayı : 42 Ceza muhakemeleri usulü kanununun 400 üncü maddesinde yazılı cezaların infaza başlanmadan önce ve bir defaya münhasır olmak üzere tehir edilmesi icap eder.	3	326
Tarihi: 8-7-938 Sayı : 80 24 C. M. U.sinin temyiz talebi hükmün esasına		

573

	Sayı	Sahife
şamil olmayıp yalnız harç noktasına matuf bulunduğu takdirde temyiz tetkikatı harç tarifesi kanununun tatbikine maksur kalarak hükmün esasına teşmil edilmeyeceği.	3	317

D

Tarihi: 29-9-938
Sayı : 41

Devlete ait muhakeme masrafları ve ilâm harçlarına mahkûm her şehıs hakkında Maliye dairelerine ayrı ayrı ve iki nüsha müzekkere tevdi edilmesi.	3	325

H

Tarihi: 27-10-938
Sayı : 45-129

Hatayda neşir ve ilân edilen af ve tecili muvakkat kanununun aşağıya yazıldığı. (Bu kanun kanunlar kısmı fihristinde de gösterilmiştir.)	3	327

Tarihi: 6-7-938
Sayı : 22

Hürriyeti bağlayıcı cezanın katileştiği takdirde infaza başlanmakla beraber para cezasile harca ait olan kısmının da derhal infazı için ilâmın iki suretinin Maliye dairelerine tevdi edilmesi.	3	316

574

İ

	Sayı	Sahife
Tarihi : 4-10-938 Sayı : 44/128 İcra dairelerinde bulunan pul para cezalarına ait eski işlerin yeni hükümlere göre muamele yapılmak üzere maliyeye tevdii.	3	327
Tarihi : 17-6-938 Sayı : 68-20 İcra tetkik mercilerinden verilen cezaî kararların mahallî C. M. U. liklerine bildirilmesi.	3	316
Tarihi : 18-11-938 Sayı : 46 İsviçre tebasından olup memleketimizde mahkûm edilmiş olan ve hükümleri katileşen şahıslar hakkında karşılıklı mücrimlerin iadesine dair olan muahedenamenin 23 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yazılı malûmat ve hususatı havi tanzim olunacak hüküm hülâsalarının bir usûl halinde muntazaman vekâlete gönderilmesi.	3	328

K

Tarihi : 22-7-938 Sayı : 86/29 Köylülere ait dava duruşma saatlarının köylerle mahkemeler arasındaki mesafe naraza alınarak tayin edilmesi.	3	321

M

	Sayı	Sahife
Tarihi : 14-10-938 Sayı : 43/127 Meşhut suçlar kanunu hükümleri şümulüne giren suçlardan maznun bulunanlar demiryolları fiilî hizmetinde müstahdem ise trenlerin seyrü seferindeki intizam ve emniyeti muhafaza tedbirlerini almak imkânını verebilmek için suçlunun M. U. liğine sevkinden mensup olduğu makamın zabıtaca haberdar edilmesi.	3	326
Tarihi : 16-12-938 Sayı : 47 Meşhut suçların muhakeme usulüne dair olan kanunun 3 maddesini değiştiren 3498 sayılı kanunların meriyet mevkiine geçtikleri tarihten 1 birinci kânun 938 gayesine kadar takip edilmiş olan suçların miktarile neticelerini ve bunlardan takip kanunî sebeplere binaen umumî usûl hükümlerine bırakılmış olanlarla ademi takip kararı verilenlerin miktarını gösterir cetvellerin gönderilmesi.	3	329
Tarihi : 11-7-938 Sayı : 81/25 Meşhut suçların faili olan subaylarla muadili sınıf ve derecedeki askerî şahıslar ve liseden yüksek askerî talebeler vaka mahallinde zabıta memerlarına karşı filen taarruzda bununurlar ve serbest bırakıldıkları takdirde müteakip bir suç işleyecekleri kanaatini verecek surette gale-		

576

	Sayı	Sahife
yan işareti gösterirlerse zabıta bunları serbest bırakmıyacaktır.	3	317
Tarihi : 7-7-938 Sayı : 38 Meşruten tahliye kararı mahkûmun açık hüviyetini ve soyadını ihtiva eylemelidir. Ve bu kararlar evrak tevdi edilir edilmez her işe takdiren verilmesi icap eder.	3	324
Tarihi : 10-9-938 Sayı : 37 Muayene için adlî tıp işleri genel direktörlüğüne gönderilenlerin İstanbulda kalmaları icap eden müddete ait zarurî masrafların ve yol paralarının ve rontgen muayenesi için filim bedelinin temini.	3	324

O

Tarihi : 7-9-938 Sayı : 35 Orman para cezalarının tahsili için Maliye Vekâletince icap eden tepliğatın yapıldığı.	3	323

S

Tarihi : 29-12-938 Sayı : 49 Sahibinin beraatına karar verilmesi halinde silâhın kanunî salâhiyetine binaen zabıtaca		

	Sayı	Sahife
zaptedilmiş olduğu esbabı mucibesile müsaderesine veya sahibine iadesine dair karar ittihazına mahal olmadığı suretinde verilecek kararla işin sona erdirilmesi.	3	330
Tarihi: 1-8-938 Sayı: 31 Suç eşyasına ihtiva eden ceza davalarında esasla birlikte bu eşya hakkında da bir karar verilmesi hususuna itina olunması.	3	322

T

Tarihi: 22-7-938 Sayı: 85/30 Taşıdıkları silâhlarda bekçilerin mülkiyeti hakları olmadığından suçta kullanılmış olmaları itibarile köy bekçilerinden zaptolunan Devlete ait silâhların mahkemelerce vücuduna lüzum görülmediği surette hemen ait olduğu jandarma dairelerine iadesi.	3	321
Tarihi: 16-8-938 Sayı: 106/34 Tamamile infaz edilen ceza mahkemeleri ilâmlarının dosyalarına konulmak üzere mahkemelerine iade edilmesi.	3	323
Tarihi: 5-7-938 Sayı: 23 Temyiz mahkemesi umumî heyetince ver 4-5-938 tarih ve 937-38,17/5 sayılı tevhidi içtiha kararının bir örneği gönderildiği.		

578

	Sayı	Sahife
Tarihi : 5-9-938 Sayı : 40 Temyiz mahkemesinde bulunamayan iki dosyanın mahalline iade edilen her hangi bir evrak arasına karışmış olması ihtimaline binaen bu dosyaların araştırılması ve bulunduğu takdirde C. Baş M. U. liğine gönderilmesi.	3	325
Tarihi : 16-7-938 Sayı : 83/27 Temyiz şartlarından olan para deposu yerine verilen yokluk ilmühaberlerinin müddete tâbi olduğu.	3	320

V

Tarihi : 8-6-938 Sayı : 19 Vali, Kaymakam, ve nahiye müdürleri kendilerine verilmiş olan ihbarnameleri, acele tetbirler alınması iktiza eden hallerde zabıtaya, bundan maada hallerde C. M. U. lerine tevdi etmelerinin icap ettiği. (Bu tamim Valiliklere yapılmıştır:)	3	316

Z

Tarihi : 11-8-938 Sayı : 33 Zabıtaya verilecek ihzar müzekkerelerinin kanun hükümlerine uygun olarak hazırlanan örneklere göre yazılması ve birden ziyade şahit veya maznun isimlerinin toplu bir kâğıda yazılmayarak her birinin ayrı ayrı kâğıtlara doldurulması.		322

CEZA VE TEVKİF EVLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

TAMİMLER

C

	Sayı	Sahife
Tarihi : 8-6-938 Sayı : 62/13 Cezaevleri için gönderilen tahsisattan diğer masraflara tercihan su, elektirik, telefon, mahrukat, tenvirat ve kira bedellerinin tasviyesi, başka tahsisat talep edilmemesi.	4	500
Tarihi : 23-7-938 Sayı : 17/84 Ceza ve tevkif evlerince her üç ayda bir askerlik çağında bulunan mevkuf ve mahkûmların tevellütlerile mikdarlarını gösterir birer cetvel tanzim edilerek Vekâlet seferberlik müdürlüğüne gönderilmesi.	4	501
Tarihi : 25-9-938 Şayı : 19 C. Halk partisince neşredilen yurt mecmuasından kâfi miktarda gönderileceğinden mahpuslara tevzi ve okutturulması.	4	501

M

Tarihi : 8-6-938
Sayı : 61/14
Mahkûmlara ödettirilecek günlük ekmek bedel-

	Sayı	Sahife
lerinin tesbiti için sene içinde merkez ve mülhakatta akdedilen mukavelelerin birer suretlerinin gönderilmesi.	4	500
Tarihi : 18-6-938 Sayı : 15 Merkez ve mülhakatta cezaevi olarak kullanılan binaların 1938 senesindeki evsafının en kısa bir zamanda Vekâlete bildirilmesi.	4	500
Tarihi : 16-9-938 Sayı : 18 Muhtemel seferberlik esnasında silâh altına alınacak mahkûm ve mevkufların miktarlarını gösteren cetvellerin 1-Eylûl-938 tarihinden itibaren üçer aylık devre nihayetlerinde gönderilmesi.	4	501

S

Tarihi : 12-7-938 Sayı : 16 Sağlık propoğandasına ait renkli afişlerin cezaevlerinin münasip yerlerine asılması.	4	501

ZAT İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞU

TAMİMLER

A

	Sayı	Sahife
Tarihi : 7-11-938 Sayı : 29 Ankara hukuk fakültesinde yapılacak olan sorgu hâkimliği imtihanına girmek isteyenlerin 15-10-938 gününe kadar müracaat etmeleri.	5	600

B

Tarihi : 17-11-938 Sayı : 164 Başvekâlete bağlı olmak üzere teşekkül eden beden terbiyesi genel direktörlüğünün Türk gençliğini ideal bir şekilde yetiştirmeğe matuf olan vazifesinde kolaylık ve yardım gösterilmesi.	5	600

D

Tarihi : 26-8-938 Sayı : 163/108 Devam cetvellerinin muntazaman imzalanması	5	599

T

	Sayı	Sahife
Tarihi : 28-6-938 Sayı : 37/162 Temyiz mahkemesine sevki lâzımgelen dosyaların ayrı ayrı zarflara konularak gönderilmesi.	5	599

V

Tarihi : 5-7 938 Sayı : 163 Vazifesi uhdesinde iken her ne suretle olursa olsun işinden ayrılan hâkimlerle adliye memurlarının ayrıldıkları yer ile gittikleri yer C. M. U. liklerine adres vermeleri ve ikamet değiştirdikleri zaman da aynı makamları haberdar etmeleri.	5	599

584

ADLİYE CERİDESİ

1939 Yılına ait

MAKALELER

GENEL ARAMA CETVELİ

585

586

Yazı başlıklarına göre arama cetveli

A

	M. No:	Sayı	Sahife
1 — Adliye Vekâleti Merkez teşkilâtları hakkında mukayeseli bir tetkik. Yazan: **Şinasi Devrin.**	26	4	512
2 — Akit yapma vaitleri. Yazan: **B. N. Esen (Dr.) Medenî H. Doçenti**	68	12	1385
3 — Almanyada evlenme hukukunda reform Yazan: **Sabrı Şakir Ansay.** Ankara Hukuk F. Profesörlerinden	2	1	18
4 — Alman hukukunda meşru müdafaa. (Die Notwehr), Yazan: **Hadi Tan (Dr.)**	15	2	289
5 — Alman Çocuk hapishaneleri Çeviren: **Hadi Tan (Dr.)**	23	3	443
6 — Alman hapishane nizamnamesi ve buna müteallik esaslar üzerinde bir inceleme Yazan: **Hadi Tan (Dr.)**	36	5	757
7 — Alman hapishane nizamnamesi ve buna müteallik esaslar üzerinde bir inceleme. Yazan: **Hadi Tan (Dr.)**	43	6	893
8 — Alman Ve İsviçre hukukunda anonim şirketlerin hukukî ehliyeti ve meclisi			

587

	M. No:	Sayı	Sahife
idare âzalarının temsil salâhieyti. Yazan: **Halil Arslanlı (Dr.)** İstanbul Üniversitesi hukuk F. Deniz ticareti hukuk asistanı	49	7	1016

B

1 — Belçika gand sınaî mektep hapishanesi üzerinde küçük bir tetkik. Yazan: **Muzaffer Öztunç.** Ceza ve tevkif evleri U. Müdürlüğü ikinci şube müdürü.	42	6	882
2 — Belçika mahkemesi içtihatları Yazan: **İsmail Hakkı Tur**	56	8	1171
3 — Belçika hapishanecilik tarihine bir bakış. Yazan: **Muzaffer Öztunç.** Ceza ve tevkif evleri U. Müdürlüğü 2 inci şube Md.	72	12	1463
4 — Beynelmilel ceza hukuku birliğinin IV üncü kongresi (Paris 1937). Çeviren: **Sadık Tüzel** Paris hukukundan Lisansiye	29	4	569
5 — Beynelmilel muahedede kuyudu ihtiraziye Çeviren: **Tarık E. Yenisey.**	44	6	925
6 — Beynelmilel ceza hukuku birliğinin IV üncü kongresi — Paris 1937— Yazan: **Sadık Tüzel** Paris hukukundan Lisansiye	51	7	1052
— 7 Borçlar hukukunda yeni cereyanlar Yazan: **Şinasi Devin(Drr).**	3	1	23

588

C

	M. No:	Sayı	Sahife
1 — Ceza hukukunda tazminat :			
Ceza hukuku ile medenî hukuk arasındaki hüküm yakınlıkları ve tatbikatı. Yazan: **Ekrem Köni.** Fatih Sulh ceza hâkimi.	5	1	85
2 — Ceza hukukunda kıyas ve tefsir. Çeviren: **Ragıp** Dîvanı muhasabatta.	9	1	142
3 — Ceza hâkiminin ihtisası ne suretle derinleşdirilebilir. Çeviren: **Nafi Z. Başak** Ankara Sulh hâkimlerinden	34	5	705
4 — Ceza ve ceza infazının mahiyeti Yazan: **Tevfik Besim**	66	11	1355
5 — Cinaî ilmibeşer dersleri. Yazan: **Sadık Tüzel** Paris hukukundan Lisansiye	8	1	137

Ç

Çocuk düşürmede zaruret hâli ve kasd. Çeviren: **Rifat Alabay**	60	10	1281

E

1 — Ecnebî memleketlerde hukuk mahke-

589

	M. No:	Sayı	Sahife
me usülleri sahasında reformlar. Yazan: **Sabri Şakir Ansay** Ankara Hukuk F. Profesörlerinden	64	11	1336
2 — Ernst Zitelmann Çeviren: **Ferit Ayıter (Dr.)**	32	5	682

F

Fransa çocuk mahkemeleri mevzuat ve teşkilâtı üzerinde bir tetkik. Çeviren: **Cevdet Serim** C. Baş M. U. muavinlerinden	70	12	1436

G

1 — Gasp ve tecavüz ile suî niyetle zilyetlik arasında mahiyet ve hüküm itibarile farklar. II — Zararın tarif ve nevi, leri, III — Semerenin tarif ve taksimi, IV — Gıyas ve kanun noksanları, V — Ecrî misil ve diğer tabirle menfaat zamanı, VI — Müruru zamana dair müddet ve kanun maddesi. Yazan: **Ali Kemal Özbarlas.** Temyiz Mahkemesi âzasından.	25	4	502

H

1 — Hâkimi münferit veya müçtemi hâ-

590

	M. No:	Sayı	Sahife
kimli mahkemeler. Çeviren: **Şakir Ziya Karaçay**	16	2	294
2 — Hâkimi münferit veya müçtemi hâkimli mahkemeler. Çeviren: **Şakir Ziya Karaçay**	24	3	451
3 — Hâkimi münferit veya müçtemi heyet Udul. Çeviren: **Şakir Ziya Karaçay**	30	4	584
4 — Hâkimi Münferit veya müçtemi hâkimli mahkeme. Çeviren: **Şakir Ziya Karaçay**	45	6	954
5 — Hakkın sui istimâli hakkında. Yazan: **İlhan E. Postacıoğlu**	54	8	1135
6 — Hakların beynelmilel müessiriyeti yahut müktesep haklara riayet kaidesi. Yazan: **Cabbar Taşdemir. (Dr.)**	58	9	1225
7 — Hukukun doğuşu ve tekâmülü. Yazan: **Rasih Yiğengil.** Ankara Sulh hâkimlerinden.	6	1	114
8 — Hukuk ve sosyolojinin münasebetleri. Çeviren. **Sadık Tüzel.** Paris hukukundan lisansiye	7	1	132
9 — Hukuk kültürü ve adliye vekâletinin çok değerli bir arzusu. Yazan: **Ferit Ayıter. (Dr.)**	19	3	375
10 — Hukuku medeniyede intizamı âmme mefhumu. Yazan: **Sadık Tüzel** Paris hukukundan Lisansiye.	35	5	721
11 — Hukukî muamelelerde İllet, İlletten tecrit ve İlletsizlik. Yazan: **Ferit Ayıter. (Dr.**	27	4	543
12 — Hukukî muamelelerde illet, illetten			

591

	M. No :	Sayı	Sahife
tecrit ve illetsizlik. Yazan: **Ferit Ayıter. (Dr.)**	38	56	797
13 — Hukuk nizamının mahiyeti. Yazan: **Tevfik Besim.** Emniyet işleri U. Müdürlüğü birinci şube müdürü.	71	12	1459

İ

1 — İhtiyaten haczedilen emvalin beyanı. Yazan: **Azmi Yumak.**	37	5	784
2 — İlk beynelmilel Criminoloji kongresi Çeviren: **Esat Adil Müstecaplıoğlu.**	61	10	1291
3 — İngilterede Çocuk islâh müesseseleri. Yazan: **Perihan Eldeniz.**	62	10	1302
4 — İngiltere mahkemeleri hakkında kısa bir etüt. Yazan: **Akil Önder.** Ankara sulh hâkimlerinden.	65	11	1343
5 — İspanya harbi ve hukuk. Çeviren: **Tarık E. yenisey.**	4	1	55
6 — İspanya ceza evleri nizamnamesi Yazan: **Muzaffer Öztunç** Ceza ve tevkifevleri U. Müdürlüğü ikinci şube müdürü	13	1	263
7 — İsviçre icra ve iflâs kanununun iflâs hükümleri hakkında bir tetkik. Çeviren: **Şinasi devrin. (Dr.)**	31	5	625
8 — İsviçre federal mahkemesi kararları ve bir tahlil. Çeviren: **İsmail Hakkı Tur.**	57	9	1211
9 — İtalya deniz ticaret kanunu üzerinde			

592

	M. No:	Sayı	Sahife
bir tetkik. Yazan: **Sadık Tüzel** Paris hukukundan lisansiye	41	6	848

K

1 — Kanunî müşavir. Yazan: **Sabri Şakir Ansay.** Ankara hukuk fakültesi Prf.	17	3	331
2 — Kanunlar ve içtihatlar. Yazan: **Rasih Yiğengil.** Ankara sulh hâkimlerinden	22	3	434
3 — Kanun yapmak bir sanatmıdır? bir sanatsa, bunun metot ve bilgileri ve âletleri nelerdir? Yazan: **Yorgaki Effimi Anidis.** İstanbul avukatlarından.	39	6	810
4 — Kanunlarımızda ikametgâh meselesi Yazan: **Ali Şevket Ergün.** İstanbul avukatlarından.	48	7	991
5 — Kanunlar tefsiri. Yazan: **Rasih Yiğengil**	50	7	1039
6 — Karada çatma Yazan: **Akil Önder.** Ankara sulh hâkimlerinden.	52	7	1081

M

1 — Medenî kanun ve ceza kanununun meşru müdafaaya ait hükümleri arasında mukayese. Yazan: **Hamdi Öner.** Ankara sulh hâkimlerinden.	40	6	921

593

	M. No.	Sayı	Sahife
2 — Münazaasız (ihtilâfsız) kaza. Yazan : **Sabri Şakir Anasay.** Ankara Hukuk F. Pröfesörlerinden.	12	2	258

O

Orman işletme mukavelelerinde altun liranın tahavvülü ile değişen bedel. Yazan : **İmran Öktem.** Ankara ticaret mahkemesi âzası	21	3	427

P

Parlömantarzm, Demokrasi, diktatörlük. Çeviren : **Tarık E. Yenisey.**	20	3	400

R

Romanya Ticaret hukukunda reform. Yazan : **Sabri Şakir Ansay.** Ankara hukuk fakültesi Pröfesörlerinden.	47	7	977

S

Suçlu Çocuklar meselesi. Yazan: **Perihan Eldeniz.**	46	6	973

594

Ş

	M. No.	Sayı	Sahife
1 — Şeref ve haysiyetin kanunî himayesi ve istisnaları. 1: Müverrihin masuniyeti; 2: Müdafiin masuniyeti; 3: Meb'usun masuniyeti; Yazan: **Vasfı Raşit Sevig.** Ankara hukuk fakültesi profesörlerinden.	1	1	5
2 — Şahsî dava ve müddeiumumi. Yazan: **Zahit Özbulak.** İzmir C.M.U. Baş Muavini.	28	4	565
3 — Şahsî hüriyeti bağlayıcı cezalar hakkındaki muasır telâkkilere ait mukaddime ve izah. Çeviren: **Rifat Alabay.**	69	12	1491

T

1 — Taşradaki gediklerle gedik itlâk olunan urfların alâhalihi bırakılması doğru mudur? Yazan: **Ali Himmet Berki.** Temyiz İkinci H. dairesi reisi	11	2	251
2 — Tütün kanununun vazettiği hükümler karşısında münakaşasına lüzum hasıl olan bir tevhidi içtihat kararı. (Kanun No: 3437) Yazan: **Rasih Yiğengil.**	33	5	695

595

Z

	M. N,	Sayı	Sahife
1 — Zimmet suçu üzerinde bir inceleme Yazan: **Ali Şevket Erkün** İstanbul Avukatlarından.	14	2	281
2 — Ziraî kıredi. Yazan: **Şinasi Devrin (Dr.)**	18	3	338

596

Muharrirlerin isimlerine göre

ARAMA CETVELİ

597

598

A

	M. No.	Sayı	Sahife
I — Âkil Önder:			
Ankara sulh hâkimlerinden			
1) Karada Çatma.	52	7	1081
2) İngiltere makemeleri hakkında kısa bir etüt.	65	11	1343
II — Ali Himmet Berki:			
Temyiz İkinci Hukuk dairesi Reisi			
Taşradaki gediklerle gedik itlâk olunan urfların alâhalihi bırakılması doğru mudur?	11	2	251
III — AliKemal Özbarlas:			
Temyiz mahkemesi âzasından.			
1 - Gasp ve tecavüz ile suiniyetle zilyetlik arasında mahiyet ve hüküm itibarile farklar. 2 - Zararın tarif ve nevileri, 3 - Semerenin tarif ve taksimi 4 - Gıyas ve kanun noksanları, 5 - Ecrimisil ve diğer tabirle menfaat zamanı, 6 - Müruru zamana dair müddet ve kanun maddesi.	25	4	502
IV — Ali Şevket Erkün:			
İstanbul avukatlarından.			
1) Kanunlarımızda ikametgâh meselesi.	48	7	991
2) Zimmet suçu üzerinde bir inceleme	14	2	281
V — Azmi Yumak:			
İhtiyaten haczedilen emvalin beyanı.	37	5	784

599

B

	M. No:	Sayı	Sahife
B. N. Esen: (Dr.) Medeni Hukuk Doçenti			
Akit Yapma vaitleri	68	12	1385

C

I — Cabbar Taşdemir: (Dr.)			
Hakların beynelmilel müessiriyeti yahut muktesep haklara riayet kaidesi.	58	9	1225
II — Cevdet Serim: Cumhuriyet Baş M. U. Muavinlerinden.			
Fransa çocuk mahkemeleri mevzuat ve teşkilâtı üzerinde bir tetkik.	70	12	1436

E

I — Esat Adil Müstecaplıoğlu:			
İlk beynelmilel Criminoloji kongresi.	61	10	1291
II — Ekrem Köni: Fatih Sulh ceza hâkimi.			
Ceza hukukunda tazminat, ceza hukuku ile medenî hukuk arasındaki hüküm yakınlıkları ve tatbikatı.	5	1	85

F

Ferit Ayıter: (Dr.)			
1) Ernst Zitelmann	32	5	682

600

	M. No:	Sayı	Sahife
2) Hukuk kültürü ve adliye vekâletinin çok değerli bir arzusu.	19	3	375
3) Hukukî muamelelerde illet, illetten tecrit ve illetsizlik.	38	6	797
4) Hukukî muamelelerde illet, illetten tecrit ve illetsizlik.	27	4	543

H

I — **Hadi Tan (Dr.)**			
1) Alman Çocuk hapîshaneleri	23	3	443
2) Alman hapishane nizamnamesi ve buna müteallik esaslar üzerinde bir inceleme.	43	6	893
3) Alman hapishane nizamnamesi ve buna müteallik esaslar üzerinde bir inceleme.	36	5	757
4) Alman hukukunda meşru müdafaa	15	2	289
II — **Halil Arslanlı : (Dr.)** İstanbul Üniversitesi Hukuk F. Deniz ticareti Hukuk asistanı. Alman ve İsviçre hukukunda Anonim şirketlerin hukukî ehliyeti ve meclisi idare âzalarının temsil salâhiyeti	49	7	1016
III — **Hamdi Öner:** Ankara Sulh hâkimlerinden. Medenî kanun ve ceza kanununun meşru müdafaaya ait hükümleri arasında mukayese.	40	6	921

İ

I — **İlhan E. Postacıoğlu:**			
Hakkın sui istimali hakkında-	54	8	1135

	M. No:	Sayı	Sahife
II — İmran Öktem:			
Ankara ticaret mahkemesi âzasından.			
Orman işletme mukavelelerinde altun liranın tahavvülü ile değişen bedel.	21	3	427
III — İsmail Hakkı Tur:			
1) Belçıka mahkemesi içtihadları	56	8	1171
2) İsviçre federal mahkemesi kararları ve bir tahlil.	57	9	1211

M

Muzaffer Öztunç:
Ceza ve tevkif evleri Umum müdürlüğü ikinci Şube müdürü.

1) Belçıka hapishanecilik tarihine kısa bir bakış.	72	12	1463
2) Belçıka Gand Sınaî mektep hapishanesi üzerinde küçük bir tetkik.	42	6	887
3) İspanya cezaevleri nizamnamesi.	13	2	263

N

Nafi Z. Başak:
Ankara sulh hâkimlerinden.

Ceza hâkiminin ihtisası ne suretle derinleşdirilebilir.	34	5	705

P

Perihan Eldeniz:
1) İngilterede çocuk islâh mües-

602

	M. No:	Sayı	Sahife
seseleri.	62	10	1302
2) Suçlu çocuklar meselesi.	46	6	973

R

I — Ragıp:			
Divanı muhasebatta			
Ceza hukukunda kıyas ve tefsir.	9	1	142
II — Rasih Yeğengil:			
Ankara sulh hâkimlerinden			
1) Hukukun doğuşu ve tekâmülü	6	1	114
2) Kanunlar ve içtihatlar.	22	3	434
3) Kanunlar tefsiri.	50	7	1039
4) Tütün kanununun vazettiği hükümler karşısında münakaşasına lüzum hasıl olan bir tevhidi içtihat kararı.	33	5	695
(Kanun No; 3437)			
III — Rifat Alabay: (Dr.)			
1) Çocuk düşürmede zaruret hali ve kasd.	60	10	1281
2) Şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalar hakkındaki muasır telekkilere ait mukaddime ve izah.	69	12	1419

S

I — Sabri Şakir Ansay:			
Ankara hukuk fakültesi profesörlerinden.			
1) Almanyada evlenme hukukunda reform.	2	1	18

603

	M. No.	Sayı	Sahife
2) Ecnebî memleketlerde hukuk mahkeme usulleri sahasında reformlar.	64	11	1336
3) Kanunî müşavir.	17	3	331
4) Münazaasız (İhtilâfsız) kaza.	12	2	258
5) Romanya ticaret hukukunda reform.	47	7	977
11 — Sadık Tüzel :			
Paris hukukundan Lisansiye			
1) Beynelmilel ceza hukuku birliğinin IV üncü kongresi (Paris 1937)	51	7	1052
2) Beynelmilel caza hukuku birliğinin IV üncü kongresi (paris 1937)	29	4	569
3) Cinaî ilmibeşer dersleri.	8	1	137
4) Hukuk ve sosyolojinin münasebetleri.	7	1	132
5) Hukuku medeniyede intizamı âmme mefhumu.	35	5	721
6) İtalya Deniz ticareti kanunu üzerinde bir tetkik.	41	6	848

Ş

1 — Şakir Ziya Karaçay:			
1) Hâkimi münferit veya müçtemi hâkimli mahkeme.	45	6	954
2) Hâkimi münferit veya müçtemi heyet udul.	30	4	584
3) Hâkimi münferit veya müçtemi hâkimli mahkemeler.	24	3	451
4) Hakimi münferit veya müçtemi hakimli mahkemeler.	16	2	294

604

	M. No.	Sayı	Sahife
11 — **Şinasi Devrin : (Dr.)**			
1) Adliye vekâleti merkez teşkilâtları hakkında mukayeseli bir tetkik.	26	4	512
2) Borçlar hukukunda yeni cereyanlar	3	1	23
3) İsviçre icra ve iflâs kanununun iflâs hükümleri hakkında bir tetkik.	31	5	625
4) Ziraî kredi.	18	3	338

T

1 — **Tarik E. Yenisey :**			
1) Beynelmilel muahededе kuyudu ihtiraziye.	44	6	925
2) İspanya harbi ve hukuk.	4	1	55
3) Parlömantarzm, Demokrasi, diktatörlük.	20	3	400
11 — **Tevfik Besim :** Emniyet işleri Umum Müdürlüğü birinci şube müdürü.			
1) Hukuk nızamının mahiyeti.	71	12	1459
2) Ceza ve ceza infazının mahiyeti.	66	11	1355

V

Vasfı Raşit Seviğ :			
Şeref ve haysiyetin kanunî himayesi ve istisnaları. 1 : Müverrihin masuniyeti ; 2 : Müdafiin masuniyeti ; 3 : Meb'usun masuniyeti.	1	1	5

605

Y

Yorgaki Effimi Anidis:
İstanbul avukatlarından.
Kanun yapmak bir sanatmıdır? bir sanat ise, bunun metot ve bilgileri ve aletleri nelerdir. ? 39 6 810

Z

Zahit Özbulak:
İzmir C. Müddei U. Baş Muavini
Şahsî dava ve müddei umumi. 28 4 565

606

Konferanslar [*]

[*] Konferanslar az olduğu için konferansı verenlerin isimlerine göre fihris yapılmasına lüzum görülmemiştir.

608

Konferans başlıklarına göre arama cetveli

B

	M. No.	Sayı	Sahife
Beynelmilel camia huhukunda salâhiyet. Konferansı veren: **Ethem Menemencioğlu** (Ankara Hukuk fakültesi ve Siyasâl bilğiler okulu pröfesörlerinden)	63	10	1310

D

Devletler hukukunda evrensel, özel telâkkiler ve ulusal mektepler· Konferansı veren: **Cemil Bilsel.** (İstanbulÜniversitesi Rektörü ve prf.)	55	8	1143

E

Eski ve yeni tabiî hukuk. Konferansı veren: **B: Honig.** (İstanbul Hukuk F. pröfesörlerinden)	73	12	1473

609

H

	M. N.	Sayı	Sahife
Hukukî mes'uliyet: Konferansı veren: **Osman Nuri Umman** (Cumhuriyet Merkez B. Hukuk Müşaviri)	67	11	1361

İ

İdarî kaza. Konferansı veren: **T. Saffet Tunçay** (Devlet şurası devai D. Reisi)	10	1	147
İktisadî devlet teşekküllerinin hukukî mahiyeti. Konferansı veren: **Dr. İur. Ernst E. Hırch** (İstanbul Üniversitesi kara ve deniz ticareti hukuk Or. prf.)	59	9	1236

Y

Yeni Alman Hukuku. Konferansı veren: **Ferit Ayıter.** (İstanbulÜniveristesi sabık prf.)	57	7	1099

610

Adliye Ceridesine abone kaydı ve sair kitapların sipariş şartları

I — Kitap almak isteyenler kitabın bedelini bulundukları yer mal sandığına yatıracaklar ve para karşılığına alacakları hasılatı müteferrika makbuzunu oturdukları yerin C. Müddeiumumiliğine teslim ile istedikleri kitabın adını ve açık adreslerini kayıt etdireceklerdir.

II — C. Müddeiumumiliği teslim aldığı makbuzu ve istenilen kitabın adı ile alıcının açık adresini Adliye Bakanlığına gönderecektir.

III — Kitaplar yine C. Müddeiumumiliği vasıtasile ayrıca posta ücreti talep edilmeksizin Bakanlık Neşriyat Müdürlüğünden alıcının göstermiş olduğu adrese gönderilecektir.

IV — 938 yılından evvelki yıllara ait Adliye Ceridesinin hiç mevcudu kalmamıştır. Bu münasebetle geçmiş yıllar için Adliye Ceridesine abone kaydı dileği kabul edilemez.

V — 938 ve müteakip yıllar içerisinde çıkacak olan Adliye Ceridesine abone kaydı için de birinci ve ikinci maddede yazılı şekil tatbik olunur.

VI — Yeni neşriyat Adliye Ceridesi kapağında muntazaman gösterilecektir.

Adliye Ceridesi

Perakende satışı 30, yıllık abonesi 300 kuruşdur.

Adliye Bakanlığı tarafından bastırılıp mevcudu bulunan kitapların isimleri bedelleri aşağıda, tedariki yolu da kapağın içinde gösterilmiştir.

	Kuruş
Ceza Muhakemeleri U. kanunu	125
„ „ „ „ kalem talimatı	50
Ceza Muhakemeleri „ „ alfabetik fihristi	75
Tadillerinden sonra Ceza M. U. Kanunu üzerinde bazı izahlar	50
Ceza Muhakemeleri usulü kanunu esbabı mucibesi	50
İngiliz ceza usulü	75
Meşhut suçlar kanunu	15
Şahitlik ve şahidin psikolojisi	30
Deniz ticareti kanunu	50
Kanunu medenî (eski harflerle)	100
„ „ tatbikatı kanunu	35
Yeni hâkimler kanunu	100
Hukuku esasiyede yeni temayüller	75
Ceza K. üzerinde bir inceleme	75
1 - 149 Adliye ceridesi fihristi	100
Bağlamlar kanunu şerhi (H.Oser)	150
Maliye ilmi	100
Velâyet Vesayet talimatı	50
930-934 temyiz ticaret H. umumiyesi kararları	150

	Kuruş
935 yılı temyiz hukuk kararları	125
935 yılı temyiz ceza kararları	125
Orman işleri (Hususî kanunlar ve cezaları)	75
Cezalı kanunlar ve bunları tatbik eden mercîler üzerinde mülâhazalar	40
Devletler umumî Hukuku cilt 1	230
„ „ „ „ 2	150
Hukuk Mahkemesinde Hak Nasıl Müdafaa edilir.	60
Cinaî İlmibeşer	40
Varşova konferansı	75
936Yılı Temyiz Kararları Ceza kısmı	125
936 Yılı Temyiz Kararları Hukuk kısmı	125
937 Yılı Temyiz kararları ceza kısmı	125
937 Yılı Temyiz kararları Hukuk kısmı	125
1928-1937 Tamimler mecmuası	175
938 Yılı Temyiz kararları Hukuk kısmı	200
938 Yılı Temyiz kararları Ceza kısmı	175

612